

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KULTUR
OG FOLKEMINDER
X

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFØRENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 5 8

Helsingør set fra Øresund.
(Nordsjællandsk Folkemuseum).

M. C. HOLM

Den 1. Marts 1957 fejrede Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri sit 75 Aars Jubilæum og kunde ved den Lejlighed med berettiget Stolthed notere, at det beskæftigede 3600 Arbejdere og Funktionærer, og at det i sit sidste Regnskabsaar havde udbetalt den anselige Sum af 42 Millioner Kroner i Arbejds løn. Det var nu een Kendsgerning.

En anden Kendsgerning er den, at en fattig Tjenestepige den 19. Oktober 1827 i en lille Stue i Fjordgade i Nykøbing, Mors, fødte et Drengbarn uden for Ægteskab. Han fik en kummerlig Start i Livet, forladt af Faderen, endnu før han blev født, og med en Moder, der sad tilbage i Fattigdom. Hvad skulde der dog blive af den Dreng?

Jo, det var ham, der mange Aar efter startede Helsingør Jernskibsværft og Maskinbyggeri. Det var ham, der efter et even-

tyrligt Liv døde 1892 som en rig Mand og sin Fødebys store Velgører.

Det er hans Skæbne, vi skulde høre lidt om her.

Maren Nielsdatter, der var født i Salling 1794, var taget til Købstaden for at søge Lykken. Nykøbing, Mors, hvor hun havde faaet Plads, var dengang en lille By med omkring ved 1000 Indbyggere, der ernærede sig ved Søfart og Fiskeri, lidt Skibsbyggeri og Handel. Maren Nielsdatter var dygtig og paalidelig, hun havde Tid efter anden Plads som Kokkepige i forskellige af Byens mest ansete Huse, saaledes hos Agent Steenberg. Imidlertid havde hun lært Borgmesterens Karl at kende. Han var Sallingbo som hun, født 1795, altsaa et Aar yngre, og skildres som en kraftig, smuk og dygtig Karl. De aftalte, at de skulde giftes, og Maren sagde sin Plads op for at sy Udstyr. Men det kom til at gaa helt anderledes. Kæresten var imidlertid blevet Gaardskarl hos en Købmand, og nu kom der en anden og velbemidlet Kvinde ind i Billedet. Herom berettes der paa forskellige Maade, men i alt Fald svigtede den flotte Karl sin Kæreste, og et Par Aar senere, 1829, giftede han sig med en Enke, hvis Mand var død Aaret i Forvejen, og hun bragte ham sin Gaard i Medgift. Dermed var han forsørget.

Men Maren Nielsdatter lod han sidde tilbage, ene, skuffet og i Omstændigheder. Hun havde jo saa fuldt og fast stolet paa sin Ven. Sammen med Søsteren, Kirsten Væverpige, var hun flyttet ind i en lille Stue i en Sidebygning til en Beværtning i Fjordgade. Det har næppe været et hverken roligt eller komfortabelt Sted, men til Gengæld billigt.

Her fødte hun den 19. Oktober 1827 en Søn, der i Daaben fik Navnet Mads Christian. *Maren Væverpigens Mads Christian*, som Drengen blev kaldt, voksede som nævnt op under fattige og vanskelige Kaar. Det er ikke uforstaaeligt, om der i hans Sind bundfældede sig en vis Bitterhed over for Tilværelsen. Han følte, at han havde meget tilgode.

Maren Nielsdatter var en trofast Sjæl. Hun holdt fast ved sin Dreng, og hun gjorde, hvad hun kunde, for at holde Nøden fra Dørene, ligesom hendes varme Hjerte og gode Leveregler kom til at betyde meget for Sønnen. Fra sine tidligere Tjenester var hun godt kendt med Madlavning, hun var tillige velanskrevet, og hun

gav sig derfor til at virke som Kogekone, mens Søsteren sad derhjemme og slog Væven. For Kogningen fik Maren sin Betaling og tillige nu og da nogle Levninger med hjem til Søsteren og Drengen. Paa den Maade klarede hun sig igennem i de Tider, hvor der var rigeligt med Gilder eller *Bøjler*, som man sagde. Den lille Familie havde det derfor bedst ved Juletid. Da bagte Maren Pebernødder, en jævnaldrende Dreng kom ind for at lege med Mads Christian, man spillede Firkort om Pebernødder og havde det hyggeligt sammen.

Men paa Tider, hvor der var langt imellem Gilderne, kneb det ofte. Maren hjalp til med at væve, Mads Christian lærte at spole, ogsaa han maatte gøre Nytte. Men Vævearbejdet var daarligt betalt. Det hændte, at de ikke havde det tørre Brød, og Moderen saa ved en saadan Lejlighed ingen anden Udvej end at sende sin Søn ud for at betle. Herom har Mads Christian Holm mange Aar senere selv fortalt: »Jeg kan huske, jeg engang i mit Liv har grædt. Min Moder havde sendt mig ud for at tigge, vi havde ikke Brød i Huset. Det pinte mig haardt, og jeg satte mig paa en Trappesten og græd i Fortvivelse. Men saa bad jeg til Vorherre, at han vilde hjælpe mig, saa jeg, naar jeg blev stor, selv kunde tjene mit Brød og aldrig skulde behøve at bede nogen om Hjælp.

Jeg satte mig det Maal, at jeg vilde arbejde mig frem. Dette Maal er det lykkedes mig at naa. Vorherre har hørt min Bøn og givet mig langt mere, end jeg havde turdet bede om.«

Moderen havde lært sin Søn, at der var to Veje, der førte fremad, det var Arbejde og Bøn. Ingen af Delene glemte han. I Skolen kan man vist sige, at Drengen lærte, hvad læres kunde. Der var to Lærere ved Skolen. Den Mand, Mads Christian gik hos, var anset for dygtig. Han lod Børnene lære udenad, og naar det ikke gik kvikt nok, havde han baade Tamp, Spanskrør og Lineal ved Haanden. Sig selv opmuntrede han ved at tage sig en Taar af Flasken. Kammeraterne, der ikke kunde faa Mads Christian med til deres gale Streger, regnede ham for en sær en, men Moderen havde lært sin Dreng, at man skulde være lydige og tro i sin Gerning. Det var han, og derfor blev han en af Skolens flinkeste Elever og afholdt af de fleste.

Da Mads Christian var konfirmeret, kom han i Farverlære,

men det varede kun kort. Saa forsøgte han sig som Skibsbygger, men det blev hejler ikke af lang Varighed, for en Dag kom hans Mester ind til Maren og bad hende tage »sin Klods af en Søn« hjem igen, for ham kunde han ikke lære noget. Det har nu nok mere været Mesters Skyld end Drengens, hvad vi snart skal faa at se.

Imidlertid havde Hjemmets Forhold forandret sig betydeligt, idet Maren 1838 havde giftet sig med den meget yngre Skibstømmer, senere Klodsmager Lars Christensen Holm. Han gav Drengen sit Navn, saa han fra nu af kom til at hedde *Mads Christian Holm*.

Det var Skibsbyggeriet, Drengen havde Lyst til, og han kom derfor i Lære hos Skibsbygger Strand i Thisted. Denne Mand forstod sig paa unge Mennesker, og det viste sig snart, at Drengen var kommet paa sin rette Hylde. Hans Hænder var godt skafte, og snart brugte han Økse og Sav, som var det Legetøj. Mange Aar efter gav den gamle Skibsbygger ham det Skudsmaal: »En saadan Lærling har jeg aldrig haft Mage til. Han var flittig, villig og tro. Aldrig var han med til de gale Streger, som andre Læredrenge kunde hitte paa. I sin Fritid enten »fuskede« han for at tjene et Par Skilling, eller han læste, skrev eller tegnede. Han vilde frem, og han blev dygtig. Da han havde været to Aar i Lære, kunde han ligesaa meget som de fleste Svende.«

1846 blev Mads Christian Holm Svend. Han fik først Arbejde paa et Værft i Aalborg. Efter at han havde aftjent sin Værnepligt som Marinesoldat, søgte han Lykken i den gamle Sundtoldsstad Helsingør, hvor der laa et større Træskibsværft.

Man tillægger Erik af Pommern, der gav Helsingør Købstadprivilegier 1426, Ordene: »Mit Haab staar til Havet.« De skal dog være af senere Oprindelse, men de egnede sig godt til at være Sundtoldsstadens Valgsprog. Paa det Tidspunkt, Holm kom til Byen, var den endnu paa sin Højde. Alle fremmede Skibe skulde standse og betale Øresundstold. Samtidig forsynede Skipperne sig med Proviant til de lange Rejser, og Mandskabet havde ogsaa sit Behov. Det gav en uhyre Omsætning, der fordelte sig til hele Befolkningen. Man forstaar det, naar man betænker, at der f. Eks. i 1849 klarerede 19.000 Skibe. Der var færrest om Vinteren, men i Juli, August og September kom der flest, op til 1000

om Ugen, men det faldt meget ujævnt, en Dag kunde det være 2—300, en anden Dag kun 20.

Intet Under, at Helsingør blomstrede, hvad der kan ses deraf, at Byen dengang var Landets fjerdestørste Købstad, saadan som den følgende Statistik fra 1855 viser:

København	143.591	Indbyggere
Odense	12.932	»
Aalborg	9.102	»
Helsingør	9.097	»
Aarhus	8.891	»
Randers	8.844	»
Horsens	7.250	»

Det var paa denne Bys Skibsværft, Holm fik Arbejde. Belliggheden for en saadan Virksomhed var den bedst mulige. Adskillige af de forbisejlende Skibe — det var overvejende Sejlskibe, bygget af Træ — benyttede Lejligheden til at faa en eller anden Skade repareret paa det stedlige Værft. Da en amerikansk Bark en Dag efter endt Reparation skulde afsejle til Boston, ønskede Kaptajnen at faa en Tømmermand med. Her øjnede Holm en Chance. Han følte en brændende Trang i sit Sind efter at komme ud i Verden for at se sig om og — navnlig — for at blive til noget. Der var Opdrift i Mads Christian Holms Natur, og denne Opdrift havde Barndommens bitre Skæbne i høj Grad forøget. Holm meldte sig til Tjeneste paa Barken, blev antaget, og inden længe satte han sin Fod paa Amerikas Jord.

Her fik han straks Arbejde paa et større Værft, men kort efter blev han syg. Det var Tyfus, han led af, han maatte paa Hospitalet og svævede mellem Liv og Død. Men hans stærke Konstitution overvandt Sygdommen, og han kunde atter begynde at tage fat. Men da blev han ramt af en Sygdom af en hel anden Art. Det var *Guldfeberen*. Forholdet var dette, at man i det vestlige Kalifornien havde fundet rige Guldminer, og Rygtet fortalte, hvordan baade den og den paa en Studs var blevet hovedrige ved at grave Guld. Folk strømmede i Skarevis til Kalifornien, Godtfolk og ringe Folk imellem hinanden, for at opleve det store Eventyr: at blive rige.

Men Rejsen fra Boston til Kalifornien var ikke saa ligetil. Der gik dengang ingen Jernbaner tværs over Fastlandet. Man maatte altsaa sejle syd om Kap Horn og op langs Amerikas Vestkyst til San Francisco, der dengang kun var en lille By. Paa de store Guldfunds Tid 1848 havde den kun 2000 Indbyggere. Naar et Skib landede i San Francisco, hændte det jævnligt, at Sømændene ogsaa blevet grebet af Guldfieberen og rømte fra Skibet, saa det laa øde tilbage i Havnen. M. C. Holm følte sig ogsaa draget af Eventyret. Her var Lejlighed til at opleve noget, maaske ogsaa til at blive til noget. Han gik om Bord paa et Sejlskib, og da det langt om længe landede i San Francisco, forlod baade Passagerer og Mandskab Skibet, og det laa tomt og forladt tilbage. Det var Folk af alle Nationer, der strømmede til, og Folk af alle Slags, rene Forbrydere og ordentlige Folk imellem hinanden. Retten sad i Spydstagen, og hver Mand havde sin Revolver. Overfald og Mord var ikke sjældne. Til en saa uhyre Tilstrømning var der Brug for Huse. De blev mest bygget af Træ, og det skulde gaa rask. Holm var jo Skibstørrer, men han tog straks Arbejde hos en Hustørrer, og da Mesteren saa, hvilke Kræfter der boede i den unge Dansker, tilbød han ham 20 Dollars om Dagen for 10 Timers Arbejde. Men der skulde arbejdes strengt. Holm, der var høj, næsten en Kæmpe, i Besiddelse af usædvanlige Kræfter og en tilsvarende Energi, tog fat med en god Vilje, og han passede paa det, han tjente, lagde den ene Dollar oven paa den anden og ejede snart en pæn lille Formue.

Men naturligvis var det mere tiltalende at være sin egen Mand. Holm havde Øjnene med sig. Ikke blot beundrede han den rige og skønne Natur, som Landet frembød, men han spejdede samtidig efter Muligheder. Hvad om man selv anlagde et Skibsværft? Der var jo netop god Brug for Skibe.

San Francisco ligger ved Indløbet til en smal Fjord. Paa den anden Side Fjorden laa der en stor Skov, der strakte sig op mellem Bjergene. Her var meget smukt, men her var mere end det. I Skoven kunde man fælde alle de Træer, man vilde, og det kostede slet ingenting. Paa denne Fjordbred og op til denne Skov anlagde Holm sit Skibsværft.

Han begyndte med 5 Mand, og det første Arbejde var en

lille Skonnert, der lastede ca. 80 Tons. Træet hentede han i Skoven, det var billigt Materiale. Saa snart Skonnerten var færdig, var den ogsaa solgt, og Kølen blev lagt til den næste. Efterspørgselen var stor, og Virksomheden voksede. Holm indførte nu den Ordning, at Halvdelen af Købesummen skulde betales, saa snart Kølen var lagt, og Resten ved Afleveringen.

Forretningen gik strygende, og snart havde Holm mange Mand i Arbejde. Nogle fældede Træer i Skoven, andre transporterede dem til Værftet, hvor en større Arbejdsstyrke byggede Skibene. For saa vidt var alting godt. Men Arbejderne var af meget forskellig Art. Nogle var gode nok, mens andre var løsladte eller rømte Forbrydere, og stole paa dem kunde man ikke. En Morgen, da Holm red en Tur ud i Bjergene, susede en Revolverkugle forbi, men ramt blev han altsaa ikke. Hver Lørdag red han ud i Skoven for at betale Arbejderne deres Ugeløn. Forsigtigt havde han givet sin Formand Ordre til at anbringe Arbejderne med Mellemrum, saa der aldrig var to sammen. Holm var, som tidligere omtalt, en stor og kraftig Mand, og alle vidste fra det daglige Arbejde, at hans Legemskræfter var ualmindelige. Enkeltvis vovede man næppe at anfælde ham med de bare Næver, men alligevel var Forsigtighed en Nødvendighed, og naar Holm var ridende i Skoven for at betale Ugeløn, holdt han altid med den ene Haand fast i Tøjlen, mens han betalte Penge ud med den anden. Hvis der skulde komme noget paa, var han rede til at springe paa Hesten og galopere bort. Om Natten sov han for vel aflaaede Døre og med en seksløbet Revolver under Hovedpudden. Alle vidste, at han havde Penge, og for en saadan Person var Tilværelsen altid farlig i hine Egne. Men Holm var en Mand med en vis Haardhed i sin Natur. Baade hans Kræfter og hans Personlighed indgød Respekt, og han kom aldrig noget til.

I Løbet af to Aar var der omkring Holms Værft opstaaet en hel By, der havde daglig Skibsforbindelse med San Francisco. Byens Navn er Oakland, og den har nu mellem 100.000 og 200.000 Indbyggere, mens San Francisco nærmer sig Millionen. Da man saa, hvor godt det gik med Holms Værft, var der andre, der vilde prøve det samme. Man stiftede et Aktieselskab og anlagde et Værft i Nærheden af Holms. Kronen paa Værket var Anlægget

af en Bedding, og da Holm ingen Ophalerbedding havde, mente man paa den Maade at kunne slaa ham ud ved at erobre hans Kunder.

Værftet var nu færdigt og skulde indvies ved en Festlighed, hvor en stor Brig skulde hales op paa Beddingen. Der var Stemning i Luften og store Forventninger. Men det kom til at gaa helt anderledes, og herom fortælles der en god Historie.

Den Morgen, da Festen skulde holdes, gik Holm over for at tage Beddingen i Øjesyn. Da han havde undersøgt den, smilte han højlydt. En af Aktieselskabets Bestyrelsesmedlemmer fandt Anledning til at spørge, hvad han lo af. »Jo,« svarede Holm, »den Bedding er altfor svag til at bære et større Skib.« Manden fandt denne Bemærkning mindre tiltalende, kaldte Holm for »en vigtig Tysker«, som hellere skulde passe sig selv.

Det gjorde Holm, men da man om Eftermiddagen under Jubel og Begejstring skulde indvi Værftet med at hæve Briggen op paa Beddingen, endte det hele med, at Beddingen gik i Stykker med et Brag, og der laa Briggen. Hvad var der nu at gøre? Ja, vel egentlig ikke andet end at sende Bud efter Holm. Maaske han alligevel var den kyndigste. Men Holm svarede nej, »den vigtige Tysker« skulde nok passe sig selv. Man sendte Bud een Gang til, men fik atter Afslag. Ja, saa var der ikke andet at gøre, end at en Deputation af selve Direktionen maatte gaa over til Holm, give ham en Undskyldning og bede om hans Bistand.

Naa ja, han var villig — paa følgende Betingelser: Sit eget Værft maatte han passe i Arbejdstiden, men en Time før denne og en Time efter skulde han være til Tjeneste med gode Raad. Selv vilde han ikke bestille noget, og han ønskede 20 Dollars i Timen for sin Ulejlighed. Det var stramme Betingelser, men der var ikke andet at gøre end at sige ja, og det gjorde man. Holm gav sin Vejledning, og snart var Beddingen i Orden og Briggen paa Plads. Denne Begivenhed gjorde med et Slag Holm populær.

Men uden Modgang var Tilværelsen dog ikke. Det var Helbredet, det kneb med. Holm fik et Anfald af Dysenteri, det endte med, at Lægerne opgav ham, og selv var han forberedt paa at ende sine Dage her ude i det fjerne Vesten, langt borte fra sit Fædreland. Da kom en af hans ældre Tømrersvende og bad ham

forsøge et gammelt Husraad, der havde hjulpet ham selv i en lignende Situation. Midlet bestod i, at man skrabede lidt Rust af noget gammelt Jern og blandede det med Brændevin — eller maaske var det Kaffe — og det skulde han saa tage ind. Det gjorde Holm, og i alt Fald blev Resultatet tilfredsstillende, for han kom sig. Men stærk blev hans Mave aldrig.

Holm arbejdede videre med al den Flid og Ihærdighed, han ejede. Sparsommelig var han som nævnt tillige. Heldet fulgte ham, og hans Rigdom voksede. Men langt inde i hans Sind var der alligevel ligesom et Sug, en dulgt Længsel efter Fædrelandet og den lille Limfjordsby. Da det rygtedes, at der 1855 skulde afholdes en stor Verdensudstilling i Paris, besluttede Holm, at den vilde han se, for der var sikkert en hel Del at lære, og Paris var jo iøvrigt ikke saa langt fra Danmark. 27 Aar gammel forlod han Kalifornien, idet han overlod Ledelsen af sit Værft og de øvrige Ejendomme til en Ven, omsatte sine betydelige Pengemidler i Anvisninger paa europæiske Banker og drog, nærmest udklædt som en Stratenrøver, paa Vej tværs over det amerikanske Fastland. Saa fik han jo det at se ved samme Lejlighed. Anvisninger og rede Penge var anbragt i et Bælte inderst paa Legemet. Noget lettere tilgængelig var Revolveren. I Paris lærte Holm adskilligt, men han følte, at han endnu manglede meget i sin Uddannelse. Han rejste derfor til København, hvor han tilbragte Vinteren 1855—56 paa et Handelsakademi. Holm var ikke blevet for gammel til at sidde paa Skolebænk endnu engang.

Men Fødebyen trak, og i Foraaret 1856 rejste han hjem til Nykøbing. Som fattig var han rejst derfra, og som rig kom han tilbage. Der var Triumf i Mads Christian Holms Sind, da han betraadte den hjemlige Jord, Triumf blandet med Vemod, for han kom paa en vis Maade for sent. Hans Stedfar var død 1853, herefter havde Holm sendt Penge hjem til Moderens Lavværge og bedt ham købe et Hus til hende. Det gjorde han ogsaa, men inden det var helt i Orden, døde ogsaa hun, det var i 1854, og Holm stod nu alene.

Men Holm var ikke af dem, der let lod sig bøje. Han havde jo Livet for sig. Han slentrede rundt i Byen og betragtede de kendte Steder. Navnlig naturligvis Fjordgade, hvor han havde

traadt sine Børnesko. Han fik sig en Passiar med de Mennesker, han kendte, det var mest Smaafolk, stiftede nye Bekendtskaber og spurgte dem ud, der havde kendt Moderen og Stedfaderen.

Men Holms Ry bredte sig. Der stod allerede dengang noget af Eventyrets Glans om ham. Der blev talt meget om den unge Værftsejer, der var vendt hjem fra Guldlandet. Han blev inviteret ud baade her og der, han kom saaledes i Huset hos den Agent Steenberg, hvor hans Moder i sin Tid havde tjent som Kokkepige.

Han begyndte saa smaat at reparere Skibe. Han var ikke af dem, der holdt af at sidde med Hænderne i Skødet. Ogsaa ude omkring paa Landet talte man om denne mærkelige Mand; det var nok værd at søge hans Venskab. En Dag kom en Mand ind for at hilse paa ham. Han fortalte, hvem han var, og sagde, at han havde flere Sønner, der stod og ventede udenfor. »Jeg kender Dem ikke,« svarede Holm kort. »A kan da lade Dig vide, at A er Din Fader,« svarede den fremmede. Det var Holm nok klar over, men det gjorde ham ikke blidere. »Jeg kender Dem ikke. Da min Moder trængte til en Støtte og jeg til en Fader, kendte De ikke os, og nu kender jeg ikke Dem. — Vær saa god!« Holm aabnede Døren, og den fremmede forsvandt.

Saadan var Holm over for dem, der havde traadt ham for nær. Det kom man i Almindelighed ikke til at gøre mere end een Gang. Over for andre kunde han være en baade venlig og fornøjelig Selskabsbroder, og han gik ikke af Vejen for en Spas.

Men Nykøbing var en lille By og Forholdene for smaa for en Mand af Holms Format. Derimod viste der sig en Mulighed i Aabenraa, hvor han overtog et større Skibsværft. Han ansaa dog stadig sit Ophold i Danmark for at være af foreløbig Art. Kaliforniens frodige og skønne Natur vinkede, og ikke mindre gjorde Guldlandets store Muligheder. Herovre kunde han have Udsigt til at blive Millionær i Løbet af faa Aar. Men en lille Tid kunde han jo godt tilbringe med at bygge Skonnerter i Aabenraa.

Her som i Fødebyen stiftede han snart Bekendtskab med forskellige Borgere. Det var især i Skibsføreres Huse, han kom. Saaledes blandt andet i Kaptajn Boy Bendixens. Der var ganske vist den Skavank ved Hjemmet, at Familien var tysk, og Sproget var det fremmede. Selv var Holm dansk til Hjerteroden. Men der

var flere Døtre i Hjemmet, og blandt dem vakte den Attenaars Emilie hans Interesse. Høj og køn var hun og i det hele meget tiltalende. Hun var heller ikke upaavirket af den flotte Skibsbygger med det store, sorte og krusede Haar. I Aaret 1857 friede Holm til Emilie og fik ja, men Forældrene mente, at de skulde vente lidt med at blive gift. 18 Aar var for tidligt. Altsaa ventede de i 4 Aar, og først 1861 stod Brylluppet.

Men hvor skulde de bo? Holm ønskede at komme over til sine Ejendomme i Landet med de store Muligheder, men det vilde Emilie ikke, og til Trods for M. C. Holms ellers meget betydelige Viljestyrke maatte han i dette Tilfælde bøje sig for det saakaldte svage Køn. Han bestemte sig da for at blive i Fædrelandet, hvorfor han overlod en Kommissionær til sammen med hans Ven at realisere Skibsværftet og de øvrige Ejendomme i Kalifornien. Det gjorde de under al mulig Hensyntagen til deres egen Fordel. Ejendommene var steget stærkt i Mellemtiden, og da der kort efter kom Jernbane til Kalifornien, gik Priserne yderligere i Vejret. Holm ærgrede sig en Del over alle de Penge, han paa den Maade gik Glip af.

Men sket var sket, og nu vilde han i hvert Fald forsøge Lykken i København, hvortil Emilie var villig til at følge ham. Hertil flyttede de i 1870, og Holm løste Borgerskab som Grosserer. Uroen gærede stadig i hans Sind, og den ene Plan afløste den anden i hans initiativrige Hjerne. Var Sejlskibenes Tid ikke ved at være forbi? Var Tidens Løsen ikke Damp og Jern?

Da Holm vendte hjem fra Kalifornien, talte den danske Handelsflaade lidt over 3000 Skibe, hvoraf kun de 80 var Dampskibe. Men en halv Snes Aar efter var disse forøget med 100. Men Holm var Forretningsmand og tog foreløbig Tingene, som de var. Han begyndte at købe store, ældre Skibe, som han satte i god Stand og lod dem sejle ud paa Havene. Han gik saaledes over fra at være Skibsbygger til at være Reder. Det gav en Tid gode Penge, men da et stort Sejlskib, som han havde købt i England og havde lavt assureret, ikke vendte tilbage fra sin første Fart, tabte han meget.

Nej, nu kunde det være nok! Det var Dampskibe, der var Tidens Løsen, men et stort, moderne Dampskib kostede mere, end Holm alene kunde præstere, Tidspunktet var gunstigt. Det var

paa den Tid, den fransk-tyske Krig rasede. Der var stor Efter-spørgsel efter Tonnage, og Fragterne var taarnhøje. Holm besluttede at stifte et nyt Dampskibsselskab, det gik iøvrigt ikke helt let, for hvem vilde betro sine Penge til en ung og ukendt Skibsbygger fra Aabenraa? Men Holm havde Overtalelsens Evne, og den 1. Februar 1871, mens Krigen endnu rasede, og Fragterne stadig var høje, stiftede han Dampskibsselskabet »Norden«. Aktiekapitalen var kun 160.000 Rdl., og man begyndte med eet Dampskib. Det fik ogsaa Navnet »Norden« og var paa ca. 1400 Tons. Skibet blev bygget i Glasgow, hvor de største Dampskibsværfter dengang laa, og Holm førte selv Opsyn med Byggeriet samtidig med, at han med den største Interesse satte sig ind i Værftets Arbejdsmaade og det baade i stort og smaat.

Fragtmarkedet laa stadig højt. Allerede Aaret efter blev Aktiekapitalen udvidet, og der blev Raad til flere Skibe. Udbytteerne var enorme, et Aar 26 pCt. Det var en Præstation, og paa Børsen gik Aktieselskabets Formand under Navnet »den heldige Holm«.

Hvordan var saa denne Skibsreder, som nu ogsaa spillede en fremtrædende Rolle i Københavns Industriverden? Vi lader Jul. Schovelin fremsætte sin Mening herom: Holm var rigtig Typen paa en *selfmade* Mand, en haardhændet og selvsikker Personlighed, en Mand, som naar han vilde Maalet, ogsaa vovede at ville Midlerne, ej heller skyede dem iblandt disse, som en sartere, mere fint sammensat Natur vilde have undset sig ved. I sin ydre Væremaaade var han noget af en Søulk, hans Tale lugtede af Tjære, hans Vendinger faldt rappe og djærve. I hans Øjne var der et lunt Glimt, og han havde en egen Evne til at høre, hvad han vilde høre, men heller ikke mere. Han havde en ren Overtro paa *Held*, deriblandt ogsaa sit eget *Held*, han havde ogsaa sit Liv igennem en lykkelig Haand. Men i hvert Fald en Del af Hemmeligheden ved hans *Held* var hans sejge Viljekraft, hans altid aarvaagne Energi. Han havde ikke for intet den Talemaade, at i det andet Liv kunde man sove, men i dette Liv skulde der bestilles noget. —

Saa vidt Jul. Schovelin.

Det gik godt med Dampskibsselskabet »Norden«, der efterhaanden ejede 5 store Fragtdampere. En væsentlig Grund til Holms *Held* var, at han ikke var smaalig. Han var selv uhyre

flittig og punktlig, og han forlangte meget af andre. Men han gav en ordentlig Løn og god Kost om Bord. Det er den Slags, Folk sætter Pris paa.

Som korresponderende Reder for et anseligt Dampskibsselskab kunde M. C. Holm godt have slaaet sig til Ro. Han havde, hvad han behøvede — rigeligt endda. Desuden var Ægteskabet barnløst. Men der var stadig Uro i Holms Sind. Han ejede et Overskud af Initiativ. Han var Skibsbygger af Fag, havde tilmed erhvervet sig betydelig Indsigt i Bygningen af Dampskibe. Han maatte have Fingre i et Værft, hvor man byggede Jernskibe.

Man mener, at han paa et vist Tidspunkt tænkte paa at faa Foden indenfor hos Burmeister & Wain, en af Københavns største Industrivirksomheder, hvis Data er følgende: 1865 anmeldtes dette Firma, der bl. a. byggede Jernskibe, og som ejedes af C. C. Burmeister (1821—98) og Englænderen W. Wain (1819—82), der havde faaet dansk Indfødsret. Virksomheden voksede, og 1872 gik det over til at være Aktieselskab med Burmeister og Wain som Direktører og C. F. Tietgen som Aktieselskabets Formand. Hvis Holm virkelig har drømt om at faa Indflydelse her, har han for en Gangs Skyld ikke taget Virkeligheden i Betragtning.

Virkeligheden var C. F. Tietgen, født i Odense i 1829 og død 1901. Holm og Tietgen var altsaa omtrent jævnaldrende, Holm et Par Aar ældre. Tietgen var paa den Tid Landets største Finans- og Industrimand, en fremragende Dygtighed og en meget selvstændig Natur. Han led ikke Mads Holm. Der var for megen Lighed imellem dem. Desuden betragtede Tietgen, der af Ydre baade var en fin og fornem Mand, Holm som en Opkomling. I ydre Glans var der ogsaa en væsentlig Forskel paa de to. Allerede 1867 var Tietgen Etatsraad, 1888 Gehejmeetsraad og 1898 Gehejmekonferensraad. Desuden efterhaanden Indehaver af alle de Ordener og Udmærkelser, en almindelig dødelig kunde tænkes at erhverve sig i dette Land. Intet af alt dette havde — eller fik — M. C. Holm nogen Sinde. Han var stadig den uslebne Diamant, og det er helt forstaaeligt, om hans lidt ureglementerede Oprindelse ogsaa har bidraget sit til at øge hans Ærgerrighed. Det er let at begribe, at de to Mænd absolut ikke kunde arbejde sammen — og heller ikke lide hinanden.

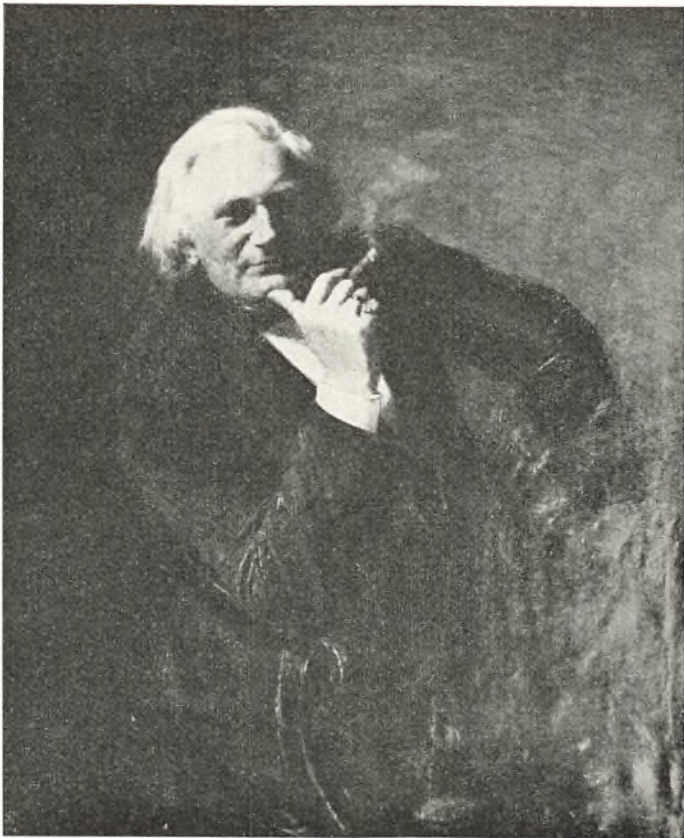
Men naar nu Burmeister & Wain var en umulig Drøm, saa var *Helsingør* en mulig Realitet. Beliggenheden var den bedste. Desuden laa Stedet nær nok ved *København* til, at en Smule Konkurrence med Burmeister (og Tietgen) kunde tænkes.

Og *Helsingør* trængte til en Mand som Holm.

1857 var *Øresundstolden* blevet ophævet. De forenede Stater havde 1855 krævet den afløst som noget utidssvarende, der sinkede Skibsfarten paa urimelig Vis. Den danske Stat maatte give efter, man modtog et Beløb paa 70 Millioner Kroner een Gang for alle, og den 31. Marts 1857 klarerede det sidste Skib sin *Øresundstold*. Af gammel Vane standsede dog endnu en Del Skibe for at proviantere, men de blev færre og færre. Tid var Penge, og man havde travlt. Desuden kom der flere og flere af de hurtiggaaende Dampskibe, der i Modsætning til Sejlskibene var saa temmelig uafhængige af Vejr og Vind. Følgen var, at Næringslivet i *Helsingør* ikke blot stagnerede, men gik tilbage, og i Løbet af faa Aar mistede Byen 1000 Indbyggere. Det var snart længe siden, *Helsingør* havde været Landets fjerdestørste Købstad.

Byens ledende Mænd var godt nok klar over, at noget maatte der gøres, hvis Byens Næringsliv skulde ophjælpes. Der blev forhandlet om forskellige Muligheder, og der blev udarbejdet Planer, men derved blev det. Da optraadte M. C. Holm paa *Arenaen*, og han havde baade Ildhu, Vilje og Oversigt. Hans Plan gik ud paa at opføre et Jernskibsværft, og Byen spidsede *Øren*. Først og fremmest skulde man have Raadighed over det nødvendige Omraade, dels noget af *Havnens Grund* og dels et Stykke af *Grønnehaven*, hvorved var den Vanskelighed, at Garnisonen benyttede Arealet til Eksercerplads og Skydebane. Naturligvis maatte man skaffe Militæret Erstatning ved at erhverve en tilsvarende Grund i Nærheden. Man udsaa sig i den Anledning nogle Lodder i Nærheden af *Teglstrup Hegn*.

Der skulde forhandles til mange Sider, og Vanskelighederne var store. Navnlig var Militæret modvilligt, man vilde ikke afstaa *Grønnehaven*. Der fortælles en Historie om, hvorledes M. C. Holm opsøgte Krigsministeren for at faa hans Tilladelse, men Krigsministeren var ganske uvillig, og Samtalen endte med, at han satte en forsvarlig Trumf paa, idet han forsikrede, at Holm aldrig skulde faa *Grønnehaven*. Holm svarede med en tilsvarende Trumf,

M. C. Holm.
Efter Maleri af Bertha Wegmann.
(Helsingør Skibsværft og Maskiinbyggeri).

idet han bedyrede, at det Stykke Jord vilde han have. Dermed var Audiensen forbi.

Mere venligsindet var Indenrigsminister Skeel, hvilket hang saadan sammen. I Foraaret 1880 havde Skeel haft et voldsomt Sammenstød med Hovedstadens ledende Handels- og Søfartsmænd med selve C. F. Tietgen i Spidsen. Forholdet var det, at der i sjællandske Besætninger det Aar var udbrudt en Sygdom, der hed Oksens ondartede Lungesyge, og som muligt kunde være indført med svensk Kvæg. Det var den dog vist ikke, men

Indenrigsministeren forbød i alt Fald al Transithandel med mager svensk Kvæg, som indførtes til Sjælland for at fedes til Eksport. Da dette bl. a. gik ud over Det forenede Dampskibsselskabs Indtjening, søgte Tietgen at paavirke Skeel, og da denne ikke lod sig bevæge, begyndte Tietgen og hans indflydelsesrige Kreds at vise Venlighed over for Oppositionen mod Ministeriet Estrup. Men Skeel var en stædig Natur, og han vilde ikke give sig, men at støtte de ledende Mænd i Helsingør i at faa deres Skibsværft fandt han nu mere end een Grund til.

Det lykkedes da ogsaa Skeel at formaa sin Kollega Krigsministeren til at give efter med Hensyn til Mageskiftet med Grønnehave og et andet passende Areal ved Teglstrup Hegn. Men Militæret fremsatte nye Betingelser, som syntes at gøre Gennemførelsen af Planen umulig. Da det hele lod til at være gaaet i Haardknude, brast Holms Taalmodighed, og i Slutningen af September 1881 erklærede han kategorisk over for Helsingør Byraad, at saafremt det paagældende Terræn ikke kunde blive stillet til hans eller de eventuelle Koncessionshaveres Raadighed senest den 1. Marts 1882, maatte dermed Planen om et Jernskibsværfts Oprettelse i Helsingør helt opgives.

Denne Trumf hjalp. Byraadet henvendte sig atter til Indenrigsminister Skeel og androg om hans Støtte, og Spændingen mellem Ministeren og den Tietgenske Kreds var ikke blevet mindre i Tidens Løb. Det lykkedes at faa Sagen bragt i Orden. Indenrigsministeriet gav den fornødne Koncession til Anlæg og Drift af et Jernskibs- og Maskinbyggeri ved Helsingør Havn. Koncessionen blev givet til M. C. Holm og Skibsbygmester Vilhelm Dyhr, der var født i Nykøbing, Mors, den 13. November 1839 og altsaa Holms Bysbarn.

Et Aktieselskab med Titelen »Helsingørs Jernskibs- og Maskinbyggeri« blev dannet, Aktiekapitalen var 1.600.000 Kr., og den 1. Marts 1882 begyndte det sin Virksomhed med V. Dyhr som Direktør, mens M. C. Holm var Bestyrelsens Formand fra Stiftelsen og til sin Død.

Allerede i September 1883, et halvt Aar efter, at Arbejdet var paabegyndt, stod Værftet færdig til Brug. Det var fantastisk hurtigt, og Æren herfor tilkom i første Række Vilh. Dyhr, der havde en egen elektricerende Evne til at sætte Fart i sine Medarbejdere.

Det skulde senere vise sig, at han ikke i samme Grad ejede det sindige Taalmod, der krævedes for at holde et Arbejde i Gang under vanskelige Forhold.

Det gik ikke saa godt som ventet med det nye Foretagende. Der var Uheld med i Spillet, og de gode Aar paa Fragtmarkedets Omraade, som man efter de syv magre Aar i Halvfjerdserne havde ventet i Begyndelsen af Firserne, fik snart Ende. Skibsværftet havde simpelt hen for lidt at bestille. Arbejdsstyrken, der til at begynde med talte 700 Mand, sank til 230. Man henvendte sig til Staten om Bistand og fik 1886 Bestilling paa 2 Transportbaade til Marinen, men det var ogsaa den eneste Ordre, man modtog det Aar.

Det lyder pudsigt for Nutidsøren at erfare, at det gik saa vidt, at man paa Riggerværkstedet maatte indlade sig paa at forfærdige Sjippetove til en Legetøjshandler og Blok-mageriet til at dreje Koteskaftene til en Købmand paa Torvet. Dette fik dog snart Ende, da Værftet ikke kunde levere dem under 10 Øre pr. Stk. og derfor ikke var konkurrencedygtigt.

At give Udbytte til Aktionærerne var naturligtvis udelukket, og Aktierne, der i 1884 havde været noteret til 110, gik ned til 50. Følgen var, at Humøret stod lavt baade her og der, og det endte med, at Samarbejdet mellem M. C. Holm og Vilh. Dyhr blev umuliggjort. Haarde Halse var de begge to. 1887 fratraadte Dyhr, og Holm paatog sig at lede Værftet. Han blev boende i København, men han fungerede baade som Selskabets Formand og dets Direktør til kort før sin Død 1892.

Det var et stort Ansvar, Holm paatog sig, og han tog det meget alvorligt. Schovelin siger herom følgende: »Mads Holm følte Forholdet til Værftet som en Faders til sit Barn: det var hans Plan, hans Værk, og han stod derfor inde for det — bar Ansvaret overfor de fremmede Folk, der ved deres Aktieindskud havde hjulpet ham til at fuldføre dette Foretagende. Nu truedes det af Vanskæbne, det saa endog ud, som han, Mads Holm, havde bygget paa skridende Sand — hvem andre tilkom det da at tage fat og vise Verden og sig selv, hvor bærende støt og urygkelig solidt det hele i Virkeligheden var tænkt og gjort.«

M. C. Holm satte hele sin Arbejdsevne og al sin Forretnings-nilde ind paa at genrejse Helsingør Skibsværft, han gjorde det

fuldkommen vederlagsfrit, og Heldet fulgte ham, Heldet, som han næsten altid havde som sin tro Følgesvend. Netop da Dyhr trak sig tilbage, og Holm traadte til, vendte Bølgen, og der kom gode Tider for Skibsfarten. Holm lagde iøvrigt selv Ryg til. 1888 bestilte han personlig en Dampner, som han først under Bygningen fik solgt igen.

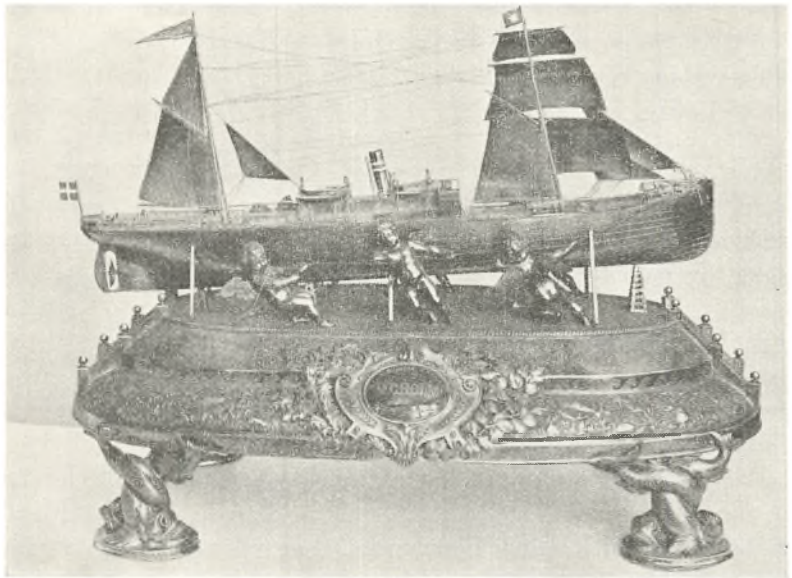
Knap et Aar efter, at Holm havde overtaget Ledelsen, kunde der for første Gang gives Udbytte, og nu gik det stadig fremad. Dividenden var for 1887—88 3 pCt., 1888—89 6 pCt., 1889—90 8 pCt. og 1890—91 10 pCt. Nu var der Gang i Tingene. 1890—91 afleverede Værftet ikke mindre end 8 Skibe. Særlig maa fremhæves Dampfærgeren »Kronprinsesse Louise«, som De danske Statsbaner havde bestilt. Det var et Arbejde ud over det almindelige — det er det ikke mere.

Værftet undgik ikke de Vanskeligheder, som Tiden førte med sig. Der var et Par Strejker, og Holm, der var særdeles godgørende, hvor han mødte virkelig Trang, var næppe af de Naturer, der stillede sig særlig forstaaende over for den frembrydende Arbejderbevægelse.

Penge saa han iøvrigt stort paa. Da Aktieselskabets Bestyrelse i Efteraaret 1888 tilbød ham Direktørgage for det sidste Halvaar, gav han Afslag med den Motivering, at han satte Pris paa alene af Interesse for Værftet at have paataget sig Arbejdet. Dette Standpunkt vedblev han at indtage. Tantieme ønskede han heller ikke at modtage.

Ja, saa maatte man paa anden Maade vise ham sin Erkendtlighed. Man skænkede ham derfor en Gave i Form af en Model af hans paa Værftet byggede Dampner »Nordvest«, udført i Sølv hos Juveler Hertz — et prægtigt Stykke, der nu ejes af Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg Slot. Desuden lod man Bertha Wegmann male et Portræt af ham, et Billede, der er i Skibsværftets Besiddelse. Holms Stilling er vel nok en Smule flatterende, men bred og lun og myndig var han, hvad Billedet ogsaa viser. Man fandt, at hans Ansigt lignede Thorvaldsens, og det havde Holm iøvrigt ikke noget imod at høre. —

Men nu er det paa Tide at fortælle lidt om Holms Forhold til Hjemstavnen. Han glemte aldrig sin Fødeby, og gavmild var han altid, naar noget havde hans Interesse. Herom fortæller Skibs-

Sølvskib, Højde 43 cm, Bredde 60 cm og Dybde 35 cm,
 udført af Juveler Hertz som Hædersgave til M. C. Holm
 fra Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri.
 (Frederiksborgmuseet).

bygger Søren Larsen i et Foredrag, han holdt i Rotary-Klubben i Nykøbing, Mors, følgende:

»Under den store Udstilling i København 1888 kom Mads Chr. Holm til Nykøbing, hvor han inviterede en Snes Arbejdere samt en Snes Fiskere paa et 8 Dages Ophold i København, saaledes at disse Mennesker kunde se den store Udstilling, og hvad der skete udenfor Hjemmet.

Som Dreng har jeg i mit Hjem hørt mange Fortællinger om denne Udstillingstur og skal lige nævne en enkelt: Mads Chr. Holm var klar over, at de alle skulde have Returbillet, hvilket ogsaa skete. Desuden fik hver Deltager 40 Kr., det var jo mange Penge, som let kunde dække 8 Dage i København, men det viste sig desværre, at nogle enkelte maatte rejse hjem efter 3 Dages Forløb. De resterende, der endnu havde Beholdninger, holdt nu et rask Møde i Nyhavn, og der blev valgt en Deputation paa 4 Mand, som skulde gaa op paa Holms Kontor, der laa i Nærheden

af Nyhavn, og takke Herr Holm for den dejlige Tur. Deltagerne havde ventet, at Holm vilde spørge Deputationen, om Pengene slog til, saa der var Haab om en lille ekstra Tildeling. Medens Deputationen var paa Holms Kontor, skulde de øvrige — med Anders Kvaiborg som Fører — gaa ned i en af Nyhavns Kælderbeværtninger og dør kun nyde een Genstand. Audiensen hos Holm trak længere ud end ventet, og Resultatet blev, at da Deputationen kom ned i Nyhavn, mødte de alle Kammeraterne paa Geled og med Kvaiborg som Kaptajn, og de sang Sømandsviser paa fuld Kraft, de havde nemlig benyttet den lange Ventetid til at nyde adskillige Genstande, stadig i Haab om de mange Penge, Deputationen kom med fra Holms Kontor. Deputationen havde nu forrettet sit Ærinde og skulde hilse alle Deltagerne, men der blev ikke noget ekstra Honorar.

Ved Hjemkomsten til Nykøbing var Lystigheden ikke helt forsvunden, og min Moder har fortalt, at 8 af de tilbagevendende straks kom i mit Hjem i Fjordgade 18 og vilde fortsætte Lystigheden med Kaffepunche, men min Moder fik dem overtalt til at gaa hver til sit, da de i høj Grad trængte til Hvile. Dette lykkedes ogsaa, og efter at min Fader var faldet til Ro, vilde Moder undersøge Faders Lommer for at se, hvilken Beholdning der var, for der kunde da ikke bruges 40 Kr. paa 8 Dage! Resultatet var 3 Øre samt et Perlehalsbaand til 10 Øre, som min Fader havde købt i Tivoli, det var en Gave til min ældste Broder, som var et halvt Aar gammel.«

Naar Holm var paa Besøg i sin Fødeby, var han tidlig paa Færde. Endnu før Klokkeren var 7, kunde man se ham færdes ved Kirken, ved Havnen eller andetsteds. Han gik omkring og saa til gamle Bekendte, det var mest Smaakaarsfolk, og han lagde godt Mærke til, om der var noget, Byen manglede. Han bemærkede saaledes, at der var adskillige Smaabørn, der gik for Lud og koldt Vand, fordi begge Forældrene var paa Arbejde, og ingen tog sig af Børnene. Der var nok et Asyl i Byen, men det havde til Huse i smaa, lejede Lokaler og førte i det hele en noget kummerlig Tilværelse. Grosserer Holm tog hurtigt sin Beslutning, for dette skulde i en anden Gænge. Han købte en Grund ved Siden af

Borgerskolen, og her lod han 1881 opføre en smuk og tidssvarende Bygning, som han forærede Byen til Asyl.

Han var med til Indvielsen som Hædersgæst, og ved den Lejlighed hørte han Tale om, at der var saa koldt i Kirken. Det kunde der jo nok raades Bod paa. Holm besluttede at skænke Kirken et Varmeapparat, bestilte et saadant i Malmø, og skrev til Kammerjunker Hedemann paa Dueholm, hos hvem han havde boet under sit Besøg — Fru Hedemann var Formand for Asylbestyrelsen — og bad ham lade Kirkebestyrelsen vide, at et Varmeapparat kunde ventes. Der veksledes nogle Breve om denne Sag, men der viste sig at være flere Formaliteter, end Grosserer Holm var vant til. Kirkeinspektionen lod svare, at Holm for at faa Lov til at opstille sit Varmeapparat maatte indsende et Andragende derom til Kirke- og Undervisningsministeriet. Holm blev vred, offentliggjorde Brevvekslingen og meddelte, at da han altsaa ikke kunde komme af med Gaven, tog han den hermed tilbage.

Der stod man altsaa og havde al mulig Grund til ogsaa at fryse i Kirken for Fremtiden. De gode Morsingboer var opbragte, de holdt Protestmøde og vedtog at sende to Borgere til København for at tale med Holm om Sagen og beklage Kirkeinspektionens Holdning. Holm tog meget venligt imod dem og forklarede, at Varmeapparatet var færdigt, men naar han ikke kunde komme af med det, var han jo nødt til at tage sin Gave tilbage, men, tilføjede han lunt, nu havde han givet sin Hustru Raadighed over Varmeapparatet, og saa kunde hun jo gøre med det, hvad hun vilde. Det faldt Fru Holm forholdsvis let at tage Bestemmelse herom, idet hun forærede den omstridte Genstand til Kirken i Nykøbing M. Nu kom der Gang i Sagerne, og Varmeapparatet blev opstillet. Desværre viste det sig, at Kirken var faldefærdig, hvorfor en ny maatte opføres, og det tog syv Aar, men saa kom endelig den smukke Gave til fuld Udfoldelse.

Der var flere Ting, Nykøbing manglede, og Penge var det smaat med. Man trængte saaledes til en ny Skole, og Holm erklærede sig villig til at yde Hjælp. Den 23. Marts 1891 blev der afholdt et ekstraordinært Byraadsmøde i Nykøbing, hvor Holm var til Stede, og her drøftede man Skolespørgsmaalet. Imidlertid

løb Rygtet fra Hus til Hus: Mads Christian Holm er i Byen! og Flagene gik til Tops overalt. Holm bestilte et solidt Maaltid Mad til Beboerne paa Fattiggaarden og paa Hospitalet samt til Børnene i Asylet. Til Gengæld holdt Byens Borgere Fest for Grosserer Holm. Han blev udnævnt til Byens Æresborger, ligesom han blev Æresmedlem af Haandværker- og Industriforeningen.

Ved Festmiddagen meddelte Byraadets Formand, at Holm i Dag havde skænket 80.000 Kr. til en ny Borgerskole saaledes, at Beløbet skulde forrentes med 4 pCt. p. a. i Holms og hans Hustrus Levetid, hvorefter det overgik til Byen som Gave. At denne Meddelelse vakte Begejstring hos de omtrent hundrede Mennesker, der var samlet, siger sig selv.

Da M. C. Holm tog Ordet for at takke, begyndte han saaledes: »Den 23. Marts 1891 vil blive en Mærkedag i mit Liv,« og saa fortsatte han med, som man kan læse Side 5, at fortælle om den lille Dreng, der sad paa en Trappesten og græd, fordi han skulde ud at tigge. Han sluttede: »Jeg har naaet det Maal, jeg satte mig. Nu vil jeg gerne være med at hjælpe Ungdommen i min lille, fattige Fødeby. Gid Asylet og Skolen maa hjælpe mange af de unge til at kunne arbejde sig op til Mænd.«

Efter at man ogsaa havde hyldet Fru Holm, takkede hendes Mand, idet han sagde: »En Arbejdsmand som jeg kan nok trænge til Støtte. Min Svigerfader var tysk, men jeg har efterhaanden faaet min Hustru saa dansk, at der ikke findes danskere Kvinde paa Mors. Hun bebrejder mig aldrig, at jeg hjælper andre, skønt hun selv har to Søstre med ni Børn. Naturligvis ved hun, at jeg vil sørge for, at de ikke kommer til at lide Nød, og hun forlanger ikke, at jeg skal ofre alt paa Tyskerne.

Jeg har set Følgerne af den store Damphammer paa Helsingør Skibsværft, og disse kan beregnes, men jeg kan ikke beregne, hvad min Kones lille Tøffel kan udrette.«

Den sidste Gang, M. C. Holm var Gæst i sin Fødeby, var Søndag den 29. November 1891, da den nye Kirke blev indviet. Samme Dag blev Grundstenen til den nye Skole nedlagt. Der blev talt af Biskop Schousboe, Amtmand Schulin og Grosserer Holm. Af den sidstes Tale skal gengives følgende: »Biskoppen har udtalt, at Kirke og Skole arbejder mod et fælles Maal. Heri

er jeg enig med ham. Lærdom er Magt. Det har jeg erfaret. Som Fattigdrenge har jeg stræbt at samle mig Kundskaber, og jeg har gjort, hvad jeg har kunnet, for at bringe til Folks Kundskab, hvad Lærdom er værd.

Det er ingen Sag at komme frem i Verden, naar man har en god Støtte fra Hjemmet. Har man ikke en saadan Støtte, da kan en god Lærdom blive en Magt, man kan støtte sig til. Gid denne Skole maa blive et Hjem for den Lærdom, som kan hjælpe til at føre fattige Børn frem i Verden.«

Den 1. December deltog Holm i en Festmiddag, der blev holdt i Anledning af Indvielsen af Haandværkerforeningens nye Bygning. At han var i højt Humør, ser man af det Svar, han gav paa en Skaaltale.

Holm udtalte bl. a.: Helsingør havde lidt et betydeligt Tab ved Øresundstoldens Ophævelse, hvorfor Byen trængte til en større Industri for atter at komme paa Fode. Skibsværftet bringer Byen betydelige Indtægter, men det var ikke lykkedes at føre denne Sag igennem uden haarde Kampe.

Da det blev meddelt paa Børsen i København, at Værftet skulde bygges, havde en kendt Mand sagt, at et Skibsværft i Helsingør maaske nok kunde gaa, men der maatte en anden Mand til end M. C. Holm. Da Værftet i Helsingør alligevel blev bygget, vilde Konkurrenterne knuse det. Der var tre Etatsraader [Burmeister, Wain og Tietgen] i Ledelsen for det københavnske Værft. Holm havde foreslaaet en Overenskomst, men det vilde Etatsraaderne intet høre om. Imidlertid begyndte Værftet sin Virksomhed, og for nylig havde man haft den Tilfredsstillelse, at de tre Etatsraader havde henvendt sig til Bestyrelsen for Helsingør Skibsværft og tilbudt en Overenskomst, ja, de var endda gaet ind paa de Vilkaar, Holm tidligere havde stillet. Da var der stor Glæde paa Helsingør Skibsværft.

I det stille hjalp Holm mange Mennesker, saaledes flere unge Sømænd, der uddannede sig til Styrmand, men om denne Hjælpsomhed i det skjulte ved man kun lidet. Det hændte dog ogsaa, at Holm nægtede at yde Støtte. En ung Mand i Nykøbing skrev engang til ham og bad ham hjælpe sig med Penge. I modsat Fald saa han ingen anden Udvej end at skyde sig. Da Holm kort efter var i Nykøbing, spurgte han et Par Mennesker, han

havde Tillid til, om Byen vilde gaa tabt af ret meget, hvis den unge Mand gjorde Alvor af sin Trusel. Det mente de ikke, og dermed var Holms Beslutning taget.

Engang gæstede han en Adelsmand, hvis Bekendtskab iøvrigt kostede ham nogle Tusinde Kroner. Manden spurgte ved den Lejlighed, om Holm ikke vilde skaffe hans Søn en Stilling paa et af hans Dampskibe. Holm mente, at det var bedre, at den unge Mand kom paa et Sejlskib, det lærte han mere af, men Faderen foretrak Dampskibet. Holm gik ind paa Forslaget, han lovede at telegraferere, saa snart et af hans Skibe var i Havn, og saa maatte Sønnen komme med det samme.

Skibet kom, Holm telegraferede — og den unge Adelsmand udeblev. Nogle Aar senere opsøgte samme unge Herre Holm, denne Gang i en Husarofficers elegante Uniform. Han vilde gerne bede Hr. Grossereren om en Hjælp. Han havde været Dragonofficer, men da det var af Betydning for ham at faa Adgang til Hoffet og de højere Kredse i det hele, havde han byttet med en Husarofficer, hvad der havde kostet en Del Penge. Uniformen var ogsaa dyr. Han havde derfor paadraget sig en Del Gæld, saa hvis altsaa Hr. Grossereren — »De kender jo min Fader.« — »Ja, jeg har den Ære,« svarede Holm og sendte en Tanke til sine tabte Tusinder, »men var det ikke Dem, jeg i sin Tid lovede Plads paa et af mine Dampskibe?« — »Jo-o, men jeg blev klar over, at det vist ikke rigtig førte til noget. . .« — »Nej, i hvert Fald ikke til en Uniform som den, De der har paa. Men havde De taget Pladsen, da den blev Dem tilbudt, havde De ikke behøvet nu at bede nogen om Hjælp til Deres Klæder.«

Grosserer Holm fulgte Husarofficeren til Døren.

Men M. C. Holms Helbred var ikke det bedste. Siden sin Ungdom havde han haft en svag Mave, og han maatte være forsigtig med, hvad han spiste. Naar han var hjemme, passede hans Hustru paa den Ting, men naar han var ude, spiste han ofte, hvad der faldt for.

Mandag Aften den 19. September 1892 tog han til Helsingør for at deltage i en Prøvetur, et nyt Skib, som Værftet havde bygget, skulde foretage. Men Tirsdag Morgen følte han sig ilde tilpas, hvorfor han tog hjem og gik i Seng. »Carl Heschker«

maatte foretage sin Prøvetur uden ham. Det viste sig, at Sygdommen var Blindtarmsbetændelse, Kræfterne svigtede, og Fredag den 23. September drog den før saa stærke og rastløse Mand sit sidste Suk.

Dette Dødsfald vakte Opmærksomhed viden om, og det vakte Sorg baade i Helsingør og Nykøbing, Mors. Bisættelsen fandt Sted i Holmens Kirke i København Fredag den 30. September. I Helsingør flagede man paa halv Stang, og alle Skibsværftets Arbejdere havde fri med fuld Dagløn. Der var mange Mennesker i Holmens Kirke den Dag, Helsingør Byraad in pleno, Bestyrelsen for Helsingør Skibsværft, Bestyrelsen for Dampskibsselskabet »Norden«, hjemmeværende Søkaptajner, Arbejdere fra Skibsværftet og mange andre.

Pastor Johs. Petersen holdt Talen. Han gik ud fra et Par Salmevers, den afdøde havde kendt og holdt af siden sin Barn- dom, og hvoraf det sidste lyder saaledes:

Ustadig som en Hyrdes Hytte
paa Jorden er vort Opholdssted,
og hastig som en Væverskytte
henile Tidens lette Fjed,
kun Møje er vor Daad, vor Id,
det længste Liv et Spand af Tid.

Præsten fortsatte: Disse Linjer gav en Antydning af M. C. Holms eget Liv. Som Væverskytten havde han med Hast forladt den fædrene By for i det fjerne Vesten at bryde sig nye Baner, og atter, efter Aars Forløb og efter et have anvendt sin herkuliske Legemskraft i det rastløse Arbejde ved den Gerning, der altid var hans kæreste, at bygge de stolte Skibe, drog han hjemad, først til Slesvig og derefter til København.

Her kender vi ham alle, Manden med det store Løvehoved og de stærke Skuldre, som Alderen endnu kun lidet havde bøjet. Her stiftede han det Selskab, han med saa megen Hæder har styret i mange Aar. Hans vældige Aand havde her formaaget at bringe Lys, hvor der før var Mørke, at bringe Udbytte, hvor der ventedes alt andet. Men den Gerning, hvis Minde længst vil overleve ham, er dog det store Værft i Byen histnede ved Sun-

det med det stolte Slot. Hans mægtige Arbejdsevne og hensynsløse Energi formaaede ret her at gøre sig gældende, og Arbejderne følte altid, selv om hans Haand kunde falde tungt og hans Ord hensynsløse, at han vilde dem vel, og de vidste, at han aldrig skaanede sig selv. Han var sit Lands trofaste Søn, Arbejdernes trofaste Ven. Ære over og velsignet være hans Minde!

Holm havde bestemt, at han vilde hvile i den hjemlige Jord og begraves i Nykøbing paa Mors. Denne Bys Beboere havde ikke glemt sin Æresborger og Velgører, hvorom foruden meget andet Asylet og Kommuneskolen vidnede. Skolen var opført i 1892 og havde kostet ca. 107.000 Kr., hvoraf Holm som tidligere nævnt havde ydet de 80.000. Nu gav man hans Baare en Modtagelse og en Begravelse, som kunde være en Fyrste værdig.

Liget blev overført med Damperen »Thy«, der var i Nykøbing Søndag Aften Kl. 6. Skønt det var øsende Regnvejr, var Havnepladsen tæt pakket med Mennesker. Mænd med Fakler dannede Spalier, og Husene, som Ligtoget skulde passere, var illuminerede. Hvert eneste nok saa lille Vindue fra Kælder til Kvist var tæt besat med Lys omvundet med Flor og Blomsterguirlander. En pragtfuld Afslutning dannede Kirketorvet, fra hvis store Bygninger et Lyshav straaede ud over Ligtoget.

Fra Damperens Ankomst, til Toget naaede Kirken, ringede Kirkeklokkerne, mens den øvrige Højtidelighed foregik under Orglets Toner. Da den svære Egetræs Kiste med det sorte Dække var anbragt i Koret, begyndte det store Følge at defilere forbi. Hvor mange der passerede, kan ikke siges, men det har været Tusinder, thi Forbidefileringen, der foregik uden Standsning, varede en halv Time.

Dagen efter, Mandag den 3. Oktober, fandt Begravelsen Sted. Ogsaa den Dag regnede det. Hele Byen flagede paa halv, og i alle de Gader, Ligtoget skulde passere, var der strøet Blomster og Grønt. Højtideligheden begyndte med, at Byens Sangkor sang »Lær mig, o Skov« og »Dagen gaar med raske Fjed«, hvorefter Byens to Præster talte. De to sidste Salmer blev sunget af hele Menigheden.

Det regnede stadigt, men Følget var stort. Foran Ligvognen gik Skolebørn og strøede Blomster. Kisten ledsagedes af Marskaller med florumvundne Stave. Efter Ligvognen fulgte Fami-

lien, Byraadet, Deputationer og mange andre. Følget afsluttedes af 400—500 Skolebørn, der havde været opstillet uden for Kirken. Med M. C. Holms Begravelse indviedes en ny Begravelsesplads. *Maren Væverpigens Mads Christian* var kommet hjem for at blive.

Det er klart, at der blev skrevet meget i Bladene ved denne Mands Død. Vi gengiver et Uddrag af, hvad »Nationaltidende« skrev: »Hans Skikkelse som hans Navn var kendt i vide Kredse. Han glemtes ikke let: en høj, nu noget bøjet Mand med Præg af sjælden Kraft, bredskuldret og i det hele lidt svær, med et særdeles karakteristisk Hoved, markerede Træk, et tykt busket, graaet Haar. Manden og hele Fysiognomiet udtrykte Bestemt-hed, Øjnene var livfulde og kloge, kunde synes kolde, men kunde ogsaa udtrykke Munterhed og Skælmeri. Naar han havde Ord for at være en haard Mand, er det sikkert nok, at Malm var der i ham, og man kunde se det paa ham, men for Resten var han varmhjertet som faa, og hans brede Haand, der var bleven grov ved strengt Arbejde, og som visselig kunde tage fat endnu og falde tungt, hvor han vilde, blev dog stadig blødt aabnet for de mange, der daglig søgte hans Godgørenhed.«

Som Grundlægger var M. C. Holm vel ikke saa mangfoldig som C. F. Tietgen, men som Personlighed stod han næppe tilbage for ham. 1914 døde Holms Hustru, og da Ægteskabet var barnløst, kom de mange Midler ifølge Holms Testamente en lang Række Mennesker og Institutioner til Gode. Her skal kun nævnes, at Asylet i Helsingør fik 10.000 Kr., Renterne af 100.000 Kr. skulde Byraadet i Nykøbing anvende til unge Menneskers videre Uddannelse. Men desuden var der de mere synlige Ting. I *M. C. Holmsgade* i Nykøbing blev der 1914 efter hans Hustrus Død opført en to Etagers Bygning *M. C. Holms og Hustrus Stiftelse* med 12 Friboliger for gamle, trængende Familier, især Skibsførere. Stiftelsen havde desuden en Kapital paa 56.000 Kr. Til Folkebiblioteket, der blev opført 1921, havde Holm skænket 26.000 Kr. Det var i det hele ikke smaa Beløb, der kom Almenheden til Gode som Følge af M. C. Holms sjældne Initiativ og Ihærdighed.

Tilbage er kun endnu at sige lidt om Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeris senere Skæbne. Det er gaaet stadig fremad. Ved

Grundlæggelsen besad Virksomheden et Areal paa 37.000 m², men ved forskellige Nyerhvervelser raader Værftet i Dag over et Areal på 131.000 m², altså 3½ Gange saa meget som til at begynde med. Ved Starten var Aktiekapitalen som tidligere nævnt 1,6 Mill. Kr., men ved gentagne Udvidelser, senest i 1954, er den vokset til 12,6 Mill. Kr.

Mange store og skønne Skibe har gennem Aarene forladt Helsingør Skibsværft for at krydse Verdenshavene. Den 19. November 1957 søsattes under høje Bølgeskulp og megen Feststemning Europas største Færge, der samtidig var Værftets hidtil største Nybygning. Den fik Navnet »Trelleborg« og er købt af Sverige.

Helsingør mistede Øresundstolden, men Byen fik Skibsværftet, der gav ny Fremgang. Helsingør har nu 25.000 Indbyggere, og Byen kan stadig hylde det gamle Ord: Mit Haab staar til Havet.

KILDER

Til Brug ved Udarbejdelsen af foranstaaende Afhandling har man vist mig den Velvilje at overlade mig Manuskriptet til et Foredrag, som Skibsbygger Søren Larsen holdt i Rotary-Klubben i Nykøbing, Mors, den 19. Januar 1940.

De to væsentligste trykte Kilder er: *Grosserer M. Chr. Holm*. En Levnedstegning ved Henrik Fog, Nykøbing, Mors, 1902, og *Aktieselskabet Helsingør Jernskibs- og Maskinbyggeri 1882—1907*. Et Jubilæumsskrift ved Jul Schovelin. Endvidere er anvendt: *Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri, Aktieselskab*, 1882 — 1. Marts — 1957. — *Berlingske Tidende*, 1892. — *Helsingør Avis*, 1892. — *Nordsjælland*, 1892 — *Dansk biografisk Leksikon*. — *Traps Danmark*, Bd. V, 1924, m. m. — Endvidere kan nævnes: Gunnar Hansen: Mads Holm. I *Hjemmets Almanak* 1946.

C. WESEMBERG-LUND

Den 12. November 1955 døde Professor, Dr. phil. C. Wesenberg-Lund, næsten 88 Aar gammel. Som Naturvidenskabsmand var han kendt i mange Lande, og han var Æresborger i den By, hvor han boede, men han var tillige et levende og finttænkende Menneske, og det er Mennesket Carl Wesenberg-Lund, vi her vil forsøge at give et Billede af.

Paa tre forskellige Tider i sit Liv har Wesenberg-Lund nedskrevet en kortfattet biografisk Skitse af sin Tilværelse. Disse Optegnelser har man venligst givet mig Adgang til, og de har udgjort et nyttigt Grundlag for den følgende Skildring.

Carl Jørgen Wesenberg-Lund er født den 22. December 1867 i Studiestræde 27, Stuen, København. Hans Fader var Skibsfører Carl Thorvald Valdemar Lund, Moderen blev kaldt Manna, men var døbt Caroline Vilhelmine Germanica Wesenberg. Om Faderens Slægt vides der ikke meget udover, at Farfaderen var Mægler. En Søster til Faderen var den kendte kgl. Operasangerinde Josephine Lund, senere gift Zink. I Moderens Slægt var der mange Præster.

Kort efter Forældrenes Bryllup tog de paa Langfart, Faderen førte en af de store Ostindiefarere for et engelsk Rederi. Carl blev født i sin Moders gamle Hjem i St. Pederstræde, og kort efter tog Moderen sammen med Barnet igen paa Langfart. I de følgende Aar flakkede de rundt paa de store Have fra Florida, Syd om Kap til Ostindien og Filippinerne. Omkring 2½ Aar gammel kom Drengen sammen med sin Moder tilbage til St. Pederstræde, mens Faderen tog ud paa en ny Rejse til Østen. Meningen var, at det skulde være den sidste, hvorefter han selv skulde være Reder. Men det kom til at gaa helt anderledes. 1870

døde han ganske pludselig i Kalkutta som Følge af et Solstik, han ved Uforsigtighed havde paadraget sig i Byens Havn.

Carl var eneste Barn. Han og Moderen boede, da Dødsbudskabet kom, hos Bedstefaderen i St. Pederstræde. Kaarene i den følgende halve Snes Aar var trange og Grundtonen i Hjemmet trist. Bedstefaderen, der var næsten blind, paa Slutningen ogsaa meget tunghør, ernærede sig ved at leje Kollegiehefter ud til theologisk studerende, han var iøvrigt kendt under Navnet »gamle Wesenberg«. Moderen underviste i Engelsk, og Drengen var meget overladt til Bedstefaderen, der var yderst vanskelig, og til sig selv. Gode Venner i Huset, især Malermester Schmiegelows, tog sig af Drengen, og da han var meget svagelig, mener han selv, at han næppe var kommet igennem disse Aar, hvis Schmiegelows fortræffelige Hustru, Thecla Schmiegelow, ikke havde taget sig af ham, men det gjorde hun af et godt Hjerte.

Carls Moder havde en efter hine Tider næppe helt ringe Formue efter hans Fader, men den smuldrede hen, dels gik den til at leve for, og dels kostede de mange Rejser, Moderen foretog til England, Norge og Sverige, meget.

Da Drengen var 11 Aar, og Bedstefaderen var død, overtog Moderen Hillerød Pigeskole, og de flyttede da til Hillerød. Den nævnte Skole, der nu benævntes *Fru M. Lunds Pigeskole*, var en to Etagers Bygning med 8 Klasseværelser, Gymnastiksal og Legeplads, den laa bagved Forhuset i Slotsgade 3, der, hvor Osw. Terkelsens Bogtrykkeri nu findes. Skolen, der efterhaanden fik ca. 90 Elever, opnaaede 1893 Dimissionsret til Præliminærexamen. Skolen var i Virksomhed til 1895, da Fru Lund afhændede den til Marie Mørk, der samme Aar aabnede *M. Mørks Skole og Hjem*. Fru Lund, der var født 1836, døde 1929.

Men det var Sønnens Skæbne, vi skulde høre noget mere om. I København havde han faaet Friplads i Frk. Jessens Drengforberedelsesskole, men da han stadig var svagelig, forsømte han meget, til Tider i Maaneder, og med Læsningen gik det kun smaat. Da Familien flyttede til Hillerød, kom han i Byens Latin-skole — Frederiksborg lærde Skole, som den kaldtes — og her gik han, til han blev Student. Han siger selv, at han som Elev var »nærmest tarvelig«, og det er maaske ikke helt galt, men som Menneske var han levende. Om det var den skønne og mang-

Carl Wesenberg-Lund
som Skoleelev.

foldige Natur, Byen var omgivet af, der var Aarsagen, eller det var en aandelig Trang, der pludselig spirede frem i den 12 Aars Dreng, kan ikke siges, men der opstod i hvert Fald i ham en utrolig Nysgerrighed efter at faa alting at vide om Naturen, Planter, Sommerfugle, Vanddyr — de sidste blev jo senere hans halve Liv.

Carl læste efterhaanden alt, hvad Skolens lille naturvidenskabelige Bibliotek rummede. Han stod op Kl. 5 om Morgenen og vandrede før Skoletid ud til Funkedam for at iagttage det Liv, der rørte sig der, og for at kunne fortsætte Undersøgelserne derhjemme fyldte han efterhaanden alle sin Moders Syltetøjsglas med Søens levende Væsener. Paa disse Morgenture mødte han ofte Skolens Rektor, C. Berg, der — ligeledes alene — gik sin Morgentur den Vej. Om sit Forhold til denne ejendommelige Mand, som Wesenberg-Lund føler sig i dyb Taknemmeligheds-gæld til, har han senere gjort Rede.¹⁾

Naturen var allerede dengang blevet Wesenberg-Lunds Liden-

skab, med Lektierne gik det kun smaat, og Karaktererne var derefter. Men da Moderen fortvivlet gik op til Rektor for at spørge, hvad der dog var at gøre, svarede han hende: »Der er ingen Dreng her i Skolen, jeg er mere sikker paa skal studere end Deres Søn. Lad ham bare være i Fred!«

Rektor Berg havde set, hvad der boede i den Dreng, og han troede paa ham, men paa den anden Side var Studentereksamen en Skærsild, man skulde igennem. Da Carl Wesenberg-Lund kom op i 6. — ældste — Klasse, blev han kaldt ind til Rektor, der venligt, alvorligt og nøje overvejet sagde ham, at nu gik det ikke længer. Funkedamsvejen og Reolen med de naturvidenskabelige Bøger var for Fremtiden lukket, og i Stedet fik han anvist Reolen med græsk Kulturhistorie. Og saa begyndte Sliddet for Eleven og ikke mindre for Rektor.

Der havde været fire Elever i Klassen, men Duksen var død af Tuberkulose, saa nu var der kun tre. De to kunde ikke forventes at faa 1. Karakter, saa det var af den allerstørste Betydning, at Wesenberg-Lund fik det. Det forholdt sig nemlig saaledes, at Skolen hvert Aar havde Ret til at besætte to Regenspladser, men det var en Betingelse, at de paagældende havde første Karakter. Hvis Wesenberg-Lund nu gik hen og fik anden, vilde Skolen slet ingen faa ind paa Regensen det Aar, og det var en flov Historie. Rektor maatte altsaa holde sine tre i Ørerne, og det gjorde han. Han skal endda — efter hvad Wesenberg-Lund mangfoldige Aar senere fortalte — en Dag have sagt til Klassen: »Værre Læs Møj har jeg aldrig kørt op til Eksamen!«

Ligesaa vigtig var Førstekarakteren for Wesenberg-Lund selv, thi uden den kunde han ikke faa Regensen, og uden Regensen var det ham umuligt at komme til at studere. Altsaa, hæng i med Tacitus! Eksamen kom, og Wesenberg-Lund glemte den aldrig. Da han fyldte firs, mindedes han i en Samtale med en Journalist Begivenheden med følgende Ord: »Jeg garanterer for, at jeg ved Eksamensbordet ikke led nær saa megen Rædsel som Professorerne og Rektor for, at det ikke skulde gaa.« Det var altsaa ikke ham, der var nervøs ved Studentereksamen i 1887.

Men han fik, som han selv udtrykker det, »en hæderlig første Karakter,« og Resultatet var følgende: Skriftlig Dansk I mg÷, II mg÷, Skriftlig Latin mg÷, Mundtlig Latin, læst mg÷, ikke

læst mg÷, Græsk mg, Historie g+, Naturlære mg, Engelsk mg, Fransk g+, Oldnordisk og mundtlig Dansk mg+.²⁾ Det var 1. Karakter med $89\frac{2}{3}$ Points. De to andre Elever fik begge 2. Karakter. Egentlig havde man ventet lidt mere i det Fag, Wesenberg-Lund havde ofret saa mange Timer paa, men alt er jo relativt, og de to andre Dimittender fik tg i Naturlære.

Carl kunde altsaa med Huen paa Hovedet gaa glad hjem til sin Moder. Første Karakteren var reddet! Han fik Regensen og besluttede sig straks til at studere Zoologi, men da han følte, at hans Sprogkundskaber var mangelfulde, benyttede han det første Aar til foruden at tage Filosoficum at øge sin Viden i de tre Hovedsprog, og da Aaret var gaaet, kunde han uden Vanskelighed læse videnskabelige Værker paa Tysk, Engelsk og Fransk.

Om de følgende trange Aar lader vi Wesenberg-Lund selv fortælle:

»I de første Aar tog Dr. Meinert sig meget af mig, senere i stigende Grad Professor Lütken, efter hans Død Professor Warming, der blev mig en trofast, faderlig Ven til sin Død. Ingen Universitetslærer og meget faa Mennesker skylder jeg saa meget som ham. Jeg arbejdede som Student overordentlig stærkt; det tog paa Helbredet, Besvimelsesanfald var ikke sjældne. Saa fik jeg en Dag paa Regensen Besøg af en Bekendt af Slægten, Landstingsmand, Etatsraad, Direktør i Landmandsbanken Larsen. Han sendte mig sin Læge, Jacoby, der stillede Diagnosen: Overanstrengelse og navnlig Sult. For Larsens Regning spiste jeg da paa Hotel Dagmar daglig en mægtig Boeuf med Spejlæg og drak $\frac{1}{2}$ Porter. Det hjalp, men ikke efter hans Mening nok; saa tog han mig hjem til sig, og i hans Hjem boede jeg $\frac{3}{4}$ Aar. Der kom jeg mig. Det var hans Læges Mening, som det er min, at Etatsraad Larsen reddede mit Liv. Jeg kom da tilbage til Regensen, hvorfra jeg havde haft Dispensation.«

Det var Hjertet, det havde været galt med, men at det blev kureret grundigt, kan man formentlig slutte deraf, at Wesenberg-Lund naaede at blive omtrent 88 Aar gammel. Et lille Træk fra den Tid, da han opholdt sig paa Etatsraad Larsens Landsted, skal ikke glemmes. En Dag tog Etatsraaden ham med ind i sit Arbejdsværelse, og her aabnede han en Skrivebordsskuffe, der var helt fuldt af Hundredekronesedler. Den unge Student gjorde

store Øjne, for han havde aldrig før set saa store Sedler og saa mange af dem. Det morede Etatsraaden, og han sagde, at Wesenberg-Lund godt maatte faa en af dem, som han saa kunde anvende til en god, nyttig Ting. Wesenberg-Lund svarede straks, at Pengene skulde bruges til et Mikroskop. Ja vel, svarede Etatsraaden og sendte den unge Mand hen til Cornelius Knudsen. Det viste sig, at et Mikroskop kostede 200 Kr., men ogsaa de to Hundredekronesedler fik han.

Efter Opholdet hos Etatsraad Larsen kunde Wesenberg-Lund atter taale at læse, og 1893 tog han Magisterkonferens. Inden den Tid havde han iøvrigt offentliggjort flere selvstændige Afhandlinger. Puppen var ved at blive til Sommerfugl.

Et gammelt Ord siger, at man kan ikke baade faa Laud og en Kæreste paa een Gang. Det gælder dog ikke altid, thi kort før Eksamen havde Wesenberg-Lund forlovet sig med den, der senere blev hans Hustru. Den unge Pige, der blev den haabefulde Zoologs udkaarne, var en Købmandsdatter fra Hjembyen Hille-rød. *Jenny Mengela Susanne Knudsen* var født i Hillerød den 11. Oktober 1867 som Datter af Købmand Axel C. Knudsen og Hustru Laura Mengel. Hun var velbegavet, energisk og tidlig udviklet. Det sidste fremgaar af følgende Træk: Jenny blev konfirmeret i Oktober 1882 og hørte til det første Hold Konfirmander, Pastor Paludan-Müller havde. Den Dag, de skulde indskrives, havde hendes Mor travlt, og hun sagde derfor til Datteren: »Ja, Jenny, du kan godt selv gaa op og blive indskrevet.« Det gjorde Jenny. Paa Hovedet havde hun en Straahat, der var formet som en Kyse, og hun bar Briller. Hun saa jo nok i det hele noget ældre ud, end hun var. Derfor tog Paludan-Müller ogsaa fejl, idet han sagde: »Naa, De har en Datter, De vil have konfirmeret?« Jenny maatte jo nu forklare, at det var hende, det drejede sig om. »Naa, det er dig, der skal gaa til Præsten,« svarede Paludan-Müller saa. Iøvrigt har »Kultur og Folkeminder«, IV, 1952, bragt nogle Erindringer af Fru Jenny Wesenberg-Lund i Bidraget »Livet i et gammelt Købmandshjem«, S. 3—12.

Om Wesenberg-Lunds Konfirmation er der ogsaa et Træk at meddele, som han selv har fortalt mig. Han var kommet i Trosvanskeligheder, og Aftenen før Konfirmationssøndag gik han op til Paludan-Müller og betroede ham, at han ikke kunde lade sig

Jenny Knudsen
i Konfirmationsalderen.

konfirmere. »Vil du ikke gerne glæde din Moder?« spurgte Præsten. Jo-o, det vilde han naturligvis, og efterhaanden lykkedes det Præsten at faa Drengen beroliget, saa han blev konfirmeret. »Men til Alters kom jeg aldrig,« sluttede Wesenberg-Lund. Dette Træk medtages her, fordi Wesenberg-Lund flere Gange offentlig har udtalt sig om sit Syn paa det religiøse Spørgsmaal, hvorfor hans Stilling hertil vil blive omtalt senere i denne Skildring.

Efter at Wesenberg-Lund var blevet Magister, blev han ansat ved Landbohøjskolen som Assistent i Zoologi og Fysiologi. Her var han i fem Aar fra 1894 til 1899. Nu havde han et beskedent Levebrød, den 7. Juli 1895 blev han i Hillerød viet til Jenny Knudsen, og det kan siges med det samme, og uden nogen Art af Overdrivelse, at hun blev ham en fortrinlig Hustru og Medhjælper — med Streg under det sidste.

I 1893 havde Universitetet paa Professor Lützens Foranledning udsat en Prisopgave om noget, der hed Bryozoer, Spongiller og Rotiferer. Wesenberg-Lund havde beskæftiget sig lidt med Bryozoer, og Tanken var den, at han skulde besvare Prisopgaven, men det ønskede han ikke, fordi han fandt den for omfattende. Et Par Maaneder før Indleveringsfristen udløb, blev han kaldt op til Professoren, der spurgte ham, om den Prisopgave saa blev

besvaret. Næ-j, det gjorde den jo altsaa ikke, fordi ... Men da blev Professor Lütken meget fortørnet og erklærede, at naar man udsatte en Prisopgave for en ung Mand, saa var det Meningen, at han skulde besvare den. Om han altsaa øjeblikkelig vilde gaa hjem, skrive sammen og indsende, hvad han havde. Wesenberg-Lund bukkede bekræftende, og Professoren blev i bedre Humør. Audiensen var forbi, og Wesenberg-Lund siger herom: »Med en faderlig Velsignelse og et lunt Blink i Øjet fra min gamle mig altid varmt hengivne Lærer blev jeg da hjempermitteret.«

Men nu blev der Travlhed i Hvedebrødshjemmet. Wesenberg-Lund rynkede Panden og skrev løs. Naar et Ark var færdigt, fik Fru Jenny det til Renskrift, og kun ved hendes Hjælp lykkedes det at faa Opgaven rettidigt indsendt. Carl Wesenberg-Lund fik Guldmedaljen 1895, og der var megen Glæde i det lille Hjem.

Men det laa ikke til Wesenberg-Lund at hvile ret længe paa sine Laurbær. Han ejede en sjælden Evne til at koncentrere sig, og han besad en utrolig Flid. »Straks naar en Afhandling var sendt til Trykning, fortsatte Wesenberg-Lund med Studier til den næste. Nogen Afslappelsesperiode kendte han ikke. I det højeste rekreerede han sig ved at skrive Artikler og populære Fremstillinger, inden det næste videnskabelige Emne optog ham helt.«³⁾ Denne Karakteristik fra Kaj Bergs Haand gælder jo nok en senere Periode, men saaledes var allerede Wesenberg-Lunds Psyke i 1895.

At en saadan Flid fra en Videnskabsmands Side kræver en stor Resignation af ham selv, er klart. Men det var ikke det eneste, og herom skriver Wesenberg-Lund senere: »Langt alvorligere er det, at denne Resignation maa deles af det Hjem, vedkommende skaber. Det er ingen let Lod, den faar, der i de unge Aar, og naar Kaarene er yderst smaa, knytter sin Skæbne til en Videnskabsmand, for hvem Videnskaben betyder alt, og gerne altid skulde gøre det. For at samle Materiale til mine Planctoninvestigations maatte jeg i de to første Aar hver eneste Søndag, den eneste Fridag, jeg havde, fra Morgen og til sen Eftermiddag være borte fra mit Hjem. Størrelsen af den Resignation, dette kræver fra ens Hustrus Side, den Tro paa ens Evner og Tillid til lysere

C. Wesenberg-Lund og Hustru paa Bryllupsrejse i Jylland 1895.

Tider, den Sum af Godhed og Kærlighed, der her kræves, har vistnok de færreste Begreb om.«

Saaledes skrev Wesenberg-Lund 1940, og det havde ikke været underligt, om Fru Jenny havde tudet en Taare ved at læse dette og mindes de første paa een Gang trange og glade Aar. Jeg ved ikke, om hun gjorde det, men indirekte siger disse skønne Linjer mere om et Samlivs Indhold end en lang Festtale.

»Aldrig færdig, altid paa Vej«, hedder det et Sted, og det gjaldt fuldt ud Wesenberg-Lund. I 1895 aabnede der sig en Mulighed for, at han kunde deltage i Ingolfekspeditionen, og den

Mulighed lod han ikke gaa fra sig. Han glædede sig til at stifte Bekendtskab med Grønlands Flora og Fauna og til at iagttage de mægtige Ismassers straalende Farvevirkninger. Men da Ekspeditionen vendte tilbage, opstod det Spørgsmaal, hvad man skulde gøre ved »Ingolf«s Dækshus. Man fandt, at det var for godt til at blive hugget op.

Nu havde Wesenberg-Lund en frodig Fantasi. Den ejer vist alle virkelige Videnskabsmænd, og heri har de en Berøring med Digterne. Jeg tvivler paa, om Wesenberg-Lund nogen Sinde savnede Planer. Ingolfs Dækshus? Hvad om man anvendte det til et ferskvandsbiologisk Laboratorium? Hvad om man anbragte det ved Furesøen? Det var jo noget andet end »Flyv, Fugl, flyv« — og dog! Var de Syner, Wesenberg-Lund saa for sig ikke bare Digtning paa en anden Maade? Wesenberg-Lund fremsatte sine Planer, og alle Autoriteter lovede deres Støtte. Lensgreve Schulin til Frederiksdal gav en Grund ved Furesøen, Orlogsværftet paa-tog sig at opføre Huset, Staten, Universitetet og Carlsbergfondet stillede de nødvendige Midler til Raadighed. 1897 traadte Laboratoriet i Virksomhed, og indtil 1911 var det vort eneste ferskvandsbiologiske Laboratorium.

Aabningen af denne Virksomhed var selvfølgelig en Triumf, men det gav et tilsvarende Ansvar. I de første Aar kunde Wesenberg-Lund dog ikke faa Mulighederne udnyttet saa stærkt som ønskeligt. Han var beskæftiget paa Landbohøjskolen hver Søndag fra 9 til 4 og havde derfor kun Søndagene og Ferierne tilovers til sine Friluftsstudier. Dette var ikke holdbart i Længden. 1899 sagde han sin Stilling op og flyttede til Lyngby for at være Laboratoriet nærmere. Han fik en Bevilling paa Finansloven, men Udkommet var dog ikke anderledes, end han maatte paa-tage sig en hel Del Udenomsarbejde for at leve. Han tog Del i de internationale Havundersøgelser, han var Underredaktør ved Salmonsens Leksikon, og da det populærvidenskabelige Ugeskrift »Frem«, der fik saa stor en Udbredelse og tilsvarende Betydning, udkom, skrev han dertil »Danmarks Insektverden«, 179 Sider, i »Den danske Stat, Danmarks Natur«. Det kom i 1899, og samme Aar disputerede han for Doktorgraden, hvormed han var naaet endnu et Trin op ad den lærde Stige.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede fortsatte Wesenberg-

Lund med at offentliggøre videnskabelige Afhandlinger paa Dansk, Tysk, Engelsk eller Fransk. Men han undgik ikke Modvind. Meget kan der ikke siges herom og skal heller ikke, men det vilde være urigtigt ikke at nævne, hvad han dog selv har omtalt i hvert Fald to Gange, dels i et Interview og dels i sin Bog »Det Ferskvandsbiologiske Laboratorium gennem 40 Aar«, 1940. Han nævner her S. 15 det, han kalder en »Episode i Dansk Zoologi«. Der var opstaaet en Række bitre Stridigheder inden for Zoologernes Kreds, og da Wesenberg-Lund var en varm Beundrer af Japetus Steenstrup og I. C. Schiødte, Elev af Eug. Warming og Assistent hos J. E. V. Boas, kunde han heller ikke gaa Ram forbi. Hans Ungdomsarbejder kom ud for en Kritik, som vel de færreste unge havde været ude for, og som endnu færre vilde have »overlevet«. Uberettiget var denne Kritik ikke, siger Wesenberg-Lund, men da den kom paa et Tidspunkt, hvor han skulde søge Bevilling til Laboratoriet, og den utvivlsomt havde til Hensigt at hindre ham i at blive Zoolog, kan det jo nok siges, at den skød over Maalet. Wesenberg-Lund fik næppe læst alt, hvad der blev skrevet imod ham, og han svarede aldrig med et Ord. Men man skulde kende den menneskelige Natur daarligt, hvis man ikke var klar over, at Angrebene alligevel borede sig dybt ned i Sindet. Han siger selv herom: »Jeg saa i det Tidsinterval alle mine Jævnaldrende i disse Stridigheder enten tage Stilling imod mig eller i hvert Fald trække sig bort fra mig. Ved den Lejlighed lærte jeg at forstaa Styrken ved at staa ene, aldrig være bange for at sige sin Mening og ikke lade sig slaa ud af sin Vej.« Man har ved at læse disse Linjer en Fornemmelse af, at Wesenberg-Lund har kendt Henrik Ibsens »En Folkefjende« og følt sig beslægtet med den.

Gjorde Modstanden Wesenberg-Lund ensom, har den sikkert ogsaa skærpet hans Energi. Det var Studiet af de ferske Vandes Dyreverden, han havde gjort til sin Livsopgave. Det er slet ikke utroligt, at det netop var paa den Tid, det Princip fæstnede sig hos ham — saadan som han engang i sin høje Alder berettede det — at naar han var ude paa en Ekskursion, da aldrig at vende tilbage, før han havde set noget, han aldrig havde set før. Et stolt Princip — (men hvad så med Middagsmaden derhjemme?)

Af stor Betydning var et Par Udenlandsrejser, som Wesen-

berg-Lund kom ud paa, den ene til Skotland 1904, den anden til Schweiz 1905. Til den første blev han indbudt af Sir John Murray, der havde samlet en Stab af unge Videnskabsmænd om sig med det Formaal at undersøge og kortlægge de skotske Søer, men Sir John Murray fik ogsaa paa anden Maade Betydning for Wesenberg-Lund, nemlig med Hensyn til hans Livsanskuelse. En Dag svarede Sir John paa en af Wesenberg-Lunds Bemærkninger med Ordene: »There is no death, only alteration«. (Der er ingen Død, kun Forandring). Dette Ord bed sig fast i Danske-rens Sind, det sad der endnu i 1940, da han skrev: »Navnlig under den Form kan vistnok ogsaa min Livsanskuelse sammenfattes. Hverken i Naturen eller i Menneskelivet har jeg stødt paa noget, der er i Modstrid hermed. Den er, saa vidt jeg forstaar, mere i Pagt med en stor Del af Østens end med Vestens Livsanskuelse.«⁵⁾

Til alt Held havde Wesenberg-Lund mere end een Streng paa sin Bue. Han havde ogsaa Sans for Humor. Hør nu her:

En Dag i 1906 fik han Anmodning om at se paa Schæfergaardens Dam i Gentofte. Ejeren klagede over, at den havde en grim, grøn Farve, hvorfor han ønskede, at Wesenberg-Lund skulde sørge for, at den blev »blaa som Adriaterhavet«. Da den adspurgte bemærkede, at det vistnok kunde have sine Vanskeligheder, svarede Manden ganske ligeud, at »han i saa Fald ikke kunde indse, hvad Nytte Videnskaben var til.« Wesenberg-Lund kunde ikke dy sig for at svare med en Bemærkning om, hvorvidt det ikke var værd at prøve med Blaanelse, men dette Svar gjorde absolut ikke Mandens Respekt for Videnskaben større.

I det daglige Livs Forhold ejede Wesenberg-Lund en vis gemytlig Facon. Med den afreagerede han uden Tvivl en væsentlig Del af sine biologiske Besværligheder, og det var en Lykke for ham. Man kan nu engang ikke leve udelukkende af Arbejde og Højtidelighed.

Det var Wesenberg-Lunds Lyst, som det var hans Arbejde, at færdes i Naturen. Han foretog Ekskursioner langs Furesøens Bred til alle Aarstider, den nordsjællandske Hjemegn besøgte han ofte for at gøre nye Iagttagelser, desuden Midtsjælland, Møn og næsten alle Dele af Jylland. I et Par Tilfælde var han zoologisk Assistent hos Professor Warming, da denne med en Skare

Elever foretog en stor Ekskursion til Vesterhavet. »Disse Ophold ovre ved Vesterhavet,« skriver Wesenberg-Lund mange Aar efter. »Ekskursionerne sammen med min kære, gamle Lærer og faderlige Ven, Aftenerne, naar vi samlede og drøftede »Sagerne« hørte til nogle af mine bedste og lærerigeste Minder.«⁶⁾

Hvordan arbejdede saa denne Naturforsker? Ja, derom har han selv udtrykt sig saaledes: »Man render sig nu engang ikke biologiske Iagttagelser sammen. Under vaagen Hvile, med alle Sanser spændt, men med fuldstændig Afslappelse af Legemet, er næsten alle mine Iagttagelser over Ferskvandsinsekter blevet til. Det gælder om ikke at jage, ikke at dræbe, ikke at rende rundt med Sommerfuglenet, ikke forstyrre Naturens Fred, men synke hen i den og blive et med den. Saa kommer det Tidspunkt, hvor Guldsmeden slaar sig ned i ens nærmeste Nærhed, Hejrerne sætter sig faa Meter fra en, Rørsangeren titter frem mellem Sivene, Nattergalen fortsætter med at lære sine Unger at synge, Svalehalen sætter sig paa den Buket Skærplanter, man har lagt ved Siden af sig, og hele Skovbunden bliver levende.«⁷⁾

Disse Linjer bekræfter, hvad tidligere er antydnet, Slægtskabet mellem Digteren og Videnskabsmanden. Endnu et Par Citater udfylder Billedet. »Uden den stærkest mulige Koncentration af alle Aandsevner vilde jeg aldrig naa at blive Naturforsker. Denne Koncentration maa paa den anden Side nødvendig medføre, at man stænger sig ude fra alt, hvad der ikke synes direkte at have noget med de Maal at gøre, man har sat sig. Ofte har jeg fra Læsning paa vidt forskellige Omraader fundet Tanker og Beretninger, enkelte Sætninger, der er blevet koblet sammen med Problemer, jeg selv tumlede med, og følt dem øve en befrugtende Indflydelse paa disse.«⁸⁾

Hvordan saa, naar Trætheden indfandt sig?

»Ifølge min Natur har Afslappelse og total Uvirksomhed aldrig skabt Rekreation. Hvilen har jeg altid delvis søgt i Forandring, i aandeligt Arbejde af anden Natur, i første Instans Biografier, Poesi og Naturfilosofi.«⁹⁾ Men om Wesenberg-Lunds Læsning skal senere tales.

Jeg kan ikke i denne Forbindelse ret vel afholde mig fra at anføre et større Stykke, fordi det i højere Grad giver et Helhedsbillede af Wesenberg-Lunds Forhold til Naturen. Det er Indled-

ningen af en Skildring, der hedder »Funkemor«, og som er trykt i Frederiksborg Statsskoles Aarsberetning for 1942—43, og den lyder saaledes:

»Da jeg var Elev i Frederiksborg Statsskole, det er nu snart 60 Aar siden, stod der ude ved Funkedam et pragtfuldt gammelt Bøgetræ; dets Alder ansloges til ca. 400 Aar. Det var et saa velkendt Træ, at det havde faaet Navn, det hed Funkemor. Der var Bænke paa den lille Høj, hvor det stod. Nu staar der en Sten, rejst til Ære for den gamle Skovfoged Jørgensen, som endnu levede, da jeg gik i Skole, og iøvrigt levede længe efter. Det var et ualmindelig smukt Træ med mægtig kuppelformet Krone, en kort, tyk, knudret Stamme og store Grene. Der var dengang næppe Antydning af Svaghed, ingen Insekt- eller Svampeangreb at spore. Ofte sad Musvaagen oppe i dets Top, sendte sit gjaldende Skrig ud over den lille Sø og fløj saa i store Kredse ind over Skoven. Den havde sin Rede i nogle høje Graner faa Hundrede Meter derfra. Nu og da kunde man se en Hejre sidde ude paa de yderste Grene.

Hele Egnen om Funkedam og Carlssø spillede i Slutningen af forrige og langt ind i dette Aarhundrede en Rolle for vore Landskabsmalere. Man har sagt, at næppe nogen Skov næst Dyrehaven har haft saa stor Betydning for vor Malerkunst som dette Skovterrain. Zacho, Rump, Godfred Christensen, Carlsen, Viggo Pedersen, Skovgaardene har malet mange af deres Billeder herfra. Det var de stille Søer, de ældgamle Bøge, hvorpaa navnlig Hestehaven var saa rig, Skovensomheden, der lokkede Malerne derud. Funkemor fik ogsaa sin Maler; engang i Firserne malede Carlsen det, og Billedet blev gengivet i Serien: Danmark i Billeder. Carlsen har malet det, lige inden dets Forfaldsperiode begyndte.

Det var paa den Tid og længe forinden et Sted, hvor Hillerød-annerne tog ud med deres Madkurve, Kaffen fik man oppe i Skovløberhuset, det var ogsaa et almindeligt Samlingssted for Latinskolebørnene, der herude nød deres første Pibe Mosrosetobak og undertiden knækkede sig bagefter. Iøvrigt skulde man passe paa, for Skolens Rektor, Rektor Berg, havde sin Eftermiddagstur herud, og han hørte til dem, der havde et Øje paa hver Finger.

Jeg havde som Skoledreng min omtrent daglige Gang ud til Funkedam; jeg har derude baade læst Tacitus, skrevet Stile og

regnet Opgaver, uden at jeg egentlig tør sige, at Omgivelserne havde nogen synderlig gavnlig Virkning paa Studierne.

Det var netop paa det Tidspunkt, i 1886, at Funkemor begyndte at vise vistnok de første Tegn paa Alderdom og Svækkelsestilstand. Ud imod Søen, paa en Side, der vendte imod Syd, var Barken begyndt at revne; Træet var her soltørret, og da Efteraaret med Regn og Slud kom, var her dannet Angrebssteder for Svampe. Træet blev her, hvad vi kalder for frønnet; det var lettere for Insekterne at arbejde i, og saa begyndte de Aar for Aar i stadig stigende Grad at angribe Træet. Overfor det absolut sunde Træ har Bøgens Fjender blandt vedborende Insekter ingen Magt. Allerede dengang var jeg Insektsamler om en Hals, og jeg syntes, det var meget morsommere med Stemmejernet at arbejde mig ind til Træedelæggerne end at finde ud af Tacitus' lange Perioder.

I de kommende næsten halvhundrede Aar har jeg haft Funkemor under Inspektion mange Gange om Aaret. I de halvhundrede Aar mistede Funkemor, med Undtagelse af en stor Gren, næsten hele sin Krone. En Efteraarsdag i 1897 tog en af de største Grene, og dermed blev Træet omtrent halveret. Saa laa jeg en blikstille, solvarm Sommerdag i 1930 ude i min Baad paa Funkedam. Alt i Naturen var fuldkommen stille. Da hørte jeg pludselig en underlig Knagen og Bragen, der blev stærkere og stærkere og tilsidst voksede til en mægtig Larm. Ved at se paa Funkemor saa jeg, at hele den ene Side af Træet vibrerede og svajede. Derpaa begyndte en af de store Grene ganske langsomt at svaje stærkere, og pludselig styrtede den med et øredøvende Brag til Jorden. Nu var der kun to store Grene tilbage; den anden faldt et Par Aar efter, og nu stod der til for faa Dage siden af hele det mægtige Træ kun den midterste Gren. Og hvis vi da gik ud og saa paa den korte, tykke Stamme, vilde det vise sig, at hele den ud mod Søen vendende Side var borte, det hele var en frønnet Masse, fygende af løst Pudder og med et Utal af Gange og Huller langt ind i Veddet. For faa Dage siden i den sidste Storm, Februar 1943, endte Funkemor sine Dage; Stormen væltede den, den ligger nu ude i Funkedam.«

Men tilbage til Furesøen. Foruden de videnskabelige Arbejder, Wesenberg-Lund selv udførte, kom Laboratoriet til at gøre

Nytte paa anden Maade. I Aarenes Løb blev det besøgt af ca. 30 ældre studerende, og Universitetet udsatte en Række Prisopgaver med Henblik paa Ferskvandsstudier.

Efter som Aarene gik, blev Arbejdsmulighederne en Del forringet. Furesøens Omegn blev mere og mere bebygget, og flere Steder spærrede Pigtraadshegn efterhaanden Adgangen til Søen. 1908 flyttede Wesenberg-Lund til Hillerød, og 1911 lykkedes det ved Hjælp af Bevillinger fra Staten og Carlsbergfondet at leje en tre Værelses Lejlighed i denne By og indrette den til Laboratorium, og som saadan fungerede det til 1930. Furesølaboratoriet blev overladt til Magister Otterstrøm til Fiskeriundersøgelser.

Men Wesenberg-Lunds Hjerne gik stadig svanger med nye Planer. For at udnytte Laboratoriets Arbejde fuldt ud maatte man have Raadighed over et Areal, hvor Organismernes Liv kunde studeres ude i det fri Aar ud og Aar ind. Wesenberg-Lund fandt et saadant Omraade ved Hillerødsholmsvej bag Nyhuse Vandværk. Arealet skraanede ned til en mindre Dam, og fra Vandværket kunde Vand let ledes ned til de Akvarier, der tænktes anlagt. Carlsbergfondet ydede villigt sin Støtte til Indkøb af Grunden, ca. $\frac{3}{4}$ Tønde Land, Indhegning og Opførelse af Akvarier — 20 større og mindre murede Cementbækkener —, samt Opførelse af et mindre Træhus. Det var et stort Skridt fremad.

Samtidig med Laboratoriets Oprettelse 1911 blev der bevilget Penge til Løn for en Assistent, og noget senere ansattes Wesenberg-Lund som Docent ved Universitetet med Forpligtelse til at holde et tre Ugers Kursus for naturhistorisk studerende. I 1922 blev han udnævnt til ekstraordinær Professor.

Nye Planer dukkede stadig op. Universitetet ejede en større Træbygning, der bar Navnet Almanakhuset, og 1917 fandt man ud af, at det kunde flyttes ned til Sorø Akademis Omraade og anbringes paa en udmærket beliggende Grund ved Tjustrupsø i Suserup Skov. Dette skete, Bygningen blev udvidet, saa der var god Plads for det nye Laboratoriums Leder, Grunden var paa en Tønde Land. Her tilbragte i de følgende 18 Aar Wesenberg-Lund og hans Familie hvert Aar en stor Del af Sommeren, og

dette Laboratorium fik den største Betydning for hans Undersøgelser.

Men i Hillerød-Laboratoriet afgav de tre Værelser, der efterhaanden var blevet til fire, alt for kneben Plads. Enden blev da, at Carlsbergfondet, der aldrig var karrig over for Wesenberg-Lunds Studier, købte en Villa paa Christian IV's Vej, der skraaned ned mod Slotssøen, og hertil hørte en Have paa 2200 m². Denne Villa, der tidligere havde tilhørt Professor, Dr. med. Knud Pontoppidan, blev indrettet til et fuldt ud moderne Laboratorium, forsynet med de fineste Instrumenter og et Bibliotek, der »ikke overgaas af noget«. Det var en stolt Dag, da man i 1930 flyttede ind i dette Laboratorium, hvor Arbejdet iøvrigt fortsættes den Dag i Dag.

Men inden 1930 havde Wesenberg-Lund oplevet saa meget. De fleste af hans videnskabelige Publikationer springer vi ganske roligt over. Men nævnes skal det dog, at han 1915 udsendte en Bog, »Insektlivet i ferske Vande« paa 378 Sider. 1915—16 udkom en Nybearbejdelse af V. Bergsøes »Fra Mark og Skov«, I—II, og her fik Wesenberg-Lund vide Kredse i Tale.

En Dag oplevede han noget, der, som han siger, »meget forbavsede« ham. »Politiken«s Redaktør, Henrik Cavling, spurgte ham, om han ikke til Bladet vilde skrive en Række Kronikker fra sit Undersøgelsesomraade. Denne Opfordring var særdeles kærkommen. Wesenberg-Lund lærte at forstaa, hvad Forbindelsen med et stort Dagblad kan betyde for en Mands Position. Det blev foreløbig til 10 Kronikker, der senere samledes i Bogen »Fra Sø og Aa«, 1922. Senere skrev Wesenberg-Lund endnu adskillige Kronikker i Bladet, og han kom til at synes om Cavling. »Han var min Ven, selv om jeg slet ikke var radikal, men en rigtig væmmelig Bisse af en Højremand.«¹⁰⁾

I samme Forbindelse fortæller Wesenberg-Lund en lille Historie om Cavling, som vi maa have med. Cavling boede paa Stutgaarden, der i sin Tid har hørt til Hillerødsholm, og hvor hans Enke endnu lever. Engang blev Cavling gal over, at Nabo-drengene huggede hans Frugt. »Hvorfor skal de blive Tyve?« sagde han vredt. Og næste Aar skyndte han sig at plukke, lige hvad han selv havde Brug for, og derpaa meddelte han Drengene,

at de kunde komme og hente Resten. Han elskede Børn, de skulde ikke tvinges til at stjæle. —

I den nye Udgave af Brehm: Dyrenes Liv, 1929, skrev Wesenberg-Lund Afsnittet om Insekter og Edderkopper, 269 Sider med 319 Figurer og 30 Tavler. Efter dette store Arbejde var han blevet noget overanstrengt, hvorfor Carlsbergfondet bevilgede ham Penge til sammen med sin Familie at foretage en fire Maaneders Rejse gennem Europa med længere Ophold paa Sicilien og i Alperne. —

Wesenberg-Lund var klar over, at selv om de strengt videnskabelige Afhandlinger burde skrives paa et af Hovedsprogene, maatte man ikke forsømme ogsaa at udgive Bøger paa Dansk, naar Indholdet var af mere almen Art. Ikke mindst var dette ens Pligt, naar man — som han — var saadan stillet, at man saa at sige havde fri Raadighed over al sin Tid til frie Studier. Han besluttede derfor at udarbejde en Haandbog over alle Laboratoriets Iagttagelser vedrørende den lavere Ferskvandsfauna. Dog skulde Insekterne ikke medtages, da de var behandlede i Værket: Insektlivet i ferske Vande, 1915.

Det var ud fra disse Betragtninger, Wesenberg-Lund udarbejdede Værket: Ferskvands-Faunaen, biologisk belyst, der udkom 1937 i to Bind paa ialt 833 Sider og med 846 Figurer og 24 Tavler. Værket blev senere oversat til Tysk.

Det Ferskvandsbiologiske Laboratorium fik ikke alene Betydning for Wesenberg-Lunds og hans Medarbejderes Studier, men dets Ry spredtes videnom. I Aarenes Løb besøgte en lang Række udenlandske Videnskabsmænd Laboratoriet og studerede der. Wesenberg-Lund var ikke blot en fin Iagttager, men han ejede tillige Evnen til at udføre smukke Tegninger af de mangfoldige Smaaavæsener, han iagttog under Mikroskopet. Disse Tegninger, der vist maa tælles i Tusinder, betød overordentlig meget i Retning af at anskueliggøre hans Arbejder.

Anerkendelse savnede Wisenborg Lund ikke. 1918 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, og senere Medlem af saa mange udenlandske, lærde Selskaber, at vi helt opgiver at remse dem op. Men glemmes skal det ikke, at Professor, Dr. phil. C.

Wesenberg-Lund Mandag den 22. December 1947 paa sin 80 Aars Fødselsdag ved et ekstraordinært Møde af Hillerød Byraad blev udnævnt til Byens Æresborger. Det var den Udmærkelse, Wesenberg-Lund satte mest Pris paa af alle¹¹). 1937 var en anden af Byens fortjente Mænd, Byraadets mangeaarige Formand, Dommer Carl Zahlmann, blevet udnævnt til Æresborger. De to Æresborgere boede iøvrigt i samme Bydel, og det er fornøjeligt at kunne notere, at de kom saare godt ud af det med hinanden.

Et Omraade, der ikke maa glemmes, var Wesenberg-Lunds Arbejde for Naturfredning, det groede saa at sige ud af hans videnskabelige Virke. Hans Arbejde for Naturfredning, der især fandt Sted i Aarene fra 1923—30, førtes især gennem en Række Bladartikler, navnlig i »Politiken«, samt Deltagelse i Danmarks Naturfredningsforening, hvor han blev valgt ind i Hovedbestyrelsen. Hans Arbejde fik stor Betydning bl. a. for Fuglefredningen. Wesenberg-Lund var, kan man nok sige, en Ven af alt levende, men han var ikke mindst en Fugleven. I Haven ved hans Villa »Alba«, der laa paa Hjørnet af Københavnsvej og Holmegaardsvej, og i Haven ved Laboratoriet paa Christian IV's Vej rørte der sig et mangesidigt Fugleliv. Der blev om Vinteren lagt rigeligt med Foder ud til de smaa Gæster, og Wesenberg-Lund sad ved sit Vindue og iagttog med Spænding Fuglenes Adfærd, parat til at notere enhver Iagttagelse ned paa sin Notesblok. I »Naturens Verden«, 1943, har han skrevet en smuk Artikel om »Min Haves Fugle«.

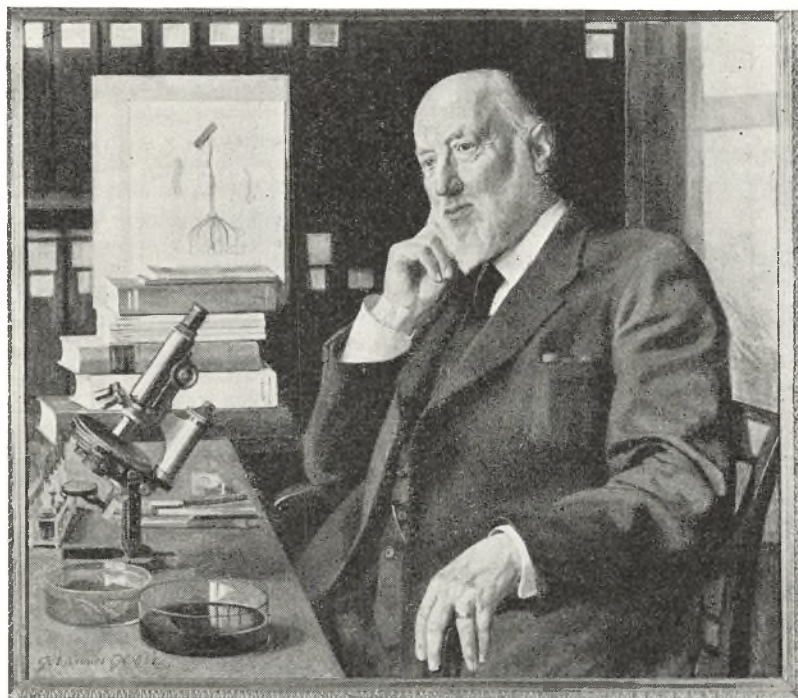
Til Billedet af Wesenberg-Lunds Arbejde for at bevare Naturen bør ogsaa føjes et Træk, som berører Nordsjællandsk Museumsforening. Han var Modstander af Folkemuseets Opførelse paa Jægerbakken, og da Husmandsstedet var anbragt, fremkom der i Pressen en Protest imod dette Byggeri, underskrevet af en Række af Byens kendte Borgere, formentlig under Ledelse af Wesenberg-Lund. Han og jeg var dengang Modstandere, vi havde hver sin Lidenskab, han for Naturens Fredning og jeg for Kulturmindernes Bevarelse. Disse to Interesser støder i Almindelighed ikke sammen, men i dette Tilfælde skete det. Det tjener

Wesenberg-Lund til megen Ære, at han til Trods for dette sit Synspunkt dog var Medlem af Museumsforeningen fra dens Start 1922 og til sin Død.

Wesenberg-Lund var en Bogelsker. Han var det paa sit Fags Vegne. Da Ferskvandslaboratoriet aabnedes, var der ingen Bøger, men efterhaanden fik Wesenberg-Lund samlet et betydeligt videnskabeligt Bibliotek, men samtidig var han traadt i Bytteforbindelse med en lang Række udenlandske Forskere og Institutioner. Fra dem strømmede Særtryk ind i Massevis, det kunde være blevet til et uoverskueligt Roderi, hvis det ikke var blevet ordnet og katalogiseret efterhaanden. Som saa ofte fandt Wesenberg-Lund her en uvurderlig Støtte i sin Hustru. Med sin sirlige Skoleskrift katalogiserede hun efterhaanden 20.000 Særtryk, der, anbragt i Kassetter, fyldte tre Værelser i Villaen. Et uhyre Arbejde. Denne uvurderlige Særtryks-samling overgik efter Wesenberg-Lunds Død til Carlsbergfondet og er nu Laboratoriets Ejendom.

Men som tidligere antydet læste Wesenberg-Lund meget andet end faglige Ting. Her fik han og jeg et fornøjeligt Samarbejde. Tidligere havde det ikke været »fint« at laane Bøger paa Hillerød Folkebibliotek, men efterhaanden blev det anderledes. Den, der skriver disse Linjer, var dengang Bibliotekets Leder, og en Dag havde jeg den Glæde at se Byens Æresborger, Dommer Zahlmann, dukke op. En anden Dag kom Byens eneste Professor. »Jeg har før været Medlem af en Læsekreds,« sagde han, »men man faar saa meget Bras. Nu vil vi prøve dette her.«

Forsøget faldt godt ud. Biblioteket havde dengang lukkede Hylder. Meget var altsaa overladt til Bibliotekarens og Personalets Initiativ. Jeg søgte derfor saa vidt muligt selv at ekspedere Professoren, saa han kunde faa noget, han kunde være tilfreds med, hyppigt nye Bøger naturligvis. Men en Dag gik det galt. Jeg tilbød ham en lige udkommet Roman, hvori bl. a. fandtes Skildringer af Dyrelivet i Florida. Men da svarede Wesenberg-Lund med sin let frysende Stemme: »Nej, Dyr dem har jeg sgu faaet nok af!« Jeg var øjeblikkelig klar over, at jeg havde traadt i det. Naar han var beskæftiget med Studiet af Dyr hele Dagen, skulde han naturligvis have noget helt andet at hvile ud paa om Aftenen. En anden Dag spurgte jeg, om han ikke havde Interesse

C. Wesenberg-Lund.
 Efter Maleri af Johannes Glob 1938.
 (Frederiksborgmuseet).

for Kunsthistorie. Vi havde ikke saa lidt af den Slags, og jeg kan godt sige, at den Afdeling havde min særlige Bevaagenhed. Jo, det havde han rigtignok. Jeg kom med en Stabel, og Professorens hjemførte fremtidig foruden meget andet et eller to Bind om Kunst ved hvert Besøg. Hans Læsning var mangfoldig: Skønlitteratur, Rejsekildringer, Biografier, Kunsthistorie og meget andet. I Hjemmet saas det, at der ogsaa blev læst megen religiøs Litteratur.

I den Forbindelse skal det ikke fordølges, at Wesenberg-Lund var et meget taknemmeligt Menneske. Herom har jeg mange Vidnesbyrd. Nu er Taknemmelighed — efter min Anskuelse — en af Menneskets ædleste Egenskaber, og den ejede Wesenberg-Lund.

Det kom frem paa saa mange Maader, I Interviews, Skrifter

og paa personlig Vis. Gang paa Gang takker han saaledes Carlsbergfondet, som har støttet hans Arbejde i saa rigt Maal. Vi citerer et af de mere almene Udtryk for Wesenberg-Lunds Taknemmelighed: »Det har altid for mig været en selvfølgelig Ting, at et Menneske, der fra sin tidligste Ungdom har følt en ubetvingelig Trang til at udforske Naturen, saa at sige ikke har evnet at lade være, hvem Samfundet stillede saaledes, at han i videste Maal kunde følge denne Trang, og som kunde drive sine Studier under harmoniske Forhold i sit Hjem, ikke under nogen Form har Krav paa Belønning. Alt er ham jo givet, intet har han af sig selv.«¹²⁾ Naturligvis har disse Ord ogsaa Ærinde til de bevilgende Myndigheder, men de sigter langt videre.

Vi kommer her ind paa Wesenberg-Lunds religiøse Synspunkter, hvorom han har udtalt sig offentligt i hvert Fald tre Gange, i Afhandlingerne »Naturstudium og religiøs Følelse« (»Nordisk Tidsskrift«, 1933, Side 33—54), »Naturstudium og Livsopfattelse« (samme 1937, Side 489—506) samt i et Interview i »Politiken« 21. December 1952.

For at give en Smule Forstaaelse af Wesenberg-Lunds Synspunkter gengiver vi enkelte Glimt af de to ovenfor nævnte Afhandlinger. Citaterne mærkes I og II, efter som de er taget fra den første eller den sidste Afhandling. Wesenberg-Lund slaar fast, at den Forskel i Anskuelsen, der er mellem Naturforskere, beror paa, om man betragter Naturen ud fra et materialistisk-mekanisk eller et vitalistisk Synspunkt, om man tror paa aandelige Kræfters Indgriben eller ikke.

»Den ny-vitalistiske Skoles Opfattelse kan maaske sammenfattes saaledes: Der gives en aandelig Kraft, uhaandgribelig og uforstaaelig, men ikke desto mindre videnskabelig ubestridelig, som styrer eller er medvirkende Motiv i Organismens Optræden overfor Omverdenen.« (I. S. 39).

Men her gælder det at vise religiøs Tolerance. »Det dybe afgørende Skel ligger ikke mellem de forskellige Religioner, men mellem dem, der tror paa aandelige Kræfter i Tilværelsen, og dem, der ikke gør det.« (I. S. 49).

»Men Livet lærer, at paa Mekanik alene kan Livet nu engang i det lange Løb ikke leves; Mascotter i Bilruder, Aber i Flyve-

C. Wesenberg-Lunds Æresborgerbrev.

maskiner over Atianten, Fetischdyrkelse i Renkultur, taler deres meget tydelige Sprog.« (I. S. 52).

Man plejer at fremhæve, at den materialistiske Retning skyldes Charles Darwin og hans Udviklingslære, men det er ikke rigtigt. Udtalelser i Darwins Værker viser tydeligt, at han ikke selv delte dette materialistiske Livssyn. (II. S. 498).

Wesenberg-Lund gaar til Angreb mod den Maade, Natur-

følelsen i lange Tider er blevet mishandlet af Kirken. »Langsomt gennem Aarhundreder, umærkeligt løsnes overalt i de kristne Lande Baandet mellem Mennesket og Naturen. Mariadyrkelsen, Kristusdyrkelsen med Udelukkelse af Dyrkelse af Gud som Skaber og Ordner, som Opretholder og Udsletter af alt Liv, spredes fra Prædikestolene ud over Folkeslagene. Ved denne Udelukkelse berøves den hvide Races religiøse Følelse sin Næringsjordbund, det dybe Slægtskab med Naturfølelsen.« (II. S. 502).

»Fordi man har tabt Kontakten med Gud som Skaber og Opretholder, evner man ikke at gaa den eneste farbare Vej: forstaa, at Udviklingstanken, som en engelsk gejstlig har sagt, jo ikke er andet end Vejen til at forstaa, hvorledes Gud arbejder.« (II. S. 502).

Det er ejendommeligt at lægge Mærke til, hvad den norske Folkeopdrager og Theolog Christopher Bruun, der iøvrigt var med som frivillig i 1864, har sagt om tilsvarende Emner. F. Eks. her: Enhver ny Videnskab, vi faar Lykke til at trænge ind i, aabner Øret for en ny Tone i Skabningens store Lovsang. Thi enhver Videnskab er i sin inderste Grund en Videnskab om Gud, saa vidt som den er en Videnskab om hans Skabning. — Et Sted angriber Chr. Bruun de norske Præster, fordi de nok forkynder Guds Aabenbaring i Kristus, men kun i ringe Grad hans Aabenbaring i Naturen, og det er ligesaa betydningsfuldt.¹³⁾ Wesenberg-Lund og Christopher Bruun vilde have kunnet følges ad et langt Stykke hen ad Vejen.

Men med en udstrakt Haand slutter Wesenberg-Lund harmonisk sin første Afhandling med følgende Ord: »Det staar for mig, som om alle, der tror paa aandelige Kræfters Tilstedeværelse, hvorledes de end hver for sig hver efter sin Natur tænker sig dem, maa kunne mødes og finde Hvile i den Tanke, en gammel Digter, der ikke hørte til de store Tænkere, men som havde en forunderlig Evne til at iklæde store Tanker jævne Ord, har udtrykt i følgende Verslinjer:

»Men naar under Solen ej Sjælen, hvad den vil,
saa er der andre Sole og andre Stjerner til.
Og slukkes alle Sole og Stjerner engang —
dog Livets Kilde springer, hvor evig den sprang.«¹⁴⁾

I disse Linjer er, saa vidt jeg kan se, Kvintessensen af en nyvitalistisk Livsanskuelse og en dyb, religiøs Følelse, der giver sig Udslag i svundne Tiders enfoldige og dog dybe Kristentro, forenet.«

1939 fratraadte Wesenberg-Lund som Professor ved Københavns Universitet og som Leder af Det Ferskvandsbiologiske Laboratorium i Hillerød, men han fortsatte ufortrødent sine Studier og sin Forfattervirksomhed. Hans Efterfølger i begge Virksomheder blev hans hidtilværende Assistent Dr. phil. Kaj Berg.

Wesenberg-Lund var dansk som nogen, og Besættelsen gik ham meget nær. I det hele slog Krigen meget i Stykker, ogsaa inden for Forskningens Verden. Mange Baand blev revet over for aldrig at knyttes sammen igen.

Man har engang sagt om Wesenberg-Lund, at han var selvbefrugtende. Han anerkendte iøvrigt selv Udtrykket. Kongresser gik han langt udenom, han behøvede i det hele taget ikke Samkvem med Mennesker for at faa Impulser. Hans Sind var frodigt nok i sig selv, Ideerne vældede frem. Et uvurderligt Rygstød i Tilværelsen havde han i sin Hustru. Hun var trofast og stærk. Politisk havde hun samme Mening som sin Mand. De Anskuelser, Borgerskabet i hendes Fødeby nærede i hendes Ungdom, holdt hun stadig i Hævd. Folketingsmand C. Berg, der i en Aarrække boede i Hillerød, benævnte hun som »Kong Berg i Helsingørsgade«, og det var ikke for at smigre ham. Da Holger Begtrup 1895 oprettede Frederiksborg Højskole, var der blandt Højre i Hillerød ikke blot Uvilje, men ogsaa direkte Modstand mod dette Foretagende. Man regnede med, at det vilde blive en rigtig Venstrerede. Denne Uvilje svandt dog ret hurtigt hen, men smaa Ar kunde der nok sidde tilbage. Da Professoren og Fruen engang var paa Besøg hos en anden Embedsmandsfamilie, spurgte Værtinden i Samtalens Løb Fru Wesenberg-Lund: »Kommer De noget ud paa Højskolen?« — »Nej,« lød Svaret, »vi hører ikke til den Religion.«

Paa sine ældre Dage kom Fru Wesenberg-Lund ud for et slemt Uheld. Hun faldt og brækkede Laarbenet, og det havde saa alvorlige Følger, at hun aldrig kom op mere, men maatte tilbringe over seks Aar i Sengen. Hun blev anbragt i Dagligstuen, og her

laa hun og strikkede, læste eller passiarede med de Gæster, der kom. Aldrig hørte man hende klage. En Dag sagde hun til en Gæst: »Ja, med mig kan det jo kun blive ringere.« Men der var ingen Beklagelse i Tonen, kun en Tilkendegivelse af, at saadan var det. En anden Dag sagde Professoren til samme Gæst: »Ja, min Hustru mener, at ethvert Menneske har en Opgave at løse, saa længe det lever.« — »Ja, det mener jeg,« svarede Fruen med fast Stemme. Hun ejede en forunderlig stærk Sjæl.

Hver Torsdag kom Dommer Zahlmann til Eftermiddags-The, og de tre Mennesker hyggede sig da sammen. De to Æresborgere havde jo et saa forskelligt Erfaringsomraaede, at der var nok at øse af. Men Zahlmann var en Smule sky. Kom der andre Gæster, fik han straks travlt og tog Afsked.

1953 døde Fru Wesenberg-Lund, og den 12. November 1955 fulgte hendes Mand efter. Et stærkt og rigt Ægteskab var afsluttet. Men inden vi sætter Punktum for denne Skildring, vil det være rimeligt at anføre, hvad de Arbejdsfæller, der stod Wesenberg-Lund nær i det daglige, sagde om ham. 1947 skrev en Medarbejder ved Det Ferskvandsbiologiske Laboratorium, Dr. phil. Anker Nielsen, bl. a. følgende:

Professor Wesenberg-Lunds »særlige Studiefelt har været de ferske Vandes Dyre- og Planteliv. I en Tid, hvor Forskere — ogsaa inden for Ferskvandsbiologien — specialiserer sig mere og mere, har Wesenberg-Lund formaaet at udstrække sine Studier over de fleste af de mærkelige Beboere, som vore ferske Vande rummer. Een af de Ting, som særlig aftvinger Fagfæller Beundring, er netop denne Forskers umaadelige Spændvidde.«¹⁵⁾

Af en Mindetale, som Wesenberg-Lunds Efterfølger som Leder af Ferskvandslaboratoriet, Professor, Dr. phil. Kaj Berg, holdt ved et Møde i Videnskabernes Selskab den 9. Marts 1956, bringer vi tre Citater, der udfylder hinanden:

»Wesenberg-Lunds Evne til i populærvidenskabelige Arbejder at gribe sine Læsere hvilede vel især paa, at han selv var saa stærkt optaget af sit Stof og havde et saa følsomt Sind, at det var naturligt for ham at ikklæde sine Skildringer træffende, næsten digteriske Udtryk.«

— — —

»Wesenberg-Lunds livlige Fremstillingsevne, hans Samliv med

Naturen og hans intensive Forskningsarbejde havde ogsaa stor Betydning for hans Undervisning af Studenter paa Excursioner og paa det ferskvandsbiologiske Kursus. Studenterne følte, at de stod over for en usædvanlig Personlighed. De mærkede, at han havde noget at give dem udover Lærebogsstoffet. De følte sig inspireret af hans Viden, hans egne Naturiagttagelser og hans Begejstring som Forsker.«

— — —

Og Berg slutter: »Wesenberg-Lunds videnskabelige Virksomhed har kastet Glans over det Land, han tilhørte, og de Institutioner, som støttede ham. Hans Navn vil blive bevaret, og han vil blive mindet som den utrættelige Forsker, den store Natursker, den fremragende biologiske Iagttager.«

Karakteristikken i sidstnævnte Linje kan vist udvides derhen, at Wesenberg-Lund var et Menneske, der i usædvanlig Grad elskede Livet. Det er det, den foranstaaende Skildring tilsigter at give et Indtryk af.

KILDER OG NOTER

Det Ferskvandsbiologiske Laboratorium gennem 40 Aar. Af C. Wesenberg-Lund. En Redegørelse for min Virksomhed, 1940. I Noterne betegnet som: Redegørelse.

Nordisk Tidsskrift, 1933 og 1937.

C. *Wesenberg-Lund*. Tale i Videnskabernes Selskabs Møde den 9. Marts 1956. Af Kaj Berg.

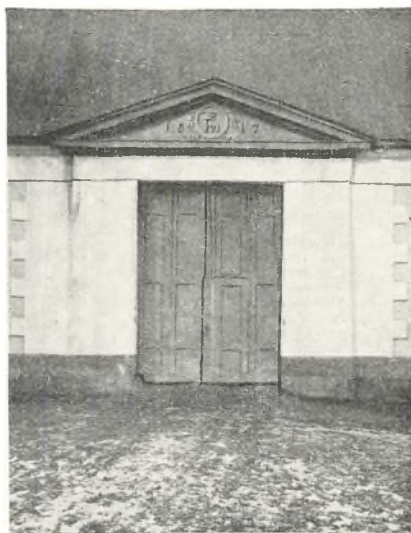
Interview i *Politiken* den 21. December 1952.

Artikler i *Frederiksborg Amtstidende*, 1947, *Frederiksborg Amts Avis*, 1947 og 1955, *Nordsjællands Venstreblad*, 1947, og *Politiken*, 1955.

¹⁾ Anders Uhrskov: *Nye Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn 1849—1914*, S. 108 ff.

²⁾ *Indbydelsesskrift* til Afgangsprøven og Aarsprøven i Frederiksborg lærde Skole 1888.

- 3) Kaj Bergs Tale i Videnskabernes Selskab, S. 11.
- 4) Redegørelse, S. 108.
- 5) Redegørelse, S. 109.
- 6) Redegørelse, S. 21.
- 7) Redegørelse, S. 107.
- 8) Redegørelse, S. 106.
- 9) Redegørelse, S. 90.
- 10) Interview i *Politiken* den 21. December 1952.
- 11) *Hillerødbogen*, udgivet af Hillerød Byraad, redigeret af Anders Uhrskov, 1948, S. 171 ff.
- 12) Redegørelse, S. 108.
- 13) Anders Uhrskov: *Christopher Bruun*, (Folkets Førere), 1916.
- 14) B. S. Ingemanns Sang »Jeg saa kun tilbage. Mig Livets Lyst bortklang«, 1837.
- 15) Dr. phil. Anker Nielsen i *Nordsjællands Venstreblad* den 18. December 1947.

Hillerødsholm. Det kongelige Stutteri.
Portalen i det nedrevne Ridehus.

Fra Auktionen over Fuldblodsaainger paa Stutterigaarden Hillerødsholm den 20. Juli 1880. I Baggrunden Ridehuset. Tegning af Knud Gamborg. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

MINDER FRA HILLERØDSHOLM

Fru Ellen Monrad fortæller.

Paa den gamle Herregaard Hillerødsholm, hvis vidtstrakte Jorder forlængst er udstykket, og af hvis mægtige Bygninger der nu kun er en enkelt affældig Rest tilbage, hoppede for 60—65 Aar siden en lille Pige omkring og legede med Arbejdernes Børn. Det var *Gaardens Ellen*, Herremandsenkens eneste Barn.

Nu er Fru Ellen Monrad naet de 72, men det lyse Blik og det livlige Sind ejer hun stadig, og om Livet paa Hillerødsholm i Firserne og Halvfemserne husker hun meget. En Opfordring fra »Kultur og Folkeminder« om at berette, hvad hun mindes fra den gamle Gaard, har hun venligt imødekommet.

Fru Ellen Monrad fortæller: Min Far hed *Edvard Gotfred Hansen*, han var født 1833 i København, hans Far, der hed H. P. Hansen, var Vingrosserer og Nationalbankdirektør. Da Edvard Hansen var blevet Student, rejste han til England for at studere Landbrug. Siden havde han flere Herregaarde, bl. a. Vesterby i

Heste fra Stutteriet. Efter en Tegning.

Sverige. Han havde to Gaarde i Forpagtning i Horns Herred, det var Overberg og Pagterold. Mens han boede paa Overberg, blev han 1881 Medlem af Frederiksborg Amtsraad.

Hillerødsholm købte han 1883 af Gehejmeetsraad C. F. Tietgen, det var paa et Tidspunkt, hvor Gaardene endnu ikke var begyndt at falde, og han gav derfor for meget for den.

Mor hed *Maria Møller*, født 1854. Hun var fra Præstø, hvor hendes Far var Købmand. Han var Højremand og lidt af en Særling. Da der paa den anden Side af Gaden kom en Købmand, som var Venstremand, og hvem Venstrebønderne gik over til, blev Morfar gal i Hovedet. Naar de ikke vilde komme og købe hans Varer — de var gode, og det havde de altid været — kunde de lade være. Reklamere vilde han ikke. Han gik derfor ud og drejede Nøglen om i Butiksdøren, saa kunde det hele passe sig selv, og Varerne blev, hvor de var. Men han var saadan stillet, at han kunde tillade sig det.

Far og Mor var kun gift i tre Maaneder, da Far døde, han havde ikke haft Hillerødsholm mere end halvandet Aar. Far var den første, der blev begravet paa den udvidede Kirkegaard i Nyhuse, det Stykke, hvor Kapellet nu ligger. Jorden er iøvrigt

Hillerødsholm Det kongelige Stutteri.

Ridehuset, der laa mod Sydøst, var opført 1742-45 af Hofbygmester Laurids de Thurah. Bygningen, der her ses fra den lille Ridebane, blev ombygget 1817, nedrevet 1939 og ført til Hørsholm, hvor den blev genopført og indviet ved Rejsegildet den 7. Oktober s. A.

solgt fra Hillerødsholm. Mor fortsatte med Forpagtningen af de to Gaarde i Horns Herred i en 4—5 Aar, Hillerødsholm drev hun i 24 Aar.

Jeg er født den 19. Marts 1885. Mor stod jo alene, og det var ikke saa let, men min Farbror stod hende bi med Raad og Daad. Ellers var det aldrig gaaet.

Vi gør her et lille Ophold for at berette lidt om Fru Hansens Svoger, om hvem det med Rette kan siges, at han ikke var helt almindelig. *Hans Nicolai Hansen* var født 1835 og døde 1910. Han blev juridisk Kandidat 1857 og — kun 28 Aar gammel — Højesteretsadvokat 1863. Skønt han hurtigt fik en stor Praksis, forlod han dog snart den juridiske Løbebane for at gaa ind i Politik, idet han blev Borgmester for Magistratens 1. Afdeling i København. Stærkt interesseret i Folkeoplysning fremsatte han Forslag om Oprettelse af offentlige Biblioteker, og 1885 blev Grunden lagt til de nuværende Kommunebiblioteker. Dybt religiøs, som H. N. Hansen ogsaa var, bidrog han til Opførelse af nye Kirker i Forstæderne.

H. N. Hansen tilhørte Højre, men var ingenlunde ukritisk over for sit Parti. 1876—79 var han Medlem af Folketinget, 1895

blev han kongevalgt Landstingsmand. Fra 1902 tilhørte Hansen det frikonservative Parti, og fra 1902—07 var han Formand for Landstinget. Hans Personlighed karakteriseres saaledes: »Hansen kunde tilsyneladende vise en barsk og stejl Optræden, men i Virkeligheden havde han et barnligt blødt Sind med dybtfølt Hjertelighed og med en sjælden Medfølelse for andres Sorger og Bekymringer. Han havde en Evne til at sprede Glæde om sig og til at vinde Hengivenhed og Kærlighed, som det kun er faa be-skaaret.«

Af disse Ord forstaar man godt, at han kunde blive sin Broders Enke en værdifuld Støtte i Administrationen af Hille-rødsholm.

Og nu fortsætter Fru Monrad:

— Mor sagde undertiden med et lille Smil, at der kun havde været to Ejerinder paa Hillerødsholm, Birgitte Gjøe og hende selv, og Mor kunde saamænd være med i Sammenligningen, for hun var en meget dygtig og energisk Dame. Som jeg har fortalt, kom hun fra Byen, men alligevel kom hun godt ind i Tingene. Det var en stor og vanskelig Opgave, hun maatte paatage sig, da hun skulde drive en Herregaard, og man maa regne med, at det netop var paa en Tid, da Herregaarde var inde i store Vanskeligheder paa Grund af Omlægningen fra Kornsalg til Fremstillingen af forædlede Produkter. Det var faktisk umuligt at sælge en saadan Gaard dengang, og der skulde en meget dygtig Indsats til for at faa det hele til at gaa rundt.

Man maatte passe paa alle Vegne, men naturligvis var Landbruget det vigtigste. Der var 600 Tdr. Land til Gaarden, og vi havde 15 faste Husmænd. De havde hver en to Værelses Lejlighed i et af Gaardens Huse. I de fleste af disse var der fire Lejligheder, i andre kun to. Til hver Lejlighed hørte der en Have. Alle Husmændene havde Høns, nogle tillige en Gris, en Ged og et Par Bistader. Manglede de Korn til deres Dyr, sagde Mor, at de kunde tage lidt paa Loftet, men de maatte huske ikke at tage mere, end der ogsaa blev noget til hende.

Det var ikke nogen stor Løn, Daglejerne fik, men de var glade for at arbejde paa Hillerødsholm, og i adskillige Tilfælde var der tre Generationer repræsenteret i Arbejderstaben. De havde det ogsaa godt efter Tidens Forhold. Endnu kan jeg træffe Ar-

Hillerødsholm. Det kongelige Stutteri.

En af de saakaldte Rotundaer, som forbandt de forskellige Staldbygninger.
I Aarene 1742-45 opførtes 3 Staldbygninger med tilhørende Rotundaer.

bejdere fra den Tid, og de mindes Tiden paa Gaarden med Erin-
dringens Glæde.

I Høsttiden, naar det gik rigtigt løs, havde vi mange flere Folk. Der kunde være ca. 40 Høstkarle og ligesaa mange Piger til at binde op. Nogle kom helt fra Hammersholt og gik hver Morgen og Aften den lange Vej.

Jeg husker en pudsig Begivenhed. Det var dengang, man havde købt den første Selvbinder, vel omkring 1906. Da mødte Arbejderne frem og protesterede mod denne Maskine, som de mente vilde tage Arbejdet fra dem. Det er jo ikke den eneste Gang, Arbejderne har protesteret imod Maskinernes Fremtrængen.

Bygningerne var meget store, alene Tagenes Areal udgjorde 8 Tdr. Land, Spaantag og senere Tagpap. Nu om Stunder er der ingen, der vilde have Raad til at holde saadanne Bygninger vedlige. Gaardspladsen var en Tønde Land, og midt paa den stod den gamle Lind — ja, den staar der da endnu. Der var en Kostald med Plads til 100 Køer og Masser af Kvier.

Oprindelig var Gaarden jo Stutteri, og dengang var der kun Hestestalde. Der fandtes ikke anden Hovedbygning end Fru Cavlings, der var Stutmesterbolig. Men det ligger langt tilbage. Bolig til Ejeren fik man derved, at en Fortsættelse af Ridehuset blev lavet til Lejlighed. Det, der i min Tid var Spisestue, var oprindelig Gang fra Stald til Ridehus. Spisestuen var 16 Alen lang. Ved Siden af den var de to Arkivstuer lavet til Dagligstue.

Ridehuset blev brugt til Lade. Der var meget højt til Loftet, saa der var mange Lad op med Sæd. Stutterilængen var lejet ud til et Selskab, det var mest Københavnerne — Grosserere og andre, der var interesserede i Heste, mest Fuldblod — de havde antaget en Stutmester, og der var tidt mange Heste og flere Hingste i Stutteriet, og der var endnu i min Barndom store Hestedage, hvor Nordsjællænderne mødte op i Massevis, naar Hingste som »Manfred« og »Stærkodder« blev præsenteret.

Vi havde et Herregaardsmejeri paa Hillerødsholm, hvor vi skummede Mælk og kærnedede Smør. Vi havde Mælkeudsalg baade paa Gaarden og inde i Byen. Vi havde ogsaa selvstændigt Gartneri med Drivhuse, og Gartneren var hver Uge paa Torvet i Hillerød. Der skulde jo tjenes meget ind, for der var mange Ting at betale til. I et Hus, der ligger for Enden af Spadserealleen, boede Forkarlen og Fodermesteren. Efter dette Hus laa vor egen Hestestald med 12 Spænd Arbejdsheste. Det er det eneste, der er tilbage udover Fru Cavlings Hus. Næst efter Stalden ligger et gammelt Hus, og her var der Rullestue, Vaskehus og Huggehus. Her arbejdede en fast Mand, og det var solidt Kram, han lavede. Denne Hjulmand eller Huggehusmand var Far til den gamle Hjulmand, der døde for nogle Aar siden. Vi havde en Sadelmager fra Annisse, han kom et Par Gange om Aaret og reparerede Seletøj, han syede Madrasser og gjorde Møbler i Stand. Alt Smedearbejde blev udført af Smed Siversen i Nyhuse.

Alle de mange Mennesker, der færdedes paa Gaarden, skabte i det hele et stort og mangfoldigt Liv, og under Indtryk af denne Mangfoldighed var det, jeg voksede op. Jeg kan huske, at vi kørte over til Gaardene i Horns Herred, da jeg var en 4—5 Aar. Vi kørte i en Gig med en Frederiksborghest for, det var noget, der gik stærkt. Jeg blev kaldt *Gaardens Ellen*, og jeg legede med

Hillerødsholm. Det kongelige Stutteri.
Langestalden mod Nordøst, opført 1784, nedrevet 1939.

Arbejdernes Børn. Da jeg blev lidt større, var det Gartnerens Sønner og andre. Vi legede *Salt og Brød*, *Pave* og flere andre Lege. Det gik rask, og det hændte nu og da, at jeg faldt og forstuede et Ben.

Da jeg var syv Aar, fik vi en Privatlærerinde, som hed Frøken Neckelmann. Hun boede hos os og var der i fem Aar. Sammen med mig underviste hun tre andre Piger, det var Dr. Gottliebs Datter, Agnes, Gamle Kielbergs Datter, Gunna — altsaa Søster til Christian Kielberg — og Købmand Aabyes Datter, Ingeborg. Frk. Neckelmann var meget forliebt i Fransk, og vi startede med Fransk, saa snart vi havde lært at læse. Vi lærte ikke andre Sprog. Da Frk. Mørks Skole var blevet oprettet, ophørte Privatundervisningen, og jeg kom i Frk. Mørks Skole, hvor jeg gik, fra jeg var 12, til jeg var 17 Aar. Der blev læst en hel Del højt i Hjemmet. Det var Mor, der læste de gamle Klassikere, Oehlenschläger, Hertz, ja og Dickens. Hun læste ogsaa Digte, dem holdt hun meget af. Mor læste udmærket, hun havde været Lærerinde, da hun var ung.

Der var paa Hillerødsholm rig Lejlighed til Friluftsliv, og jeg nød det. Jeg cyklede, spillede Tennis, foretog Gaature og Køreture. Jeg havde en Privathest, der hed »Ebba«. Den var hvidbroget, og den blev paa Grund af sin Farve af Nyhusebørnene kaldt Øllebrødshesten. Den fik jeg Lov at køre til Stationen med, og jeg fik Undervisning i Ridning af Stutmesteren. Jeg red som Dame — til den ene Side — og »Ebba« travede Ridehuset rundt.

Jeg elskede Gribskov — det har altid været Gribskov, jeg var optaget af, og der gik jeg lange Ture ledsaget af en stor, dansk Hund, som hed »Kora«. Den havde Hinrichsen, Trollesminde, foræret mig. Den fulgte mig tro. Naar jeg gik alene i *Spadserealleen*, som vi kaldte Kastaniealleen — den anden hed *Kørealleen* — fulgte Kora mig og gik lige under min Haand. Mødte vi nogen, gik den lidt foran og fulgte dem lidt tilbage, indtil den saa, at de gik pænt videre, saa løb den atter tilbage til mig og fortsatte under min Haand. Saadan gik den ogsaa i Gribskov, og jeg var i ubetinget Sikkerhed.

Men Kora oplevede en Skuffelse. Da jeg blev forlovet med Monrad, og vi skulde gaa en Tur, fulgte den os til *Spadserealleen*, men saa løb den hjem, for nu følte den sig overflødig.

Jeg gik til Præst hos Bruun- Rasmussen og blev konfirmeret 1900. Vi havde ikke nogen større Selskabelighed — det var der ikke Raad til — men jeg var Slægtens yngste, og min Konfirmation skulde fejres. Mor havde forudset Festen i god Tid og truffet Aftale 6 Aar før med en Snedker i Fredensborg, at han skulde lave et Spisestuemøblement til 24 Personer. Der blev fældet to store Ege ude i Vængerne, hvor der nu er Motorbane, Snedkeren var selv med at vise dem ud. De laa i Langedam — den neden for Vandtaarnet — og blev lagret i flere Aar, hvorefter der blev lavet Møbler af dem. Dertil medgik kun den ene Eg, den anden fik Snedkeren for sin Ulejlighed. Man skulde jo være økonomisk. Der blev 24 Stole, et stort Bord til at trække ud og en Buffet, hvori der er skaaret: 1900. *Ege fra Hillerødsholms Vænge*. Møblerne eksisterer endnu, og hvis de skal repareres, viser det sig, at Træet er saa haardt, at Haandværkerne ødelægger deres Værktøj i det.

Dette Møblement blev indviet til min Konfirmation. Vi var 24 til Bords, deriblandt flere af Familien og to af mine Faddere,

Hillerødsholm. Det kongelige Stutteri.
Kostalden mod Nordvest, nedbrændt Foraaret 1891, genopført samme Aar,
nedrevet 1938.

Dyrlæge Fasting her i Byen og Dyrlæge Bondesen, Fredensborg, begge med Fruer. Mor havde sagt til Gæsterne: »Ikke snakke om de nye Møbler!« Hvortil Fru Fasting bemærkede: »Vi maa vel føle paa Stolebenene?«

Gaardens Jagt var lejet ud, og for den fik Mor tre Dyr, nogle Harer og Agerhøns. Til min Konfirmation fik vi derfor Dyresteg, Is og Kransekage, dertil Masser af Vin. Mors Fætter, Vinhandler Georg Bestle, havde sendt 100 Flasker Rødvin til Festen. Der blev holdt Taler og sunget Sange. Min Farbror, der som nævnt var Formand for Landstinget og Mors gode Raadgiver — uden hans Bistand havde Mor aldrig kunnet blive paa Hillerødsholm — holdt en Tale, hvori han sagde: »Du skal huske altid at holde Plovjernet blankt!«

Jeg var jo den yngste og hele Familiens Kæledægge, saa jeg fik mange Gaver. Af mine to Halvsøstre — Far havde været gift før med to Søstre — fik jeg et Guldur, en lang Urkæde af Vinhandler Bestle, et pragtfuldt Sølvbæger af Smed Siversen og meget andet. —

Julen fejrede vi i al Stilfærdighed. Mor havde en gammel Veninde, som hvert Aar kom ud til os og boede der i Julen. Jule-

aften spiste vi først til Middag, det var altid Risengrød og Ribbensteg. Foruden vi tre Kvinder var Forvalteren til Stede. Han var fast Husinventar. Vi havde Juletræ i den store Spisestue. Efter at vi havde sunget en Salme, kom Jomfruen, Mejersken, Stuepigen, Fripigen, der hjalp til her og der, Kokkepigen og et Par Mejeripiger ind til os. Vi gik rundt om Juletræet og sang endnu et Par Salmer.

I Fastelavn kom de 15 gifte Husmænd kørende paa en Vogn, de var udklædte, raslede med Bøsser og opførte sig noget voldsomt, syntes jeg. Vi bed til Bollen, og i Ridehuset slog vi Katten af Tønden, der var ingen Kat i den, men Appelsiner, Figner og Æbler.

I Paasken trillede vi Paaskeæg ned ad en Bakke, der fandtes i Gaardens store Have. Ellers skete der ikke noget særligt ved den Lejlighed. Og Pinse — ja, det var Gribskov!

Hillerødsholm laa jo nær ved København, og Mor kunde i Sommerferien let faa Huset fuldt af Venner og Bekendte, og det havde hun daarlig Raad til. Saa fik hun den gode Idé at lave en Herregaardspension i Sommertiden. Det gik meget godt. Vi fik en hel Del Gæster, bl. a. Malere. Jeg husker, at *P. Mønsted* var der med Hustru, Børn og Pige, men desuden *Giersing*, *Heinrich Hansen* og *Sigurd Swane*. De betalte for Opholdet, eller Mor fik et Billede. Paa den Maade fik vi flere smukke Kunstværker i Eje.

Da jeg blev voksen, tog jeg Del i Arbejdet. Jeg har været med til at kærne Smør i Mejeriet, jeg passede Kyllinger, og jeg var Husjomfru i Aarene, før jeg blev gift. Vi havde faaet en Forvalter, der hed Hakon Monrad. Han var fra København og Søn af J. H. Monrad, der var Præst ved Marmorkirken. Jeg blev forlovet med Monrad, og vi blev gift den 27. Oktober 1906. Vi var 28 til Brylluppet, der stod paa Hillerødsholm. Min Farbroder, Konferensraad H. N. Hansen, holdt ogsaa Tale ved den Lejlighed, og han sagde: »I maa godt have en lukket Vogn, men I skal selv sidde paa Bukken.« Hans Taler var i det hele stærkt billeddannende. I Ridehuset, hvor der var Sæd til begge Sider, var der i Køregangen i Midten dækket et langt Bord — Plads til at sidde var der ikke — og her samledes hele Personalet og fik Vin og Kage. Gamle Jakob holdt Tale, de var i det hele ikke bange for at sige noget, og der blev sunget »De skal leve . . .«

Min Mand købte Stenagergaard i Langskov Sogn ved Vejle. Her boede vi til 1918, da vi flyttede tilbage til Hillerød, hvor vi kort efter købte Nysøgaard i Hammersholt, som vor Søn, Karl Monrad, overtog 1941. Hakon Monrad døde 1948. 1908 solgte Mor Hillerødsholm til Godsejer Poulsen, og 1922 blev Gaardens Hovedareal udstykket til 28 Statshusmandsbrug. Ridehuset blev flyttet til Hørsholm, og de øvrige Bygninger for Størstedelen nedrevet.

Det, der er sket — fortsætter Fru Monrad — synes jeg er en ganske naturlig Udvikling. Kun burde Ridehuset aldrig være revet ned — alt det andet var faldefærdigt og ikke til at redde — men Ridehuset burde man have bevaret. Jeg tager tidt en Tur paa Cyklen rundt omkring, hvor Gaarden laa — der er jo da en enkelt Længe tilbage — og det rører mig ikke Spor. Endnu staar den store Lind, der engang var Gaardspladsens Midtpunkt. Det er dejligt at følge med i det, der sker, og det kan jo ikke blive ved at være som i gamle Dage. —

I det hele har jeg været glad ved Livet, og jeg kunde ikke tænke mig at bo andre Steder end paa Landet, hvor man kan følge med i alt, hvad der spirer og gror. —

Gaardens Ellen er blevet en ældre Dame med Sølv i Haaret, men *Fru Ellen Monrad* har lykkeligt bevaret det glade Sind og det lyse Syn paa Livet og dets Foreteelser.

Kilderne til ovenstaaende er, foruden Fru Ellen Monrads mundtlige Fortælling, et Interview i *Nordsjællands Venstreblad* for 16. Marts 1955, samt *August Nielsens* Skildring af H. N. Hansen i Dansk biografisk Leksikon.

I Einer Poulsens »Hillerødsholm. En Epoke i Nordsjællands Historie«, 1941, læses bl. a.: Ved en paa Foranledning af Statskassen den 23. Oktober 1871 afholdt Auktion over Hovedgaarden Hillerødsholm blev Etatsraad Carl Frederik Tietgen højestbydende med et Bud paa 210.000 Rbdl. Den 20. December 1883 tinglæses Skøde fra Tietgen til Godsejer Edvard Gofred Peter Hansen paa Herregaarden Hillerødsholm. Købesummen er ialt 510.000 Kr. Ved Købekontrakt af 2. Marts 1907 sælger Fru Maria Hansen Gaarden til Forpagter Anton Poulsen for 440.000 Kr. Ved Købekontrakt af 21. November 1916 solgte Poulsen Hillerødsholm til Konsul Einar Lütken og Grosserer Povel Georg Utzon Buch for 775.000 Kr. Sidstnævnte overdrog imidlertid sin Andel til Lütken.

EN KØBENHAVNER I NØDEBO

Ingen Præstebolig i Landet har saa kendt et Navn som Nødebo Præstegaard. Det var i Aaret 1862, at *Henrik Scharling* udsendte sin lyse og humørfyldte Bog »Ved Nytaarstid i Nødebo Præstegaard«, der senere blev dramatiseret af *Elith Reumert* under Titlen »Nødebo Præstegaard«. Dette Skuespil er opført utallige Gange og spilles hvert Aar i København op mod Jul. Det er ogsaa filmatiseret og har vel været at se i snart sagt alle Landets Biografer.

Scharlings »Nødebo« laa imidlertid ikke ved Esrum Sø, det var i Virkeligheden Greve Præstegaard ved Roskilde. Den nuværende Nødebo Præstegaard er et gammelt Landsted, der er opført 1780. Dets Ejer, Skovrider Bagge, døde 1803, og »Stervboets Ejendoms Sted i Nødeboe med tilliggende Vænge« blev solgt ved offentlig Auktion den 18. April 1803. Højestbydende blev Hr. Nyeberg fra København med 2620 Rigsdaler Dansk Courant, hvorfor han fik Hammerslag. Det viste sig, at Nyeberg handlede i Kommission for *Balthasar de Bang*, København, men da denne var umyndig, fremlagde Nyeberg en Fuldmagt fra hans Broder, Niels de Bang, Ejer af Benzonsdal, der var hans Kurator.

Ejendommen bestod af »Huus med Hauge og tilliggende Vænge af Hartkorn 1 Skp. 2 Fdk.« Og dette Hus, der har været af ret herskabelig Art, med tilliggende mindre Jordlod, blev nu overdraget Bang, saa han ifølge »de forrige Eier derpaa meddeelte Skiøder og Adkomster maae giøre sig (den) saa nyttig som han bedst veed, vil og kan, frie og frelst for hver Mands Tiltale.«

Balthasar Bang, som han siden benævnte sig, tog Bolig i Nødebo fra 1803 og levede her til sin Død 1856.

Denne Lystejendom, der ejedes af Greve G. L. J. Sponeck

fra 1870 til 1900, var i Privateje til 1902, da den blev Præstebolig og siden med Rette har været benævnt Nødebo Præstegaard.

Det var om denne Balthasar Bang, hans Tilværelse i Nødebo og hans Fortid i København, vi skulde høre lidt nærmere.

Lørdag den 11. Juni 1803 blev den københavnske Rigmands-søn og Skønaand *Balthasar Nicolai Bang* paa Frederiksberg viet til *Birgitte Sophie Hornemann*, Datter af Professor theol. Claus Frees Hornemann. Efter Vielsen, fortæller Bang, »satte min Birgitte og jeg os paa vor lille, holsteenske Vogn, om Middagen, i et skjønt Veir, og rullede herud til vor yndige Nøddebo.« Og han fortsætter mange Aar efter: »Ak! saaledes ruller man kun een-gang i sit Liv; den Rullen glemmer jeg aldrig; jeg synes endnu, at jeg ruller og ruller ind i alle Himmeriges Lyksaligheder, naar jeg bare tænker paa den Tid, »og derfor tænker jeg den mangen Gang«.«

Her i Hjertet af Nordsjælland tog det unge Par Ophold i den Gaard, som Bang kort før havde købt, og her levede de i Medgang og Modgang i over et halvt hundrede Aar indtil Bangs Død 1856. Denne Københavner i Nødebo ejede et saa følelsesfuldt Sind og fik en saa ejendommelig Skæbne, at der er al Grund til at mindes ham i Dag.

Balthasar Bang var født den 18. Juli 1779 i et rigt og fornemt Hjem i København. Faderen, Oluf Lundt Bang, der forøvrigt var Student fra Frederiksborg 1747, havde gjort en sjælden Karriere. Fra Højesteretsadvokat til Kammeradvokat og senere Generalprokurør i det kgl. danske Kancelli, fra Justitsraad til Etatsraad og sidst Konferensraad, desuden adlet 1777 under Navnet *de Bang*.

Moderen, Else Marie Schjøtt, var Datter af Justitsraad Schjøtt, en af den Tids rigeste og mest ansete Købmænd, og at Rigdom dengang betød noget ganske andet end nu, vil man senere i denne Skildring faa en Fornemmelse af. Iøvrigt var Moderen kendt for sit gode Sind og sin store Gavmildhed.

Balthasar Bang var Fætter til Henrik Steffens og Grundtvig, uden at han dog paa nogen Maade kom paa Højde med dem i Aandsevner. Han var som Barn en vild Krabat, besad en levende Fantasi og en god Portion Forfængelighed, var fuld af Løjer og Indfald og altid parat til Spilopper.

Han fortæller selv om et af sine dristigste Indfald, en Begi-

venhed, der fandt Sted ved selve Hoffet, da han var fem Aar gammel. Paa Grund af Faderens høje Embedsstilling havde Familien nær Forbindelse med Hoffet, og Enkedronning Juliane Marie havde ofte til Moderen ytret Ønske om at se de tre Børn ved Hoffet. Det blev da bestemt, at de en Aften ved en Art Kostumebal i Riddersalen paa Christiansborg Slot skulde forestilles for Enkedronningen og de andre kongelige Herskaber.

Der blev holdt Prøver derhjemme over, hvorledes Børnene skulde optræde, og ikke mindst var man agtpaagivende over for den femaarige Balthasar, som var den yngste. Det vigtigste var, at man skulde kysse Fligen af de kongelige Damers Kjoler. Saa-dan gjorde man dengang. Balthasar havde faaet en lyserød Silke-domino paa, den havde iøvrigt kostet ham bitre Taarer, idet han havde en begrundet Formodning om, at den stammede fra et af hans Moders Silkeskørter. Endnu i Karetten paa Vejen til Slottet blev Fremgangsmaaden i Børnenes Optræden for en Sikkerheds Skyld repeteret.

Med bankende Hjerter betraadte Balthasar den pragtfulde Riddersal, han spillede Øjnene op ved Synet af de fjorten Alen høje Spejle og de mere end mandshøje Sølvkandelabre med de utallige Vokslus og de mange purpurrøde Fløjlsgardiner, der syntes at hænge ned fra Skyerne. I Salen var der et bølgende Hav af pragtfuldt klædte Gæster, blandet med sølvbroderede Pager, Lakajer, Garder og Livvagter. Drengen stirrede og stirrede og havde nær glemmt, hvad han egentlig var kommet efter.

Da kom der en Kammerherre og meldte, at Hendes Majestæt Enkedronningen ventede dem. Til Trods for den voldsomme Trængsel naaede de dog Maalet »Kongens Kabinet«, hvor Gulvet var saa glatbonet, at Balthasar øjeblikkelig lavede sig en Gli-debane og havde Hovedet fuldt af tusinde Spilopper. I sidste Øjeblik fik Moderen dog fat paa Drengen og bad ham indtrængende om ikke at gøre hende Skam. De traadte frem foran Enkedronningen, først Moderen, dernæst de to ældre Søskende og til sidst Balthasar, der bøjede sig ned for at kysse Slæbet paa Enkedronningens Kjole. Men hun gav ham naadigt Haanden og klappede ham paa Kinden. Som forstenet stod Drengen og saa paa hende. Han havde nemlig ikke ventet, at en Dronning skulde se ud som et andet Menneske. Moderen var henrykt over, at Sønnen

havde klaret sig saa godt. Andetsteds i Salen blev Børnene forestillet for Hendes Højhed Arveprinsesse Sophie Frederikke. Balthasar gjorde sine tre dybe Buk med en Nøjagtighed og Orden, som glædede Moderen meget. Men ak! — Enden var ikke endda. Ved Siden af Arveprinsessen sad den endnu kun fjortenaarige Kronprinsesse Louise Augusta. Hun var en uforlignelig Skønhed. »Enhver drømte sig Himlen nærmere ved Synet af hende.« Moderen havde allerede forestillet de to ældste Børn for hende, da Balthasar pludselig havde faaet et Anfald af Undseelse og gemte sig i Folderne af Moderens Fløjlsrobe. Men pludselig slog Stemningen om. Han traadte frem og gjorde sit første Buk, var parat til det næste, men følte nu Trang til at se, hvordan den egentlig saa ud, som han bukkede for. Han løftede sine Øjne op — hvilken blændende Skønhed! Med eet havde han glemt alle sin Moders Formaninger. Som et Egern sprang han op paa Kronprinsessens Skød, slyngede sine Arme om hendes Hals og trykkede et Kys paa hendes kongelige Læber.

Hele Hoffet blegnede, og Moderen rystede af Skam. Men Kronprinsessen tog Situationen i stiv Arm. Hun smilede over det begejstrede Barn, gjorde ham en Række Spørgsmaal og trøstede hans stakkels Moder. Til Afsked klappede hun endog Balthasar med begge Hænder paa Kinden. Stemningen vendte sig. Den lille Majestætsforbryder blev med eet hele Hoffets Helt. Han havde jo kun gjort, hvad hele Verden misundte ham. —

Iøvrigt gik Balthasars Opdragelse sin skæve Gang. Han havde en Evne til at hitte paa snurrige og komiske Svar. Dette gjorde, at man tiltroede ham en Skarpsindighed, en Forstand, som han slet ikke havde. Faderen drømte om, at der engang skulde blive en Konferensraad af ham, og med dette for Øje blev han opdraget paa en Maade, som om det havde været en Prins af Blodet. I en Alder af seks Aar havde han allerede Fransklærerinde og Hovmester, han havde baade Tegne-, Regne-, Skrive-, Danse-, Synges-, Spille- og Sproglærer samt en Fægtemester, og de behandlede ham alle tyrannisk. Selv var Drengen adspredt og havde Hovedet fuldt af alt andet end det, han skulde. Resultatet af denne Opdragelse blev ikke godt. Man havde, skriver Balthasar mange Aar senere, valgt den Maade at opdrage ham paa, som passede allermindst til hans Karakter.

Hvert Aar holdt Faderen en Eksamen over sine Børn, den blev overværet af hans Venner, Konferensraaderne Rotbøll og Obelitz samt den gamle, ærværdige Professor Baden. Balthasar klarede sig altid godt til denne Eksamen, skønt han sjælden kunde noget. Men ved Hjælp af sine snurrige Paafund, sin varme Følelse og ved at spille et muntert Stykke paa sin lille Violin eller synge til sin Harpe indtog han dem. Det var dog en begavet Dreng, syntes de.

Fra Barns Ben havde Balthasar en stærk Forelskelsestrang, han siger derom, at aldrig noget Øjeblik var hans Hjerte ledigt. Dette gavnede ikke hans Tilegnelse af de forskellige Videnskaber, og hans Lærere forsøgte derfor at kurere ham med det gængse Middel Prygl. Som ovenfor antydet førte det snarere til det modsatte.

Da Balthasar var ti Aar, døde hans Fader. Aaret efter købte Moderen et Lyststed i Frederiksdal, og her var det, at »denne ubeskrivelige Kjærlighed til Landet, Friheden og Naturen« vaagnede i Sønnen. Selv om han udsatte sig for Skænd og Prygl, kunde han ikke lade være med at liste sig bort fra de andre for i Ensomhed at løbe ud i Skoven, kaste sig under et Træ paa en lille Høj, hvorfra der var en dejlig Udsigt. Her kunde han ligge i Timevis og stirre ud over Søen, grædende af Henrykkelse. Foruden denne Dyrkelse af Naturen i Almindelighed blev Fiskeriet ham en Lidenskab. Men Hovmesteren holdt ham i Ørerne, og i April 1797 naaede den unge Mand da ogsaa at blive Student med et pænt Resultat.

Moderen lovede ham at opfylde et Ønske. Sønnen ønskede, at de straks skulde flytte til Frederiksdal, og det skete. »Hvo var nu lykkelig som jeg? Hvilket Liv! Hvilken Jubel! Student! Student! raabte jeg til Træerne i Skoven, til Blomsterne paa Marken og til Fuglene i Luften.«

Som Barn fik Balthasar kun faa Lompepenge, idet han nemlig havde den Svaghed at give dem bort med det samme. Men da han nu var blevet voksen, fik han af sin Moder næsten ligesaa mange, han vilde have. Meget klogere med Hensyn til Anvendelsen af dem var han nu ikke blevet. Det var Mening, at han skulde være juridisk Kandidat, og Vinteren 1797—98 gik han fire Gange om Ugen hos Professor Hurtigkarl og læste Jura. Det

gik nu ikke saa godt. Balthasar Bang havde mere Lyst til at nyde Studenterlivet, ikke mindst var han en lidenskabelig Danser. Da Professoren en Dag saa Bang sidde og tørre Sveden af sin Pande, bemærkede han tørt: »Kære Hr. Bang, jeg tror saamænd, det tager mere paa Dem at læse Jura een Time end at danse en hel Nat.«

Bang naaede dog at bestaa juridisk Forberedelseseksamen, men færdig blev han aldrig. Hans Temperament gik ikke i Retning af et Brødstudium eller et Embede. Han ønskede at læse frit og leve sammen med Naturen. Han dyrkede Rousseau med Lidenskab. Han fortæller, at han havde læst hans »Bekendelser« tyve Gange, idet han dog tilføjer, at det maaske nok var de nitten for meget.

Da Bang dette Foraar saa den første Martsviol, tøvede han ikke med »at vende tilbage til Naturen«. Da Stedet i Frederiksdal var blevet solgt, lejede han sig en lille Stue i et Skovløberhus i Kollekolle, og her slog han sig ned. Der var ogsaa en mere prosaisk Grund for ham til at forlade Byen. Hans Gavmildhed over for fattige medstuderende gik efterhaanden noget for vidt, og selv hans gavmilde Moder maatte erindre ham om, at »den, der giver til han tigger, skal slaas, til han ligger.«

Balthasar Bang havde den Svaghed, at han ikke kunde sige nej, og det benyttede de trængende sig af paa en til Tider rent ud uforskammet Maade. Det hændte, at de, naar han ikke havde flere Penge at give dem, tog Brændet fra Kakkelovnen eller Bøgerne fra hans Reol og solgte dem. Et særlig graverende Eksempel er følgende: En ung Mand modtog af Bang fjorten Rigsdaler om Maaneden, for at han kunde fortsætte sine Studier. Hans Garderobe havde Bang ligeledes fornyet, det drejede sig om Frakke, Kavaj, Vest, Benklæder, Linned, Støvler og Hat. En Dag kom Manden for at takke for dette, men nok var det ikke: »Jeg mangler en Kjole, og den maa jeg have. Men se, der hænger jo en, som jeg ganske sikkert kan passe!« Og saa tog han Bangs eneste Kjole ned fra Væggen, prøvede den og gik sin Vej med den. »Og jeg havde den endnu mageløsere Taabelighed at lade ham beholde den,« tilføjede Bang.

Bang flygtede altsaa til Kollekolle, hvor han hengav sig til et sandt Naturraseri. Sammen med sin Hund gennemstrefede han

Omegnen ved Dag og ved Nat, han opsøgte de ensomste Steder, sværmede om med Blomster i Hatten og Kranse om Skulderen Men samtidig med, at han dyrkede Naturen, digtede han. Da han var tyve Aar gammel, skrev han 1799 sine første Skuespil »Miskjendelsen« og »Den overvundne Stolthed«, 1801 fulgte Brevromanen »Adelaide von Hartner«.

Som tidligere nævnt var Balthasar Bangs Hjerter aldrig ledigt. Allerede i sit fjortende Aar, ja, maaske før, var han blevet optaget af Birgitte Hornemann, med hvis Broder han havde sluttet Ven-skab. Med hende blev han forlovet, og Foraaret efter, 1801, tog han ud paa en større Udenlandsrejse, der fyldte ham med mange rige Oplevelser, men samtidig med en til Tider pinefuld Længsel efter den elskede Birgitte derhjemme i Danmark.

Bang havde den Fordel, at han ikke behøvede at tage Hensyn til Pengene. Ved Hjælp af sine gode Forbindelser havde han alle Steder let Adgang til førende Personligheder og til de toneangivende Kredse i det hele. I Berlin besøgte han Iffland, i Weimar havde han Anbefalingsskrivelser til Goethe, Schiller, Wieland, Herder og Kotzebue. Goethe var til hans Sorg bortrejst, Kotzebue ligeledes, men han blev modtaget baade af Wieland, Herder og Jean Paul. Besøget hos Schiller fik en særlig dramatisk Afslutning. Bang var stærkt bevæget, da han tog Afsked med den store Digter. Dette paavirkede atter Schiller, . . . »da tog han mig med begge sine kjære Arme om Hovedet og trykkede dette Kys paa min Pande, hvis Flamme altid ville lyse for mig, og hvormed jeg for evig blev indviet til Musernes, til Melpomenes og Thalias Dyrkelse.«

Nogen Schiller blev Balthasar Bang imidlertid ikke.

Blandt de mange fængslende Op'levelser, han havde paa denne Rejse, skal nævnes en enkelt. Rejsen gik over Tyskland, Schweiz og Frankrig. Efter at han i Schweiz havde besøgt Lausanne, kom han ledsaget af en Fører til en lille By, der hed Nion, og som kun laa to Mil fra Geneve. Som Følge af den lange Fodvandring i Bjergene var Bangs Klædedragt blevet lidt medtaget, og da han traadte ind i Herberget i Nion, hvor der sad et større Selskab fornemme Gæster omkring Bordet, bænkedes han sig beskedent ved den nederste Ende. Gæsterne skævede til hans Paaklædning, ikke mindst en meget veltalende fransk Oberst, der sad for Bordenden.

Da Bang lejlighedsvis henvendte et Par Ord til sine Sidemænd, lod de, som de ikke hørte det. For første Gang i sit Liv følte Bang, hvor tung en Byrde det var at være fattig. Men Oprejsningens Time kom.

En blind Harpespiller traadte ind ledsaget af sin Datter og bad Selskabet, om det maatte være dem tilladt at synge og spille. Man tillod det. Da de havde musiceret, vilde Datteren gaa rundt med en Tallerken for at modtage Gæsternes Skærv, men da en Del af disse sad tæt op til Væggen, hvor hun ikke kunde passere, foreslog man, at Tallerkenen blev sat midt paa Bordet, og hver kunde da lægge sin Skærv deri. Gæsternes Blikke fulgte spændt den unge Dansker. Han puttede Fingrene i Vestelommen og lod, som han forgæves ledte efter en lille Almissee. Endelig trak han Haanden op af Lommen og lagde en Mønt paa Tallerkenen beskedent, men dog saaledes, at alle kunde se det. Det var en — Louisdor. Aldrig har, siger Bang, en Guldmønt gjort en saadan Virkning. Den blindes Datter knælede ned og vilde kysse hans Hænder, Faderen improviserede et Takkekvad til ham, Kelneren havde nær tabt, hvad han havde i Hænderne. Og Gæsterne maabede. Enden blev, at *le pauvre Danois*, der maaske var en forklædt Prins! kom op ved den anden Bordende og nu var en højt estimeret Gæst. —

Efter nogen Tids Ophold i Paris, hvor Bang fornøjede sig i det fornemmere Selskab, paakom der ham pludselig en saadan Længsel efter hans Birgitte, at han brød op, tog over Bryssel til Amsterdam, hvor han opholdt sig i tre Dage, og derfra i flyvende Fart med Ekstrapost — koste, hvad det koste vilde — tilbage til København, hvor han ønskede at møde sin elskede en Lørdag Aften. Lørdag var nemlig hans Lykkedag. I sin Barndom havde han fri Lørdag Eftermiddag, skulde altsaa ikke læse Lektier og ikke have Prygl. En Lørdag var han blevet Student, en Lørdag var han blevet forlovet . . . en Lørdag vilde han ogsaa gense Birgitte. Og så glippede det alligevel til hans store Skuffelse.

Men Lørdag den 11. Juni 1803 blev han imidlertid, som vi alt har hørt, viet til sin Birgitte. De rullede til Nødebo, og i denne lille Landsby vakte det nye Herskab en vis Opsigt. Det havde ikke været saa let for Balthasar Bang med de overspændte Skønhedsideer, han var besat af, at finde et Sted, der passede ham.

Det var ikke nok, at Stedet var smukt, Navnet skulde ogsaa være det. Flere fordelagtige Steder blev forkastede alene, fordi Navnet havde en prosaisk Klang. Da fortalte en, at der var en passende Ejendom at faa i Nødebo. »Nøddebo! ja, saaledes maa det hedde; ikke sandt, min Birgitte, i Nøddebo maa man kunne leve lykkeligt.«

Og til Nødebo kom de. Om Ankomsten nedskrev Bang senere følgende Linjer: »Klokken 8 om Aftenen kom vi herud. Nei, hvor der dog var fortryllende overalt; hvilken Stilhed, hvilken Rolighed hvilede over hele denne skønne Natur! Hvilke Følelser gjennemstrømmede os ikke, da vi kom ud fra den mørke Skov, og saa den store, lyseblaa Esromsøe ligge udbredt lige for os som et blankt Speil, hvori alle Egnens Omgivelser gjengav deres Skyggebilleder, og smilede os saa venligt imøde, Alting aandede kun Fred og Kjærlighed; og dette var min Bryllupsaften! Kirkeklokkerne ringede rundt omkring og tonede vee-modsfuldt henover Søen til os fra flere Landsbyer gennem de mørke Skove. De livsglade Lærker sloge deres sidste Aftentril-ler høit mod den lette Skye, medens den melancholske Nattergal begyndte sine kjælne Melodier i Buskene; og dette var min Bryllupsaften. Vor lille Have duftede af de skønneste Blomster, og Arm i Arm gik vi nu omkring med hinanden, fra Blomst til Blomst, fra Træ til Træ, fra Udsigt til Udsigt, og betragtede nysgjerrige hver Gjenstand paa denne lille Plet, som nu for Fremtiden skulde indeslutte vort tilkommende Livs Held og Uheld, Sorger og Glæder, og hvor vi haabede at tilbringe alle vore Dage, og aldrig forlade, førend man engang har os samlede over paa den lille Kirkegaard, som ligger ligeoverfor vor lille Have, og vinker saa venlig ad den trætte Vandrer med sine kjølige Asketræsskygger; jeg siger »samlede«, thi at dø sammen, som at leve sammen, er stedse vort høieste Ønske.

Landsbyens Børn flokkede sig udenfor vor Gaard, for at see det nye Herskab, som de kaldte os; vi lod dem Alle drikke The med os, jeg spillede et Par Stykker for dem paa min Harpe, og gav dem hver nogle Penge, og Bekjendtskabet var snart gjort. Men Klokken var mange, Solen havde allerede skjult sig bag Skoven i sine Purpurflammer, og Maanen stod lys og klar paa Himlen og straaledede smilende ned over al vor Lyksalighed. Vi

sagde Godnat til vore nye Naboer og Gjenboer, og jeg lukkede min Huusdør for første Gang som Mand og Huusfader.«

Sommeren gik med mange Besøg af Venner og Frænder samt nysgerrige, som ønskede at erfare, om det unge elskende Hyrdepår ikke var træt af hinanden eller var død af Kedsommelighed her i deres romantiske Ensomhed. Ingen af Delene var Tilfældet.

Men Vinteren kom, og alle Besøg ophørte. Det unge Ægtepår havde dog ikke vanskeligt ved at faa Tiden til at gaa. Hun spandt paa sin Rok fra Morgen til Aften, og han flyttede sin Skrivepult ind i Dagligstuen og begyndte at digte. Belønningen udeblev ikke. »For hvert et Vers fik jeg et Smil, for hver en Scene et Kys, for hver en Act det ømmeste Favntag.«

I det nye Aar forøgedes Familien med en lille Pige, og Faderens Lykke kendte ingen Grænser. Han satte sig ved Barnet og vuggede, som om det var ude i høj Søgang, samtidig med at han sang, saa det kunde høres over hele Nødebo: »Marlborough i Leding drager, mirontong tong tong mirontaine.« I Aarenes Løb fik han Lejlighed til at kvæde den samme Vise endnu to Gange i en tilsvarende Anledning.

Men alt var dog ikke lutter Idyl, og Pengesorger var nu og da inden for Synskredsen. Kort efter Brylluppet opdagede man, at Stuehuset var helt gennemtrukket af Svamp. Alt Træværket maatte fornyes, hvad der medførte en stor Udgift. Samtidig blev Bang opmærksom paa, at hans Rugmark var angrebet af Rust, og det satte ikke Humøret op. Selv om han havde en ret god Formue til at leve af i al Tarvelighed, var han dog langt fra rig, og de to nævnte Uheld gjorde et slemt Skaar i Økonomien. Men Uheld fulgte paa Uheld. Køer, Heste, Faar, Svin og Grise døde. Kun faa Næringsveje er saa usikre som Landbruget. Navnlig gjaldt det i hine Tider, og Balthasar Bang havde ingen Erfaring paa Landbrugets Omraade. Det vilde være mærkeligt, om denne Københavner i Nødebo ikke var en ret maadelig Landmand. At hans Hustru — Københavnerinde, Professordatter — skulde kunne blive en duelig Bondekone, vilde ogsaa forekomme usandsynligt. Dog tyder alting paa, at hun blev det. Tidlig om Morgen var hun paa Færde, i Køkken, Spisekammer, Kælder, kort sagt overalt, hvor hendes Nærværelse var til Nytte. Dagen igennem dyrkede hun de husmoderlige Sysler ved Rok, Garnvinde

og Bindehose. Hun skummede Mælken og kærnedede Fløden, mens hendes Mand passede Kreaturerne. Hun saaede, og han plantede. Kort sagt, de hjalp hinanden for ved Flid og Sparsommelighed at oprette den Skade, de forskellige Uheld havde tilføjet dem. De sled sig igennem indtil 1813, da Statsbankerotten berøvede alle Kapitalejere deres Midler. Prisen paa Livsfornødenhederne steg Aar for Aar, og det endte med, at en Tønde Rug kostede mellem 250 og 300 Rdl. Blot til det tørre Brød udkrævedes til en Husholdning som deres flere Tusinde Rigsdaler. Deres Rug og Havre slog hvert Aar fejl som Følge af Rust, der var foranlediget af et Hegn af Berberis om Ejendommens Jorder. Da Balthasar Bangs Formue nu svandt ind til næsten ingenting, var han lige ved at fortvivle. Rig var han født, og rig var han opdraget, nu syntes han at skulle ende sine Dage i den dybeste Armod. Hvad skulde Kone og Børn faa at leve af? Som tidligere nævnt var Bang en stor Naturdyrker. Paa sine talrige Fodture har han pløjet Gribskov igennem for, naar Glæden var over ham, med Sang og Jubel at delagtiggøre Træer og Buske i sin Livsfryd. Men nu da Nærings Sorgen pinte, søgte han paa tilsvarende Maade at meddele Skovens Træer sin Kummer.

Han havde dog stadig et Haab. Som tidligere antydet skrev han Skuespil, og dem sendte han ind til Det kgl. Teater, men Held med sig havde han ikke. Ialt tolv Arbejder blev afvist, og af de seks, som opførtes, gjorde kun to Lykke, det var et Lystspil med Titelen »Lystspillet« (1809) og Tragedien »Laura« (1817). At Bang følte sig forfulgt af Teatrets Direktion, er maa-ske forstaaeligt, men kyndige Folk siger, at hans kranke Skæbne som Dramatiker ingenlunde var ufortjent. Man har en Følelse af, at Balthasar Bang var mere værdifuld som Menneske end som Digter. Det er da ogsaa derfor, vi nu godt hundrede Aar efter hans Død ofrer Plads paa hans Skæbne i dette nordsjællandske Skrift — og gør det gerne.

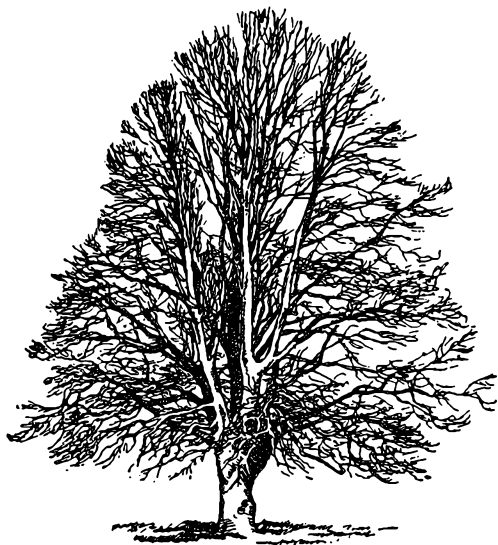
Det er forstaaeligt, om Nærings Sorger og personlige Skuffelser med Hensyn til det, han mente skulde være hans Livskald, gik ham meget nær. Men det lykkedes ham at holde sig oven Vand. Hør her hvorledes: »Uigjenkaldelig fortabt vilde jeg have været, hvis ikke Himlen i sin Miskundhed havde sendt mig en Engel ved min Side i min Kone, som ved sin Sjælsstyrke og sit

høie Mod havde styrket mig, som hun ved sin utrættelige Flid, sin ædle Oeconomie, uden mindste Spor af smudsig Sparsommelighed, sin Nøisomhed og Tarvelighed, men især ved sit mangeløse industrielle Genie, vidste at opretholde os Alle.«

I Trediverne nedskrev Balthasar Bang en Skildring af sit Liv »Nøddebo eller min lille Roman«, der dog ikke naaede at blive trykt i hans Levetid. Han døde 1856 og hans Hustru 1863. Begge ligger begravet paa Nødebo Kirkegaard. I Aaret 1867 udgav en af Bangs Venner, Dr. med C. Otto, hans Erindringer under Titlen »Balthasar Bangs Selvbiografi«, en Bog, der er læseværdig den Dag i Dag.

Medens Balthasar Bang og hans Hustru forlængst er glemte, lever deres Bolig endnu i Form af Nødebo Præstegaard.

Navnet Nødebo er i Tidens Løb ændret. Oprindeligt var Stavemaaden *Nøddebo*, men den blev for nogle Aar siden forandret til *Nødebo*. Deraf kommer de to forskellige Stavemaader, der ses i foranstaaende.

Den gamle Lind, Hillerødsholm.

HANS DAHLERUP OG TRE AF HANS ÆTLINGE

En af de baade ejendommelige og værdifulde Personligheder, der levede i Hillerød for halvandet Hundrede Aar siden, var *Hans Jensen Dahlerup*, der var født i Tyrsted i Jylland den 21. April 1758 og død i Hillerød den 30. Januar 1838.

Om hans Skæbne skal her berettes følgende. Hans Dahlerup var fra Jylland kommet til Nordsjælland, hvor han ved Hjælp af sine usædvanlige Evner i Retning af at skaffe sig Kundskaber og sætte sig ind i forskellige Forhold skabte sig en betydelig Position. Han begyndte som »Skriverdreng« paa et offentligt Kontor i Frederiksborg, blev efter nogle Aar forfremmet til »Skriverkarl« sammesteds, men forlod derpaa Stillingen for at drage ud i den store Verden. Han var nemlig blevet forlovet og ønskede nu at tjene Penge for at blive i Stand til at sætte Bo og gifte sig.

Foruden sine andre Evner ejede Dahlerup ogsaa den at kunne skaffe sig Forbindelser. Han var blevet kendt med en ostindisk Kaptajn Holm, der ejede Gaarden Carlsberg, som laa lidt uden for Byen. Da Kaptajn Holm skulde ud paa en Rejse til Trankebar, fik Dahlerup Ansættelse hos ham som »Kahytsskriver«, d. v. s. Sekretær. Rejsen varede i hele tre Aar, og først derefter kunde Dahlerup gifte sig med *Sophie Marie Birch*. Han havde nu erhvervet sig saa mange Midler, at han kunde bygge sig et smukt grundmuret Hus eller en Gaard, som det kaldtes, fordi det havde Indkørselsport. I dette Ægteskab fødtes der elleve Børn. Efter Hustruens Død 1799 giftede han sig senere med hendes Søster, *Vilhelmine Marie Birch*, med hvem han fik ni Børn. Hans Børneflokk blev altsaa paa ialt tyve, saa der var mange Munde at mætte.

Dahlerup var blevet Fuldmægtig hos *Heinrich von Levetzow*,

Hans Jensen Dahlerup.
(Efter et Maleri, der tilhører Grosserer Knud Dahlerup, Lyngby).

der var Amtmand over Frederiksborg Amt fra 1771 til 1805, og denne Stilling beklædte han i over tyve Aar, men leve af den med sin efterhaanden meget store Børneflokk kunde han ikke. Han maatte derfor se sig om efter Bifortjeneste, og det lykkedes ogsaa meget godt. Han paatog sig en Række juridiske Forretninger, realiserede Dødsboer, besørgede Auktioner og var Raadgiver for Folk i juridiske Anliggender.

Inden Amtmanden gik af, havde han skaffet sin Fuldmægtig to smaa Embeder, det ene som Forstander for Hillerød Hospital, det andet som Vejinspektør for Frederiksborg og Kronborg Amter. Dahlerup var en meget foretagsom Mand. Det saakaldte

»Overdrev«, der laa et Stykke uden for Hillerød, havde i umindelige Tider ligget hen som øde Lyngmarker, men som Amtsfuld­mægtig fik Dahlerup disse store Strækninger udstykket til Byens Borgere, hvad han til at begynde med ikke fik megen Tak for, idet Borgerne mente, at disse ufrugtbare Strækninger ikke var værd at dyrke, og desuden laa de for langt borte.

Men Dahlerup viste dem et godt Eksempel. Snart var hans Lodder opdyrkede, han lejede nogle flere, købte andre, og man blev hurtigt Vidne til, at det meget godt kunde lønne sig at dyrke Jorden paa Overdrevet. Dahlerup var i det hele en Fremskridts­mand. Kartofler var i 1790'erne saa lidet agtede, at Bønderne ikke vilde spise dem, og i Borger- og Embedsmandshjem var de sjældne, men hos Dahlerup var de paa Bordet hver Dag. Dahlerup var ogsaa den første i Hillerød, der lod sine Børn vaccinere mod Kopper.

Indtil Krigen kom 1807, var det gaaet godt fremad for Dahlerup. Foruden sin Gaard i Hillerød med tilhørende Jorder og de tilkøbte Arealer ejede han to Bøndergaarde i Amtet. Han var i det hele en velhavende Mand. Men da Krigen kom og med den Pengekrise, varede det ikke længe, inden han som andre Embedsmænd følte Tidernes Tryk. Dels som Følge heraf og dels lokket af de høje Priser, som Ejendommene Tid efter anden kom op i, solgte han efterhaanden baade de to Bøndergaarde og sin Gaard i Byen, og da Krigen var endt, ejede han intet.

Han havde kun de to smaa Embeder at leve af. I en Række af Aar kæmpede han — som mangfoldige andre Embedsmænd — med økonomiske Vanskeligheder og følte sig forpint af Nærings­sorger. 1827 var han saa heldig at faa endnu et lille Embede, idet han blev Postmester, hvad han var til 1835. Fra 1827 gik det noget fremad, men selv om Kaarene blev bedre, maatte han dog, som det er sagt om ham, indtil sit Livs Ende stedse anstrenge sig med Arbejde.

Dahlerup maatte støtte sin vaklende Økonomi paa forskellig Vis. I sin Bolig, Slotsgade 23, lejede han saaledes et Kvistværelse ud til Latinskoleelever, som han havde i Kost. Blandt dem var den senere saa kendte Filolog Johan Nicolai Madvig, der levede i Hillerød fra 1817 til 1820.

Som nævnt havde Dahlerup tyve Børn, og de havde atter talrige Efterkommere. Ejendommeligt nok lever der den Dag i Dag tre af dem i Hillerød. De er alle Doktorer, hver paa sit Omraade. Om deres Slægtskab med Hans Dahlerup skal vi i det følgende ganske kort gøre rede.

Den ældste af dem er Overlæge, Dr. med. *Karsten Kettel*, født den 30. December 1899 i København. Hans Slægtskab med ovennævnte Stamfader er følgende: Hans Dahlerup blev gift 2. Gang den 3. Maj 1800 med Vilhelmine Marie Birch, f. 7. Juni 1776, d. 10. Juni 1850, Datter af Guldsmed i Hillerød Lars Hansen Birch og Hustru Vibeke Cathrine, f. Koch.

Det 9. og yngste Barn i dette Ægteskab var Harald *Valdemar Dahlerup*, f. 24. Maj 1815, d. 2. Februar 1894. Student fra Frederiksborg 1833, cand. theol. 1838, Sognepræst til Ørbæk (Østfyn) 1868, Afsked 1888. Gift 1. Gang med *Sophie Charlotte Laurenze Lorenzen*, f. 2. December 1817, d. 7. Juli 1845.

I dette Ægteskab var der eet Barn, *Sophus Valdemar Thomas Dahlerup*, f. 25. December 1844, d. 9. Juli 1912. Student fra Borgerdydskolen 1864, cand. med. 1872, Dr. med. 1881, Specialist i Øjensygdomme, Overlæge i Fredericia 1886, Etatsraad 1899, Afsked s. A. Gift 1873 med Camilla Kauffeldt, f. 17. Februar 1852, d. 1. April 1903, Datter af fhv. Kolonibestyrer paa Grønland, Kammerraad Johan Christoffer Ehrenfried Kauffeldt og Hustru Louise Sophie Frederikke Caddle.

1. Barn i dette Ægteskab var Johanne Louise Dahlerup, f. 8. November 1874. Gift 18. Marts 1899 med Sagfører Rasmus Andersen, født 20. Januar 1849, d. 6. Oktober 1926.

Ældste Søn i dette Ægteskab: *Karsten Caddle Andersen*, f. 30. December 1899, 1928 Navneforandring til *Kettel*. Student fra Øster Borgerdydskole 1918, cand. med. 1924, Dr. med. 1930, prakt. Ørelæge i Hillerød og Konsulent i Øresygdomme ved Frederiksborg Amts Centralsygehus fra 1939, Overlæge ved Frederiksborg Amts Centralsygehus' Øre-, Næse- og Halsafdeling 1943. Gift 2. Gang d. 8. Marts 1951 med Else Jespersen, f. 3. December 1916 i Kjøng, Datter af Proprietær Aage Jespersen og Hustru Ella, f. Krebs.

Redaktør, Dr. phil. *Jan Steenberg* er født d. 23. Juni 1901 paa Frederiksberg. Hans Slægtsskab med nævnte Stamfader er følgende: Hans Dahlerups ældste Søn af 2. Ægteskab er Michael Henrik *Ludvig Dahlerup*, f. 17. August 1802, d. 16. December 1889. Gift med Susanne Marie de Fontenay, f. 25. Marts 1805, d. 6. November 1885, Datter af Konsumtionsinspektør i Hillerød Caspar Frederik le Sage de Fontenay og Hustru Karen Margrethe, f. Hansen. Student fra Hillerød 1819, cand. theol. 1824, Adjunkt ved Frederiksborg lærde Skole 1825—28. Stiftsprovst i Aarhus 1845, Sognepræst til Ballerup-Maaløv 1854. Afsked 1878. Da Dahlerup var Stiftsprovst i Aarhus, søgte han til Gentofte, men samtidig var Ballerup-Maaløv Sognekald ledigt. Frederik VII havde Indflydelse paa Embedernes Besættelse, og da han saa, at Dahlerup søgte Gentofte, mens Ballerup var ledigt, udbrød han: »Nej, Dahlerup han skal sgu til Ballerup!« Og det kom han.

Yngste Barn i forannævnte Ægteskab var Margrethe de Fontenay Dahlerup, f. 11. Marts 1844, d. 22. December 1911, gift 30. Oktober 1868 med cand. theol. *Otto Nicolai Jensen*, f. 8. Januar 1840, d. 24. April 1915, Søn af Forstander for Jonstrup Seminarium, Etatsraad, Professor Jens Jensen og Hustru Lucie Francisca Lagertha, f. Comistabili, Forstander for Det kgl. Opfostringshus.

4. Barn i dette Ægteskab var *Inger Othilia Emilie Jensen*, f. 29. August 1874, d. 14. Oktober 1945, gift med Civilingeniør Frederik (*Frits*) Chabot Steenberg, f. 2. Maj 1873 i Roskilde, Søn af Overlæge Valdemar Emanuel Steenberg og Hustru Elisabeth Francis, f. Chabot.

Næstældste Søn i dette Ægteskab er *Jan Steenberg*, f. 23. Juni 1901 paa Frederiksberg. Student fra Schneekloths Skole 1919, cand. mag. 1928, Dr. phil. 1935, Lektor ved Frederiksborg Stats-skole 1938, Redaktør af »Danmarks Kirker«, udgivet af Nationalmuseet, 1953. Ugift.

Overlæge, Dr. med. *Torben Andersen* er født den 14. April 1904. Hans Slægtsskab med Hans Dahlerup er følgende: I Hans Dahlerups 1. Ægteskab med Sophie Marie Birch, f. 7. Januar 1767 i Hillerød, d. i Hillerød 13. December 1799, fødtes som Barn

Nr. 9 Vibeke *Cathrine Dahlerup*, f. 10. Marts 1796 i Hillerød, d. 3. Maj 1854 i Thisted, gift i Thisted 24. Februar 1828 med Amtsfuldmægtig Anders Møller Kjær Berthelsen, f. 24. Februar 1796 i Hundborg, d. 1. Maj 1853 i Thisted.

I dette Ægteskab var Barn Nr. 2 *Henriette Christiane Laurette Berthelsen*, f. den 10. December 1831 i Thisted, d. 5. Februar 1893 paa St. Blæsbjerg i Mejrup ved Holstebro, gift 12. August 1866 med Landvæsenskommissær, Sparekassedirektør, Forligskommissær *Eggert Christian Bagger* til Blæsbjerg i Mejrup, f. den 30. Juni 1837 i Rohr (Thy), d. 1. Maj 1897 paa St. Blæsbjerg.

I Ægteskabet fødtes eet Barn: *Henriette Amalie Erika Bagger*, f. 20. Januar 1872 paa St. Blæsbjerg, d. 10. September 1939 paa Frederiksberg, gift i København den 28. Juni 1898 med Sognepræst til Ondløse-Søndersted *Anders Hansen Jensen Andersen*, f. 1. Juni 1862 i Søndervig paa Holmsland, d. 11. December 1937 i Jyderup.

Barn Nr. 3 i dette Ægteskab er *Torben Andersen*, f. den 14. April 1904 i Tolstrup, Student fra Sorø 1923, cand. med. 1931, Dr. med. 1937, Specialist i Hjerte-, Mave- og Tarmsygdomme. Overlæge ved Frederiksborg Amts Centralsygehus 1942. Gift 29. December 1931 med Læge *Mildrid Gudrun Bojesen*, f. 6. April 1903 i København, Datter af Kommandør *Magnus Bojesen* og Hustru *Kirsten*, f. *Svendsen*.

Kilder. Hans Birch Dahlerup: *Mit Livs Begivenheder 1790—1814*, udg. af Joost Dahlerup, 1908. — Anders Uhrskov: *Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn 1801—48*, 1955. — *Stamtavle over Familien Dahlerup og dens Side-linjer*, 4de Udgave, 1913, *Slægten Dahlerup*, 5te Udgave ved Th. Hauch-Fausbøll, 1939. — *Den blaa Bog*.

AD EGNE VEJE

I

Snoge-Lars.

Snoge Lars er en sagnomspundet Skikkelse, og der lever den Dag i Dag adskillige gamle her i Nordsjælland, som kender hans Navn, og en Del kan huske, at de har set ham. Han var et Stykke af Eventyret, der lavede op i den graa Hverdag.

Nogen egentlig Biografi af Lars Larsen, som han hed, er det næppe muligt at fremskaffe. Af trykte Kilder har jeg kun fundet tre, der betyder noget, og af dem findes der kun nogle faa Data i den ene. En Henvendelse i et herværende Dagblad kort før Jul 1957 gav et forbavsende stort Resultat, idet jeg modtog mellem tyve og tredive Breve, Opringninger og personlige Henvendelser. Gennem disse Meddelelser faar man en Del at vide om det Indtryk, Snoge-Lars gjorde paa sine Medmennesker. Og nu fortæller jeg, hvad jeg ved om denne Mand, der havde sin Gang i store Dele af Nordsjælland, især i Egnen omkring Hillerød. I »Gads danske Magasin« for 1924 bringer Frederik Opffer en lille Artikel om »Danske Slangebetvingere«. Han nævner først en jydsk Hugormejæger, der hed Per Nibe, og som levede i Østvendssyssel i 1830'erne. Han indfangede Hugorme, som han stegte og spiste. De største og fedeste røgede han. Han tog Hugormene med de bare Hænder og førte dem hjem i sine Lommer.

Om Per Nibes Træskhed fortæller et jydsk Blad følgende: En Dag kom han til Frederikshavn med nogle Hugorme i en Sæk. Det var i de Tider, hvor man skulde betale Told, Accise, af de Varer, man fra Landet førte ind i Købstæderne. Accisen opkrævedes af en Bommand, men da han krævede Told af Sækkens Indhold, svarede Per Nibe, at den kun indeholdt »Bakke-

aal«, og da han ikke vilde betale nogen Afgift af disse Væsener, som Bommanden antog for almindelige Aal, skulde Sækkens Indhold konfiskeres. Per Nibe rystede derpaa Hugormene ud paa Bomhusets Gulv, og Bommanden flygtede i en Fart op paa Bordet, idet han indstændigt bad Per Nibe om at samle sine Hugorme op igen og forsvinde. Det gjorde Per Nibe med et lunt Smil, og Accise var der ikke mere Tale om.

Frederik Opffer fortsætter: »En anden dansk Slangebetvinger er Snoge-Lars, der i 60'erne, 70'erne og Overgangen til 80'erne i forrige Aarhundrede var en kendt Mand i hele Nordsjælland. Oprindelig var han Tørveopsynsmand i Asminderød, hvor han havde en lille Ejendom. Den solgte han og flyttede til Grønholt. Her lejede han et Hus med Have af en Mand, der lavede Træskeer. Snoge-Lars skal have været en flink Havedyrker, men har sikkert her haft en god Støtte i sin Hustru, da han selv var meget optaget af at fange Hugorme, Snoge og Staalorme, som han foreviste i en Kukkasse paa Markederne. Iøvrigt medførte han sit Menageri i en Vadsæk og i et Lommetørklæde paa Hovedet under Hatten samt i Trøje- og Bukselommer.«

Med Opholdet i Grønholt taber Opffer hans Spor. Det kan imidlertid oplyses, at Snoge-Lars var født i Lønholt, Grønholt Sogn, den 25. September 1816 som Søn af en Gaardmand. Han var gift med den 7 Aar yngre Marie Nielsdatter fra Alsønderup. I 1880'erne er Ægteparret flyttet til Nødebo Sogn. Paa Folketællingslisten for 1890 er de opført som boende ved Stenholt Mølle. Som Erhverv angiver Manden at være Daglejer i Agerbruget med Arbejde i Nødebo. Det med »Daglejer i Agerbruget« har jo nok mest været en Formalitet — noget skulde der skrives — og Lars kunde jo ikke saa godt anføre, at han levede af at fremvise Snoge og Hugorme. Iøvrigt var han paa dette Tidspunkt 73 Aar, og det var en høj Alder dengang.

Alt tyder paa, at Snoge-Lars var en Mand, det er gaaet tilbage for. Maaske var han Ukammerat med Arbejdet, for at bruge et nordsjællandsk Udtryk. Livet i Naturen har tiltalt ham. Den frie Tilværelse, det gav at optræde paa Markeder og at vandre om fra Landsby til Landsby, blev hans Livs Indhold. Han besøgte gamle Bekendte et Sted og stiftede nye Bekendtskaber et andet, modtog et Par Skilling et Sted og en Bid Brød og en Dram

et andet, sov i Stalde og Lader om Natten, følte sig fri og uden Ansvar. Kort sagt, Snoge-Lars nød Livet, saadan som han nu forstod at nyde det.

I det følgende bringer jeg et Udtog af de Meddelelser, jeg paa forskellig Maade har modtaget om Snoge-Lars. Fru Christoffersen, Præstevangshuset, der er født i Sørup 1882, fortæller, at der bag ved Stenholt Mølle ned mod Esrum Sø laa en Eng, der hed Horseengen. Her laa der et lille Hus, hvor Snoge-Lars og hans Kone, Marie, boede. Jeg kan huske ham. Han var en lille Mand, der havde Hugorme og hvide Mus i en Kasse, som han bar paa Brystet, i den høje Kasket og i Lommerne. Han havde Navne til dem. En af Snogene hed Frits. Vi Børn var bange for ham. Marie kom i mit Hjem og stoppede Strømper. Til Gengæld fik hun en Spand Mælk med hjem.

Fhv. Vægter Karl Jørgensen, Fredensborg Slot, skriver: Snoge-Lars, der fra Grønholt flyttede til et lille Hus i Engen bag Stenholt Mølle ved Nødebovejen, har jeg tidt set gaa ad Skolestien over Skansen til Hillerød med Tasken fuld af Snoge og Hugorme og hvide Rotter i Lommerne og paa Skuldrene. Rotterne var saa tamme, at vi Drengene kunde klappe dem. Han havde ogsaa en Abekat, som fik Brændevin og dansede, men den var ikke med paa Markeder, men kun hjemme. I en Forretning i Hillerød slap han engang alle sine Snoge ud, saa Kunderne flygtede, men han fløjtede blot og lukkede Tasken op, og Snogene gik atter til Ro.

Den nævnte Abekat gaar igen i to andre Beretninger. I en af dem skriver A. Pedersen, Boland, bl. a.: Snoge-Lars' Hus laa tæt op til mit Barndomshjem, og jeg mindes ham, naar han kom med sin lige, graa Hat og Tasken paa Ryggen langs med Volde og Gærder og søgte efter Snoge og Hugorme, ja, selv hans hvide Mus kan jeg huske, og jeg ved, at de sov hos ham i hans Seng. Mine Forældre har fortalt om, hvordan han maatte møde paa Fredensborg Slot og vise sine Dyr frem for Kongefamilien og den russiske Zar. Han havde engang en Abe i en lang Snor. Jeg overværede en Dag, at den var løbet op i et Træ ved Stenholt Mølle. Det var meget interessant at se ham faa den ned til sig igen. Jeg mindes hans Kone, der fortsatte med at bo i Nødebo til sin Død.

Ifølge en anden Meddeler, der er født i Horns Herred, hændte det dog, at Aben kom med paa de længere Udflugter. Min Hjemmelsmand fortæller, at Snoge-Lars aflagde Besøg i Horns Herred. Han havde Aben og en Kasse med Snoge og Hugorme paa en Trillebør, og paa den Maade færdedes han fra Sted til Sted og fremviste sine Dyr.

Om det forannævnte Besøg paa Fredensborg Slot har Georg Nordkild fortalt mig følgende: Snoge-Lars gik i Stenholts Vang og saa efter Hugorme og alt det Kryb, han var interesseret i. Pludselig staa der en stor Mand med kraftigt Skæg foran ham og giver sig i Snak med ham. Den fremmede talte noget uforstaaeligt, men de kunde dog nogenlunde forstaa hinanden, og saa fortalte Lars om sine Hugorme og Snoge og alt det andet Kryb, han var optaget af. Saa siger den store: »Kunde De ikke tænke Dem at komme op til Fredensborg og vise dem frem?« — »Jo-o,« sagde Lars, »men hvor skulde det saa være i Fredensborg?« — »Paa Slottet.« Saa blev Lars lidt altereret. »Paa Slottet?« og saa siger han: »Hvem har jeg den Ære at tale med?« — »Det er Kejseren af Rusland.« Jo, Lars vilde da nok gæste Slottet, og de bestemte en Dag, det skulde ske. Saa stillede Lars ogsaa deroppe, men han kom ikke længere med sin Snogekasse end til Vagten — de vilde ikke tillade, at han kom længere frem. Men i det samme træder Kejseren ud paa Terrassen og vinkede ad Lars, der saa fik uhindret Adgang til Slottet. Han blev dog staaende neden for Terrassen, og imidlertid var flere af de kongelige Personer, navnlig Damer, kommet til Stede, og saa drog Lars en Fløjte frem og begyndte at spille paa den, mens han holdt en Snog i Haanden, og den gjorde Bevægelse i Takt med Musikken. Men da han trak Hugormen frem, saa flygtede Damerne skrigende. Kejseren morede sig kosteligt over denne Komædie, og Lars drog glad fra Slottet, rigelig belønnet for sin Ulejlighed.

En anden Historie, som Nordkild fortæller, maa dog vist henvises til Sagnenes Verden. Den lyder saaledes: Snoge-Lars har en Tid boet paa Sandviggaards Mark, lige op til Store Dyrehave, i et Hus, der brændte for en halv Snes Aar siden. I det ene Vindue var der en Rude, hvor der var en Plet, der ikke kunde vaskes af. Saa mente Folk, at det var Hugormegift fra en af Lars' Dyr. —

Fru Frederikke Andersen, Hillerød, skriver følgende: Jeg har som Barn kendt Snoge-Lars. Min Far var Smed i Kagerup, og der kan jeg huske, at Lars han kom, naar han var paa Turné med sine Snoge og Hugorme. Han gik med dem i Lommerne, og naar han kom ind hos nogen, der ikke rigtig vilde give ham noget, saa gav de ham bare for at blive af med ham. Jeg kan huske, vi var saa bange for ham, naar han tog dem op af Lommen og stod med dem i Haanden. Somme Tider slap han dem.

Fhv. Smedemester Erik Svedstrup, Espergærde, har hørt Snoge-Lars omtale af sin Far, Emil Svedstrup, der kom til Rørtang Smedie 1881 og drev Smedeværksted der i mange Aar. Erik Svedstrup skriver: Snoge-Lars var en Gøgler eller Særling, der levede i 1880'erne. Han gik omkring med en Samling Snoge, som han opbevarede inde paa Brystet eller under sin høje Hat. Paa denne var der malet Snoge. Naar Snoge-Lars var paa Vandring rundt i Tikøb Sogn, for at tigge lidt til Livets Opretholdelse og kom ind til Folk, slap han sine Snoge ud paa Gulvet til stor Rædsel for Husets Beboere, de gav ham saa en Tiøre for hurtigst muligt at faa ham til at samle sine Dyr op.

I Hillerød kom Snoge-Lars ofte. Man saa ham sidde paa »Linden«s Trappe, hvor han fremviste sine Dyr, eller han sad nede ved Vandingsstedet ved Slotssøen, hvor Hostrupstenen senere er rejst, og kælede for sine Dyr. Han bandt en Snor om en af sine Snoge og en Snor om en hvid Rotte, og saa lod han dem tage sig en Svømmetur i Slotssøen.

En Dag kom Lars ned til Snedkermester Harald M. Andersen, der havde Værksted i Møllestræde, og sagde: »God Dag, I danske Mænd! Har I nogen Søm?« Lars fik en Haandfuld gamle Søn i sin Kasse, og saa gik han med dem.

Om hans Færden ved Hillerød fortæller en anonym Meddeler i »*Folkets Almanak*« 1886, at han mødte Snoge-Lars fra Grønholt i Frederiksborg Slotshave. Det er en lille Mand paa omtrent 80 Aar, noget krumbøjet af Alderen med graat Haar og Skæg. Han var klædt i lyseblaat Hvergarn, og paa Hovedet havde han en høj lysegraa Filthat, hvorpaa der rundt omkring var anbragt Billeder af Slangar. Da han traf en Herre, som han

Snoge-Lars.
Efter Tegning af Fred. Hartvig.
(Nordsjællandsk Folkemuseum).

kendte, spurgte han: »Vil De give mig hver en Tiøre, saa skal jeg vise Dem noget, som De aldrig har set, og som De vist aldrig faar at se i Deres Levedage.« — »Lad gaa, Lars, hvad er det saa, De har at vise i Dag?« — Lars stak sin Haand ned i Vadsækken og halede en af de Æsker op, som man benyttede til »Colmann's Risstivelse«. I Laaget var der prikket en Mængde Lufthuller. Lars tog Laaget af Æsken, og Dyret viste sig at være en mægtig Hugorm, der lige havde faaet 6 levende Unger, hver omtrent 4 Tommer lang, og de vimsede rundt i bedste Velgaende. Lars

havde Dagen før været i Sverige og der fundet sin Skat i Nærheden af Höganäs.

»Her skal De se min gamle Dreng, Frits, som jeg har haft i 6 Aar.« Lars tog højtidelig sin høje Hat af, og en stor, fed, sort Snog stak sit gulplettede Hoved op og strakte velbehagelig sin kløftede Tunge ud af Munden. Lars betragtede den med et kærligt Blik og strøg den kælent med Haanden. »Den følger mig alle Vegne, og om Natten ligger den i min Seng. Jo, sandt for Dyden ligger den stille. Den søger ind til min Krop, hvor den mærker, der er varmt, og saa ligger den stille. Somme Tider har jeg flere saadanne hos mig. De kan tro, det hjælper godt mod Gigten.« Og Lars holdt et helt Foredrag om, hvad Gigt kom af, og hvordan Gigt kunde kureres. »Vil De købe Frits for en Krone? Men De maa ikke slaa ham ihjel i Spiritus. De skal lade ham gaa frit omkring i Deres Lejlighed. Han gør mere Nytte end den bedste Kat, thi han gaar ned i Musehullerne og fanger alle Musene, det gør Katten ikke.« Men Lars fik dog ikke Snogen solgt dengang.

Skildringen i »Folkets Almanak« er ledsaget af den Tegning, vi gengiver her. Tegningen er signeret F H 82, d. v. s. Fred. Hartvig. I højre Haand holder Lars en langarmet Tang, hvormed han tager om Hugormene.

Redaktør Johs. E. Hagelsten, Helsingør, meddeler, at han af sin Far har hørt følgende Historie: Ved et Marked i Hillerød tog Politiet engang Snoge-Lars med op i Retssalen, men da Lars fremstilledes for Dommeren, kaldte han paa sine Snoge, som da kom kravlende op af hans Lommer og Yndlingen af dem alle ud fra hans høje Hat, hvor den havde sin Plads, og da blev Dommeren saa forskrækket, at han sprang op paa Bordet og beordrede Lars til skyndsomt at samle sine Snoge sammen og forsvinde ud af Retssalen, hvad Lars ikke var længe om.

Den Historie maa der vist være noget om. I al Fald findes den i mere udførlig Form i »Wisbechs Almanak« for 1893. Den er uden Forfatterangivelse og fremkom et Par Aar efter, at Snoge-Lars var død.

Skildringen hedder »Snoge-Lars hos Politiet«, og den lyder saaledes: »Snoge-Lars var for nogle Aar siden en af de mest kendte Figurer i Nordsjælland; hvor han viste sig med sin Kasse

under Armen og med sin høje Kasket, hvorpaa en landlig Kunstner havde fremtryllet glubende Afbildninger af dens Indhold, var han vis paa at samle en beundrende Tilskuerskare om sig. Var det varmt Solskinsvejr, saa man ham sidde paa en Grøftekant eller en Bænk, hvor han da lukkede op for Kassen, tog Hugormene frem og sad og kælede og smaasnakkede for dem. »Ja, ja, lille sorte, ja, ja, lille graa,« sagde han, »I længes efter at komme ud til de andre Tampe,« og dermed tog han Kasketten af og lod de to store Yndlings-Hugorme, der paa Vandringerne havde siddet i hans tykke, buskede Haar, komme ud og lege med de øvrige. »Lærde Folk, pyh,« sagde Lars, »de forstaar sig ikke paa Naturhistorie, de ved ikke engang, om en Hugorm lægger Æg eller faar levende Unger, pyh.«

Lars boede ude ad Frederiksborgkanten til i et lille Hus, hvor han levede hyggeligt sammen med sine benfrie Venner; han omgikkes dem som den fattige i Lignelsen sit Lam, der efter Skriftens sandfærdige Vidnesbyrd »aad af hans Haand og drak af hans Bæger, laa i hans Skød og var ham som en Datter,« Lars' Seng var bred nok til, at hele hans Hugorme- og Snogefamilie kunde faa Plads ved hans Side. »De holder af at have det varmt, de Tampe,« sagde Lars, »naar først jeg er bleven varm i Sengen, saa skulde De bare se, hvor de kan krybe sammen i en Klump tæt ind til mig.« Om Morgenen stod Lars op og fik sig et Fad Mælkegrød. »De holder af Mælk, de Tampe,« sagde han, naar der sad en Kreds Hugorme om Fadet og kappedes med ham om at tømme dets Indhold.

»Er der aldrig nogen, der har bidt Dem, Lars?« spurgte vi ham engang. »Jo, der er,« svarede han, »de Tampe er noget upaalidelige, inden de bliver rigtig dresserede; men det gør ikke noget, at de bider mig i Fingrene; der kan jeg suge Giften ud; men det er værre, naar de bider mig i Panden. Det er sket et Par Gange, at denne sorte Tamp har bidt mig der,« — og han viste mig et Par Ar —, naar jeg er kommen til at klemme ham med Kasketten.« — »Hvordan slap De over det?« — »Aah jo, jeg var saa heldig hver Gang at være i Nærheden af en Doktor.«

Der var dem, som troede, at Lars ikke var rigtig vel bevaret i den øverste Etage. Dette var en komplet Misforstaaelse. Lars var Naturforsker med Slangerne som Specialitet, og der er næppe

nogen samtidig, der som han var inde i disse Dyrs Levevis og Sædvaner. Men Lars var tillige en *praktisk* Videnskabsmand, der vilde *leve* af Videnskaben, og derfor drog han omkring med et Menageri i en Glaskasse og viste Dyrene frem til dem, der vilde berige deres naturhistoriske Viden for en Femøre. Da han siden kom til Erkendelse af Reklamens Magt, anlagde han den høje Kasket med de maledede Hugorme. Den var hans Skilt, og det viste sig, at det trak godt, hvorfor Lars ogsaa lod hver ny Kasket, han fik, udstyre mere og mere overdaadigt med Billeder.

Viste det sig nu end, at dette Skilt var velegnet til at tiltrække sig Publikums Opmærksomhed, saa viste det sig desværre ogsaa, at det var egnet til at tildrage sig Politiets Opmærksomhed. Der var kommen en ny og ivrig Underfoged eller Fuldmægtig til en af Byerne deroppe, og hvad enten han nu frygtede for, at Lars vilde foranstalte Gadeopløb, eller han var fjendtlig mod Videnskaben, nok er det, han gav streng Ordre til, at naar Lars første Gang kom til Byen, skulde han transporteres hen paa Kontoret, hvor han selv vilde betyde ham, at Adgangen til Byen fremtidig var forment hans Menageri.

Det var siden efter ganske morsomt at høre Lars fortælle, hvorledes det gik ham paa Kontoret. »Jeg blev jo noget løjerlig,« sagde han, »da der kommer en Fyr med Guldsnor om Huen hen til mig og bad mig følge med ham hen paa Kantoret. »Skal jeg paa Kantoret?« sagde jeg, »jeg har jo hverken tippet eller stjålet,« men jeg maatte gaa med ham, begribeligvis. Da jeg nu kom derhen, sad der en tre-fire visnæsede Skriverkarle og grinede. »Ja, vent I blot,« tænkte jeg, »I skal nok faa noget at grine af.«

Jeg satte nu min Kasse paa Gulvet og tog Hatten af og sagde Goddag i Stuen. Hugormene blev saa livlige, de vilde kravle af Hatten, men jeg gav dem et Dask i Hovedet, saa blev de rolige. Saa sagde den fornemste af Skriverne, kan jeg tænke, det var, at jeg ikke maatte gaa omkring paa Gaden og vise mine Dyr frem.

»Hvad maa jeg ikke,« sagde jeg og blev noget harm ved det; »her faar Zigeunere og Skærslibere og tyske Dideriktører Lov til at vise Dyr frem og gøre Kunster; hvorfor maa jeg saa ikke have Lov at drive min lovlige Næringsvej?«

Men han blev ved sit, og de andre sad og grinede; han sagde, at jeg skulde rejse hjem med det næste Tog, og jeg skulde blive

der paa Kantoret, til Toget gik. Jeg blev noget harm over, at jeg skulde staa der og lade mig overbegrine af dem, og jeg var jo heller ikke meget for at sætte Pengene til, som jeg havde givet for min Billet, og saa sagde jeg til ham: »Vil saa Deres Højærværdighed betale min Billet, Tur og Retur, frem og tilbage?« Nej, det vilde han ikke, og jeg maatte da aldrig komme til Byen mere. »Ja, saa kan det ogsaa være lige meget, hvor alle Dyrene er,« sagde jeg og lukkede op for Kassen og hældte hele Redeligheden ud paa Gulvet, »nu vil jeg forære Deres Højærværdighed hele Familien; men de skal helst sove i en varm Seng om Natten og have varm Mælk om Morgenen, ellers kan de ikke taale Kulden.«

Men de lod ikke til at blive glade for Tampene, de kravlede alle fire op paa Pultene og sad og gloede ned paa Hugormene, der laa sammenrullede paa Gulvet, og han, den fornemste af dem, sagde, at jeg værsgod straks skulde putte dem i Kassen. »Nej, saamænd gør jeg ej,« sagde jeg, »men I kan faa Kassen med, saa kan I selv putte dem i,« og jeg lukkede saa Døren op og sagde Farvel. Men saa begyndte han at raabe, at jeg skulde blive i Kongens og Lovens Navn, og saa var jeg jo nødt til at komme igen, begribeligvis.

Nu vilde han da nok betale Billetten for mig, naar jeg vilde putte Dyrene ind og aldrig komme der i Byen mere. »Hvoraf skal jeg saa leve, Hr. Øvrighed?« sagde jeg, for nu var jeg ligesom blevet noget mere dristig, »jeg kan ikke leve af Luft de ni Maaneder af Aaret som en Hugorm.« Naa, ja, til sidst maatte han da give sig, for jeg var nu fast bestemt paa, at jeg ikke vilde putte Tampene i Kassen, før jeg havde vundet Sejrr. Alle de langbenede Skrivere sad oppe paa Pultene og trak Benene op under sig af Forskrækkelse. Saa maatte jeg da nok vise Dyrene frem, men jeg maatte ikke gaa med min Snoge-Kasket. »Hvordan skulde saa Folk kunne se, at jeg er Snoge-Lars?« spurgte jeg. — »Naa, saa se at faa de forbandede Dyr i Kassen og vis dem bare frem, for Fanden,« sagde Over-Skriveren. — »Nej, for Folk, Hr. Øvrighed,« sagde jeg og puttede saa Tampene i Kassen. Saa sagde jeg Farvel og Tak, og da jeg gik ud af Døren, saa jeg, at Skriverne kravlede ned af Pultene. »Det er mærkeligt, at nogen kan være saa bange for Dyr,« tilføjede Lars, »men de kender dem ikke.«

Stakkels Hugorme, deres Ven Lars er ikke mere; den store Betjent, der ikke lader sig forskrække af nok saa mange Kasser fulde af Slinger, har anholdt ham.«

Maaske er denne Skildring en Smule digterisk affattet. Jeg har i hvert Fald ikke fra anden Side hørt noget om, at Lars havde Hugorme i Kasketten, derimod nok Snoge. Noget tilsvarende har jeg forøvrigt selv oplevet. Da jeg for mange Aar siden var Elev paa Gjedved Seminarium, havde jeg der en Kammerat, der som sin Fader, Seminarieforstander Martin Kristensen, var meget interesseret i Naturen. Da denne Kammerat en Dag var i Hansted Skov, fangede han en Snog, og for at transportere den hjem paa en nem Maade puttede han den ind i sin Hat, satte den paa Hovedet og trykkede den godt fast. Paa den Maade blev Snogen bragt til hans Hjem. Han havde et meget kraftigt Haar, men Snogen har jo nok vredet sig lidt derinde i det snævre Rum. —

Snoge-Lars døde i Fattigdom den 11. November 1891.

For god Bistand ved Fremskaffelsen af de nødvendige Oplysninger takker »Kultur og Folkeminder« Rigsarkivet og Landsarkivet for Sjælland.

II

Professor Labri.

Hvem kender ikke fra Novembers-Marked i Hillerød *Professor Labri*, og hvem kender ham ikke fra mange andre Steder?

Johannes Marius Dines Petersen, som *Professor Labris* borgerlige Navn var, blev født i Nyborg den 5. August 1863. Hans Fader var Vaabenmester Niels Christian Petersen, og hans Moder hed Ane Kirstine Dinesen.

Det har næppe været Faderens Ønske, at Sønnen skulde blive Markedsgøgler. Det var jo dog en Underofficers Søn, men hvordan det nu hænger sammen, saa kom i alt Fald *Johannes* i Skomagerlære i Aalborg, hvortil Faderen muligt er blevet forflyttet. Her havde han det Uheld, da han en Dag i et Skib skulde hente noget Fodtøj til Reparation, at falde ned i Lasten og slaa sin Skulder, hvad der medførte en Skade, som voldte, at han ikke senere kunde taale strengt legemligt Arbejde.

Om det nu var denne Legemsbeskadigelse, der var Aarsagen, eller det var en indre Trang, der drev ham, er ikke godt at vide, men i alt Fald var han kun 15—16 Aar, da han tog hjemmefra med en rejsende Artisttrup. Og saa udviklede hans Evner sig efterhaanden — hans store Fingerfærdighed og hans forbløffende Talegaver. Han begyndte at optræde som Tryllekunstner for egen Regning.

Men man maatte jo have et Navn, der lød af noget mere end Petersen. En Dag fik han en Idé. I en Avis læste han om den franske Advokat Labori, der efter den opsigtsvækkende Proces fik Kaptajn Dreyfus tilbage fra Djævløen. *Labori* — det var Navnet! *Professor Labori!* Lidt hurtigt udtalt blev det til *Professor Labri*, og det hed han siden.

Tryllekunstner og Illusionist det er det samme — selv om det sidste vel nok lyder lidt finere — og de gaar begge med en indre Længsel efter Oplevelse. En Illusionist i Verdensformat, der nylig har optraadt i København, udtalte til en Interviewer: »Vi gaar alle med Drømmen om Eventyret i os. Tryllekunsten giver os et Glimt af dette Eventyr.«

Labri har ogsaa følt sig betaget af denne Drøm. Han havde store Evner, men han havde ogsaa sin Begrænsning. Han har vel nok haft en Drøm om at blive en Art Salon-Illusionist, men her strakte Evnerne ikke til. En Dag i Januar 1900 læser man i et Hillerødblod følgende Annonce: »Paa Gennemrejse til Sverrig giver den verdensberømte *Professor Labri* i Hotel »Leidersdorff«s Teatersal i Hillerød Lørdag den 20. Januar Aften Kl. 8 en stor, ny og interessant Trylleforestilling, ledsaget af et Foredrag fra det 19. Aarhundrede indtil dette Aarhundrede.

Enestaaende Succes.

100 Kr. at tjene ved at binde Professoren til en Stol. Alle maa tage Billet i Tide for at undgaa Trængsel ved Indgangen.«

— — —

Trængsel blev der ikke, hvad der ses af Bladets sørgmodige Meddelelse et Par Dage efter: »*Professor Labri* maatte i Lørdags gribe til den triste Udvej at aflyse sin berammede Forestilling paa Hotel »Leidersdorff«. Denne populære Markedskunstners Navn havde kun formaaet at fremtrylle 8 — otte — Tilskuere,

og det syntes han dog var for lidt. I Fredensborg, hvor han optraadte Dagen efter, var der nogenlunde godt besøgt.«

Men i hans Barndomsby, Aalborg, hvor han var kendt, kunde han samle Folk. Her kunde han lave en to Timers Forestilling og samle fulde Huse i et gammelt Teater, der hed Dramatikken.

Men ellers var det paa Markederne, man skulde se og høre Professor Labri. Som Udraaber var han en Kunstner, og han havde en enestaaende Evne til at hitte paa. »Frikadellens Flugt over Plankeværket« var hans Paafund, og det blev blandt hans Kolleger til en Talemaade. Professoren stod uden for sit Telt og lovede Publikum, at hvis de løste Billet til hans Forestilling, saa skulde han vise dem »Frikadellens Flugt over Plankeværket med en Gaffel i Ryggen, skarpt forfulgt af to røgede Sild.«

Ogsaa hans Forestilling »Kolding ved Nat« gik der sære Frasagn om. Entreen var 10 Øre, og naar Teltet var fuldt, kom Professoren ind paa Scenen iført høj Cylinderhat og Diplomatfrakke, bukkede for Publikum og sagde: »Skal vi saa begynde med at klappe, saa Folk kan høre, at vi mører os herinde.« Folk klappede pligtskyldigt og saa lidt desorienterede til hinanden, naar Omsejlet bag i Teltet blev løftet op, og Professoren fortsatte: »Og saa mine Damer og Herrer, Landmænd, Brandmænd, Skraldemænd, Bussemænd og Jordemodermænd, skal De, som jeg har lovet Dem, se Kolding ved Nat, naar De gaar bag ud af Teltet.«

Tilskuerne tog denne Forestilling med godt Humør og anbefalede med et lunt Blink i Øjet andre Markedsgæster ogsaa at gaa ind og se den. Det var noget helt enestaaende! Det var jo rart nok, at man ikke var ene om det. Men saa let gik det ikke i Sverige, hvor Professoren engang var paa Gæstespil. Svenskerne blev nemlig gale i Hovedet og væltede Teltet. Labris Humor var dem fremmed.

Men her i Landet blev Professor Labri kendt overalt, og han blev meget populær. Man nød hans Humør og hans løjerlige Paafund. En af Labris Markedskolleger, Tivoliejer Otto Krüger, Kolding, har fortalt flere Historier om denne Gøglernes ukronede Konge. Engang paa Ulfborg Marked fik han en kendt Gaardejer fra Oplandet til at træde op paa Paraden uden for Teltet. Han præsenterede ham for Publikum, og da Forestillingen

Professor Labri.
(Nordsjællandsk Folkemuseum).

skulde begynde, kravlede Labri op paa Ryggen af Gaardejeren og kom paa den Maade ridende ind i Teltet, der var stopfyldt med glade Markedsgæster.

Naar Labri tryllede, havde han som Regel skiftet Diplomatfrakken med en Slaabrok med store Lommer i, og i disse havde han Rekvisitterne, et kvart Rugbrød, en Sutteflaske og et Silketørklæde.

Hans Snakketøj var uforlignelig og Stemmen gennemtrængende. Her er en Markedstale af Labri fra 1902:

»Halløj; Denne Vej med Skæget! Halløj! Halløj! Halløj! Har De Knast paa Livet, flade Ben, platfodet Ryg, høje Armhuler eller Fodsved i Nakken, — saa denne Vej. Denne Vej De dér!

Her ser De den verdensberømte Professor i Aandemageri, Fysik og Magi. Jeg kommer direkte fra Paris og skal til Hadsund, hvor jeg altsaa aabner den store Udstilling med alle det 19. Aarhundredes Mirakler. Mit Personale er paa 72 Personer, deriblandt den verdensbergtede Sangerinde Kirstine Vidskelæder fra Vorbasse. Professoren selv optræder i Kjole, Hat og Sivsko, fremviser russiske Kameler, norske Vildsvin, Vesterhavstorsk, jyske Flyndere, skævbenede Kanariefugle og desuden en tyk Limfjordssild, som lader sig malke.

Hæng i! Hæng i! Hæng i!

Kom nu! Kom nu!

Det er paa høje Tid!

De unge Mand dér i den fedtede Frakke skal faa Fribillet til Kongelogen, naar blot De vil gi Eksemplet og myldre ind.

Hæng Deres Hat i Glasskabet til højre, hvor Ruslands Kejser forhen har hængt. I Paris kom Frankrigs Præsident med Tryk og Sving paa 7 Kilometer for at se Professor Labri. Vi talte sammen en stiv Time om Sittevasjonen i Kina.

Halløj! Halløj! Halløj!

Denne Vej, — fremad March! 10 Øre for voksne og 5 Toører for Børn. Hiv bare en nyslaet Tiøre op af Vestelommen, før det begynder. Nu tænder jeg mine auerske Lamper, hvorpaa Forestillingen tager sin Begyndelse.

Aah, gaa lidt til Side dér!

Der kommer en Ekvipage!

Ih, det er nok min Ven Étatsraaden! Værsgod! Værsgod! Ja, nu bliver der Trængsel! Der kan I selv se! Lad det nu gaa lidt venligt.«

Ogsaa politisk Satire anvendte Professor Labri. Dengang Alberti havde besveget Landet for mange Millioner, og Klaus Berntsen vilde have indført Forlystelsesskat, flettede Professor Labri dette ind i en Tale, der lød saaledes:

»Mine Damer og Herrer, jeg er træt af at rejse rundt paa Markeder og konkurrere med det amerikanske Hoplahopla-Snyderi.

Ydermere vil Klaus Berntsen have 20 Procent af vor Fortjeneste, men det faar han sørensenskemig ikke af mig, for jeg agter at trække mig tilbage til Privatlivets Fred i Vorbasse Fattiggaard, hvor jeg vil være Fodermester. Teltet sender jeg til Klaus Berntsen, og saa kan han rejse rundt og forevise Alberti; men kom nu ind og se min Forestilling. Frygt ikke, at jeg ikke kan rumme Dem. I mit Telt er der Plads til 20.000 Mennesker og 24 gamle Kællinger med langt Skæg og forlorne Tænder.«

Inde i Teltet udlovede Professoren 10 Kroner til den, der kunde raabe højst Hurra. Han vandt selv. Han vandt ogsaa den Tier, han udsatte til den, der kunde klappe længst.

En og anden Læser sidder maaske og siger til sig selv: »Ja, men dette er jo det rene Vrøvl!« Ja, det er rigtigt, men hvem kan undvære en eller anden Form for Vrøvl i sin aandelige Husholdning? Der er — for at tale med Ebbe Rode — noget, der hedder *beautiful nonsense*, bedaarende Vrøvl, og dette bedaarende Vrøvl er som et Krydderi til Maden. Professor Labris Taler var af ganske samme Art som de gamle Vrøvleremser, der spillede en saa betydningsfuld Rolle i vore Forfædres Aandsliv. De er ligeledes i Slægt med Storm-Petersen, der nu maa anses for klassisk. —

Professor Labri var en kendt Mand paa Markederne i hele Landet, hvad enten det var i Varde, Nibe, Vejle, Svendborg, Odense eller Novembers-Marked i Hillerød. Det var paa disse Markeder — og helst i godt Vejr — Labri udfoldede sine Evner og sin Improvisationskunst. Paa St. Knuds Marked i Odense fik han pludselig blandt Tilhørerne Øje paa Teaterdirektør Jens Walter og et Par af hans Skuespillere fra Odense Folketeater. Labri var straks paa Tærne: »Halløj! Halløj! værsgod træd nærmere,« og med en Haandbevægelse over mod Skuespillerne — »Kolleger gaar gratis!« Aftenen efter var Labri i Folketeatret paa Fribillet.

Og hvem husker ikke Labri fra deres Barndom eller Ungdom? Hin Rektordatter fra Horsens fortæller med straalende Øjne, hvordan hun i Aarene 1904—07 holdt Sommerferie hos Købmand Krøyer i Svendborg — en Forretning, der stærkt mindede om Goldschmidts »Min Onkels Tømmerplads« — og her oplevede Svendborg Sommermarked. Købmanden stak Børnene en Krone hver, og saa gik de glade til Marked, saa Professor Labri og spiste

Christiansfelder-Honningkager. Jo, det var vel nok en Oplevelse!

I Hillerød boede Labri paa Missionshotellet, det var i P. Jørgensens Tid. Ogsaa her tryllede han lidt ind imellem. Da han en Dag sad ved Morgenkaffen, bad han om en Cigar. Jørgensen kom med Kassen, Labri tog en Cigar, og Jørgensen vilde trække sig tilbage. »Hov, jeg fik skam for mange!« udbrød Labri, og to Cigarer dumpede ud af Ærmet — til baade Jørgensens og de andre Gæsters Forbavselse, for de havde ingenting set. Iøvrigt havde Jørgensen et godt Indtryk af Markedsfolkene. De betalte altid, hvad de skulde. Derimod var han mindre dristig ved Cirkusfolk. Labri var reel. Der fortælles, at han et Sted var den sidste, der betalte paa Hotellet. Han spurgte da, om der var nogen af hans Kolleger, der skyldte noget. I saa Fald vilde han betale. Det var der iøvrigt ikke.

Med Hensyn til Penge var Labri som et Barn. Havde han Penge, rullede de. Han kunde finde paa at standse en Taxa paa den ene Side af Gaden, stige ind med en kongelig Mine og give Chaufføren Ordre til at køre over til den anden Side af Gaden, hvor han saa steg ud. Reklame og Godgørenhed gik undertiden i eet for ham. Traf han en Journalist paa Gaden, og han var nogenlunde velbeslaet, kunde han standse en fattig, lille Dreng: »Hør, min Ven, har du ikke andet Tøj end det, du gaar i?« Hvis Drengen var smart nok til at sige nej, var Labri der straks: »Saa skal du sandelig ogsaa ekviperes!« Hvorefter han tog ham ind i en Forretning og lod ham klæde paa fra øverst til nederst. Og Journalisten gik hjem til Bladet og skrev om Professor Labris eksempelløse Godgørenhed.

Labri var ugift, men boede i St. Knudsgade i Odense sammen med Mor Karen og hendes Søn. Engang da han havde tjent store Penge paa et Marked, tog han hjem til Odense, betalte Husleje for hele Aaret, fyldte Kælderen med Koks og tog derefter sammen med Plejesønnen til Aalborg, hvor de tog ind paa et fint Hotel, og Labri gav Greven. Hver Aften gik han hen paa Bane-
gaarden for at hilse paa Kolleger, naar de kom ind fra Nibe eller andre Steder. »Naa, hvordan gik det saa i Nibe, fik I noget godt brændt Horn?« Saa blev det en Talemaade blandt Kollegerne »at faa brændt Horn«.

Men da Pengene var sluppet op, og Labri havde stampet Gulduret, maatte han og Plejesønnen hjem til Odense igen. For at tjene til det daglige Brød tog Labri ud for at trylle baade her og der. En Dreng, der nu er de halvhundrede, oplevede ham i en Skrædderforretning i Baaring i Vestfyn. Her kom Labri en Dag ind og viste sine Færdigheder for Mester, hans to Svende og Drengen. Blandt andet tog han en Bændel, holdt den frem foran sig, klippede den over, tog Hænderne om paa Ryggen, tog højre Haand frem igen med Bændelen — og se, nu var den hel! Hvordan det kunde gaa til, forstaar Manden ikke den Dag i Dag. Eller Labri tog over med Storebæltsfærgen og tryllede for Passagererne, imod at de købte et Prospektkort. »Er der en, der har en Cigar?« Det var der straks en, der havde, og han ventede en stor Kunst. »Maa jeg gøre ved den, hvad jeg vil?« spurgte Professoren. Ja, naturligvis, svarede den forventningsfulde. »Saa vil jeg ryge den!« En Dag var han saa heldig at faa overrakt to Cigarer, og dem maatte han ogsaa gøre ved, hvad han vilde. »Saa vil jeg ryge den ene og give min Kone den anden.«

Labri forstod som tidligere nævnt ikke at holde paa Penge. Havde han nogen, rullede de. Der fortælles, at han ved et Marked havde tjent godt, mens det stod meget smaat til med Kollernes Indtægt. Labri lagde da sin Fortjeneste paa Bordet og delte det hele lige mellem dem alle. Han var i det hele meget afholdt af de øvrige Markedsfolk.

Labri var glad, naar det var Sommer og Medbør, men han var vemodig, naar det var Vinter og Smalhans. Otto Krüger fortæller saaledes om et Møde, han havde med Fesser, som Professoren kaldtes blandt Kolleger: Jeg mødte ham en Vinterdag paa Gaden, som sædvanlig i Diplomattrakke og høj Hat, dertil Spadserestok med Sølvbeslag. Der var en mærkelig Værdighed over ham, men en indre Pine lyste ud af hans stivnede Blik, som om Alverdens Tyngde hvilede paa hans magre Person. »God Dag, Fesser,« sagde jeg. Nu først sænkede han Blikket og sagde: »God Dag — god Dag!«

»Naa, du er her i Byen i Dag.«

»Ja se, du ved jo nok, den knirker lidt om Vinteren, og Rotterne gaar med Sørgeflor om Halen derhjemme i Spisekammeret,

derfor er jeg ude for at sælge mine Livserindringer, saa du maa ogsaa støtte Sagen med en 25 Øre.« —

En anden Vinterdag kom Labri ind i en Bank. Med en Verdensmands Mine lagde han den høje Hat paa den blankpolerede Skranke. En ung Assistent kom springende for at betjene Professore, der imidlertid bad om at faa Direktøren i Tale. »Er det ikke noget, jeg kan ordne?« spurgte Assistenten. »Nej, unge Mand, det har De ikke Raad til.« Bankdirektøren blev tilkaldt, og Samtalen endte med, at Bankdirektøren modtog Labris »Erindringer« og Labri et kontant Beløb til Gengæld.

Om Labris vemodige Undertone har H. L. Sørensen, der i mange Aar var Førstelærer i Jægerspris, fortalt mig følgende: »En Dag kom der to Mænd til Skolen. Jeg blev kaldt ud fra Klassen. De to Mænd præsenterede sig. »Jeg er Professor Labri,« sagde den ene. »Ja, Dem kender jeg,« svarede jeg. »Ja, selvfølgelig.« De to Mænd lavede Tryllekunster for Børnene, og bagefter viste Labri dem, hvori det hele bestod. Til sidst sagde han: »Men I skal aldrig tænke paa at blive Gøglere, Børn, selv om I morer jer over det, for det er en fattig Livsgerning.« Der kunde man rigtig mærke det menneskelige hos Labri. Jeg havde tidligere tænkt, at det var Gøgl altsammen, men det var det ikke.«

Med denne H. L. Sørensens smukke Oplevelse slutter vi vor Skildring. Johannes Marius Dines Petersen, som Professor Labris Døbenavn jo var, døde i Odense den 10. Marts 1935 og blev begravet paa Assistenskirkegaard den 16. Marts. Han var som Snoge-Lars en Mand, der gik sine egne Veje, langt borte fra de borgerlige. Men begge havde noget af den Eventyrets Glans over sig, der sætter Kulør paa Tilværelsen.

En væsentlig Kilde til ovenstaaende er en Kronik i Frederiksborg Amts Avis for 3. Juli 1956: *Den store, gamle Gøgler* af Tivoliejer Otto Krüger i Kolding. Citatet Side 102 er fra Nordsjællands Venstreblad den 7. Januar 1937 med Skive Folkeblad for 1902 som Kilde. — Sidste Citat S. 102 er efter en Artikel af Hans Lørup i »Paraden«, her efter Frederiksborg Amts Avis den 28. Marts 1957.

FRA SVUNDNE TIDER

Den guldnakkede Hue.

Paa den gamle Skovridergaard var der engang en gammel Kone ved Navn Karen Jens Skovfogeds. Den gamle Kone havde en guldnakket Hue, som hun elskede saa højt, at hun tog det Løfte af de efterlevende, at de skulde give hende den med i Graven, men Begærligheden fristede dem til at svigte dette Løfte, hvad der skaffede dem en ond Samvittighed og Frygt for at faa hendes natlige Besøg som Spøgelse, da man havde forsømt at binde de to store Tær sammen i Ligkisten, hvad andre forsigtige Folk brugte for at undgaa deres nære paarørendes Besøg som Spøgelser i Hjemmet. Det varede saa heller ikke længe, før hun gæstede Hjemmet, man laa med Skræk og Bæven om Natten og hørte hende rumstere i sine Gemmer efter den guldnakkede Hue. Det blev værre, da man heller ikke kunde køre paa Landevejen uden at være udsat for at møde hende paa natlige Ture. Dette var hændet en Mand, som kom kørende. Hele denne Spøgelseshistorie optog Sindene og spredte Skræk og Rædsel til alle Sider. Kløge Folks Raad blev søgt, og ifølge disse Raad red saa hendes Søn og Brodersøn, to modige Mænd, en Nat til Draaby Kirke og gravede i Midnatstimen den guldnakkede Hue ned i Graven til den afdøde. Denne Bedrift skaffede de to dristige Mænd et stort Ry blandt Omgivelserne og den døde Fred i sin Grav. Dette natlige Ridt med den afdødes Hue er historisk.

Røverne paa Nellerupgaard.

En mørk Vinternat blev Folkene paa Nellerupgaard kaldt op, og i Gaarden holdt tolv Røvere, som forlangte, at der skulde dæk-

kes Bord til dem, og at der skulde redes tolv Brudesenge. Konen paa Gaarden fik dækket Bordet, Røverne blev bænkedede, og mens de spiste, skulde hun rede Brudesengene.

Under Maaltidet underholdt Manden de ubudne Gæster og skænkede flittigt for dem, men i Stedet for at rede Brudesenge gik Konen over i Stalden, bandt Klude om Hovene paa en Hest, trak den ud ad en Bagdør og red til Søborg Slot, som laa omtrent en halv Mil derfra, og hvor der dengang var en stærk Besætning af Mænd, som var vante til at tage en Dyst, og som ikke var bange for at vove Trøjen. Da Konen havde underrettet dem om Røvernes Besøg paa Nellerupgaard, fulgte en Del af Mændene med hende, efter at de efter Konens Eksempel havde viklet Klude om Hovene paa deres Heste. Imidlertid var Røverne ved Slutningen af Maaltidet, og en af dem bemærkede:

»Mig synes, det varer saa længe
at rede de Brudesenge.«

Men næppe havde han udtalt disse Ord, før Mandskabet fra Søborg Slot trængte ind i Hallen. Efter en kort og hidsig Kamp blev Røverne bundet og ført til Søborg, hvor der blev holdt Forhør over dem, og det viste sig da, at en af dem var en Kongesøn. Iøvrigt blev der gjort kort Proces med dem. De blev halshugget paa en Høj ved Gilleleje, og deres Kroppe blev lagt paa Stejle og Hjul. Denne Høj kaldes den Dag i Dag for Stejlehøjen. I Gærdet paa Nellerupgaard er der en Sten, hvori Røvernes Navne er indhugget.

(Ovenstaaende to Sagn har været trykt i »Folkesagn«, udgivet af Anders Uhrskov, 1922).

De trofaste Storke.

Paa en Gaard i Tikøb var der engang en Storkerede. Men saa skete det, at Gaardejeren døde og blev begravet paa Tikøb Kirkegaard. Men næste Aar kom Storkene ikke tilbage til Gaarden. I Stedet for byggede de en ny Rede i en Hængeask paa Kirkegaarden i Nærheden af Mandens Grav. Jeg har set Reden, men det er længe siden, fortæller Vognmand Fr. Jensen, Slangerpugade, Hillerød.

FORSKELLIGT

Dødsfald. I 1957 er et af Bestyrelsens Medlemmer, Skoleinspektør M. Sørensen, Fredensborg, afgaaet ved Døden. M. Sørensen var i en lang Aarrække Medlem af Nordsjællandsk Museumsforenings Bestyrelse, ligesom han i mange Aar var Kredsformand for Fredensborg Kreds. M. Sørensen var meget interesseret i Foreningens Arbejde, han mødte flittigt til Bestyrelsesmøderne, og han glædede os alle ved sit friske og vindende Væsen. Vi vil i Bestyrelsen baade savne hans Dygtighed og hans Personlighed i det hele. A. U.

Nordsjællandsk Museumsforenings Bestyrelse bestaar af følgende: Sparekassedirektør *O. Blinkenberg Nielsen* (Kasserer), Overlærer *Nils Gustafsson*, Malermester *Nicolaj Jensen*, Holløse, Førstelærer *S. Jørgensen*, Slangerup, Forstander *Oluf Jensen*, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Amtmand *J. Saurbrey* (Næstformand), Dr. phil. *Jan Steenberg* og Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand).

Kredsformænd. Museumsforeningen er inddelt i tyve Kredse, nemlig: *Ammindrup* (Kredsformand: *Parcellist Magnus Andersen*), *Farum* (Overlærer *E. Ougaard*), *Fredensborg* (Kommunelærerinde *Fru Else Sørensen*), *Frersvang og Harløse* (Murermester *Vilh. Nielsen*), *Gørløse* (Sparekassedirektør *J. C. Jensen*), *Helsingø og Højbjerg* (Snedker *Marius Nielsen*), *Holløse* (Malermester *Nicolaj Jensen*), *Humblebæk* (Overlærer *J. Rosenkilde*), *Jægerspris* (Overlærer *Svegaard-Petersen*), *Kregme* (Tømremester *Hans P. Hansen*), *Lavø* (Parcellist *Alfred Christensen*), *Præstevang* (Forfatter *Georg Nordkild*), *Ramløse* (fhv. Gaardejer *Hans Larsen*), *Skærød*, *Aagerup* og *Taagerup* (Tømremester

Frederik Danekilde, *Slangerup* (Førstelærer *S. Jørgensen*), *Tjæreby* og *Æbelholtvang* (Gaardejer *A. Andersen*), *Store og Lille Lyngby* (Gaardejer *Knud Hansen*), *Store Rørbæk* og *Snodstrup* (Parcellist *Axel Jacobsen*), *Sundbylille* (Gaardejer *Anders Hansen*) samt *Hillerød* og *Nyhuse*.

I stedlige Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaret 1957—58 modtaget følgende Beløb: *Frederiksborg Amt* 500 Kr., *Hillerød Byraad* 800 Kr., *Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse* 500 Kr., *Kregome-Vinderød Sogneraad* 200 Kr., *Asminderød-Grønholt Sogneraad* 40 Kr., *Blistrup Sogneraad* 50 Kr., *Frederiksborg Slotssogns Sogneraad* 50 Kr., *Ramløse-Annisse Sogneraad* 20 Kr., *Tikøb Sogneraad* 50 Kr., *Slagslunde-Ganløse Sogneraad* 20 Kr., *Melby Sogneraad* 20 Kr., *Vejby-Tibirke Sogneraad* 25 Kr., *Lillerød Sogneraad* 50 Kr., *Uvelse Sogneraad* 10 Kr., *Sparekassen for Frederiksværk og Omegn* 100 Kr., *Nordsjællands Bank* 100 Kr., *Hillerød og Omegns Bank* 100 Kr., *Spare- og Laanekassen for Kronborg vestre Birk* 50 Kr. og *Frederikssund & Omegns Bank* 100 Kr. Museumsforeningen bringer sin bedste Tak for de nævnte Tilskud.

Museumsforeningen takker Førstelærer *H. L. Sørensen*, forh. Jægerspris, for værdifuld Medhjælp ved Korrekturlæsningen.

Samtidig med at Museumsforeningen udsender Aargang X af *Kultur og Folkeminder*, vedlægges vi efter Opfordring fra flere Sider Titelblad og Indholdsfortegnelse for alle ti Aargange. De kan passende indbindes i to Bind med Titelbladet foran i første Bind.

Første og anden Aargang er udsolgte. De øvrige Aargange, hvoraf der af enkelte kun er ganske faa Eksemplarer tilbage, kan ved Henvendelse til Formanden købes for 3 Kr. pr. Stk. En Boghandel i København søger et Eksempplar af første Aargang til et udenlandsk Universitetsbibliotek. Skulde nogen have et saadant Eksempplar tilovers, modtager Formanden det med Tak.

Nærværende Aarbog, der er paa ialt 112 Sider, er en af de største, Museumsforeningen har udsendt. Den skulde gerne medføre en betydelig Tilgang i Medlemstal. Dens Bogladepris bliver 8 Kr., og Medlemmerne faar den for 3. Alle vore Medlemmer bedes i Sagens Interesse virke for øget Tilgang.

INDHOLD

	Side
M. C. Holm	3
C. Wesenberg-Lund	31
Minder fra Hillerødsholm	
Fru Ellen Monrad fortæller	59
En Københavner i Nødebo	70
Hans Jensen Dahlerup og tre af hans Ætlinge	82
Ad egne Veje	
I. Snoge-Lars	88
II. Professor Labri	98
Fra svundne Tider	107
Forskelligt	109

Ovenstaaende Bidrag er alle skrevet eller tilrettelagt af Anders Uhrskov, — Billedunderskrifterne Side 61—67 er i alt væsentligt efter I. Blombergs Tekster til Hillerød Folkebiblioteks Billedsamling.

BILLEDER

	Side
Helsingør set fra Øresund	3
M. C. Holm	17
Sølvskib, Gave til M. C. Holm	21
Carl Wesenberg-Lund	33
Jenny Knudsen	37
C. Wesenberg-Lund og Hustru paa Bryllupsrejse	39
C. Wesenberg-Lund	51
Æresborgerbrev	53
Ridehusets Portal, Hillerødsholm	58
Auktion over Fuldblodsaainger paa Hillerødsholm	59
Heste fra Stutteriet	60
Ridehuset, Hillerødsholm	61
En Rotunda, Hillerødsholm	63
Langestalden, Hillerødsholm	65
Kostalden, Hillerødsholm	67
Den gamle Lind, Hillerødsholm	81
Hans Dahlerup	83
Snoge-Lars	93
Professor Labri	101